

NOVOSTI HOBOTI

#1211

Samostalni
srpski
tjednik

Petak 03/03/2023
1.33€ / 10 kn / 100 din

Jadna vam cajka

Odluke Filipa Zoričića i Ivana Radića,
gradonačelnika Pule i Osijeka,
da u svojim gradovima zabrane
koncert narodne muzike samo su
nastavak tridesetogodišnjeg
čišćenja hrvatskog kulturnog
prostora od balkanskih uljeza,
a taj je projekt na braniku
europskih vrijednosti
ujedinio domaće malo-
građane i nacionaliste

str. 32-33.

Izvana gladac, iznutra jadac

Dok premijer Andrej Plenković govori o Hrvatskoj kao o jednoj od 15 najrazvijenijih država, pred našim očima urušavaju se temeljni državni i javni sustavi o čijem funkcioniranju uvelike ovisi kvaliteta života stanovnika Republike Hrvatske

Šminka ispred sadržaja –
Andrej Plenković (Foto:
Hrvoje Jelavić/PIXSELL)

PREMIJER ANDREJ PLENKOVIĆ već danima vrti propagandnu tezu, koja će vjerojatno postati okosnica HDZ-ove predizborne kampanje, da je Hrvatska – naravno, zahvaljujući HDZ-u i njemu lično – ušla u krug od ‘petnaest najrazvijenijih država’. Argument za tu tvrdnju oštro su-kobljenu sa stvarnošću pronalazi u činjenici da trenutno samo petnaest europskih država istovremeno ostvaruje punopravno članstvo i u NATO-u, i u Europskoj uniji, i u europodručju, i u schengenskom prostoru. Plenkovićev odabir kriterija za ocjenu razvijenosti neke zemlje dosta precizno oslikava politički profil i politički domet hrvatskog premijera: njemu je najvažnije da Hrvatska izgleda pristojno i ušminkano, a sporedno je kako žive hrvatski građani i u kakvom su stanju državni ili javni sustavi o čijem funkcioniranju uvelike ovisi kvaliteta života stanovnika Republike Hrvatske. U ovom tekstu bavit ćemo se kadrovskom i materijalnom devastiranosti nekih od tih važnih sustava u okolnostima u kojima, prema izjavama premijera i ministra financija, država nema problema s novcem, odnosno država financijski stoji bolje nego ikad. Nećemo ulaziti u sadržaj politika koje se provode u tim sustavima: zadržat ćemo se na opasnosti od atrofije vitalno bitnih djelatnosti zbog zapuštenosti u pogledu novca i – ili – kompetentnih ljudi. Izostavili smo općepoznatu sramotu s poslijepotresnom obnovom Banije i Zagreba, kao i generalnu nesposobnost i nevoljkost vlasti da pronađe model koji će omogućiti ljudima da riješe pitanje stanovanja, a da za to ne moraju izdvojiti veći dio mjesečnih primanja.

Zdravstvo

Nema dileme da su plaće liječnika iznadprosječne, pa i visoke iz perspektive prosječnih radničkih primanja, ali realni život kaže da to nije argument koji će zaustaviti odlazak liječnika iz javnih bolnica u inozemstvo ili u privatne klinike, ali i u mirovinu, ili s druge strane, to nije argument koji će potaknuti studente medicine da traže zaposlenje u hrvatskim bolnicama i ambulantama. Nema, također, nikakve dileme da su plaće i radni uvjeti medicinskih sestara i drugog bolničkog osoblja na rubu uvrede i tako već godinama, no činjenica da bez tih ljudi nema zdravstva nije dovoljna vlasti da nešto poduzme: Ministarstvo zdravstva mirno promatra kako, na primjer, medicinske sestre u sve većem broju napuštaju javne bolnice i nalaze posao u privatnom zdravstvenom sektoru, u zapadnoeuropskim klinikama, u drugim profesijama.

Liječničke udruge mjesecima upozoravaju Vladu i javnost na dramatičan nedostatak specijalista na velikom broju bolničkih odjela u mnogim hrvatskim gradovima, alarmantna je situacija u primarnoj zdravstvenoj zaštiti jer nema zamjena za obiteljske liječnike koji odlaze u penziju, hitna medicina puca po šavovima a gotovo nitko ne javlja se za specijalizaciju iz te oblasti, uznemirujuća je malobrojnost dječjih psihologa u odnosu na potrebe, tragično je praktično nepostojanje sistema kad je riječ o djeci s poteškoćama u razvoju, bolnička infrastruktura je nedovolj-

IMPRESSUM

Godina xxiv / Zagreb | petak, 03/03/2023

NOVOSTI #1211

Samostalni srpski tjednik

IZDAVAČ
Srpsko narodno vijeće
ZA IZDAVAČA
Milorad Pupovac
GLAVNA UREDNICA
Andrea Radak

ZAMJENIK GLAVNE
UREDNIKE
Boris Postnikov
IZVRŠNI UREDNICI
Goran Borković (Portal
Novosti), Petar Glodić,
Tihomir Ponoš
REDAKTORICE Ana Grbac,
Darija Mažuran-Bučević
KOLUMNISTI
Marinko Čulić, Boris

Dežulović, Viktor Ivančić,
Sinan Gudžević,
Boris Rašeta
REDAKCIJA
Paulina Arbutina, Jerko
Bakotin (urednik
Internacionale), Dragana
Bošnjak, Milan Čimeša,
Zoran Daskalović, Ivica
Đikić, Tena Erceg, Milan
Gavrović, Dragan

Grozđanić, Mirna Jasić
Gašić, Nenad Jovanović,
Vladimir Jurišić, Anja
Kožul, Igor Lasić, Bojan
Munjin, Tamara Opačić,
Luj Parežanin, Ivana
Perić, Srećko Pulig i Hrvoje
Šimičević

TAJNICA REDAKCIJE
Irena Bosnić

GRAFIČKI UREDNICI
Ivica Družak,
Darko Matošević

DIZAJN
Parabureau / Igor
Stanišević & Damir
Bralić, Nikola Đurek

ILUSTRACIJA NASLOVNICE
Luka Duplančić

ŠTAMPA Tiskara 'Zagreb', Zagreb
TIRAŽA 6500
Novosti su financirane
sredstvima Savjeta za
nacionalne manjine Vlade
Republike Hrvatske i sredstvima
Ureda za ljudska prava i prava
nacionalnih manjina Vlade
Republike Hrvatske.
REDAKCIJA
Gajeva 7, 10 000 Zagreb
T/F 01/4811 198, 4811 281
info@portalnovosti.com
www.portalnovosti.com

na i donekle zapuštena, fali najsuvremenijih dijagnostičkih uređaja, liste čekanja su nestvarno dugačke, dugovi bolnica i dalje se mjere u desecima milijuna eura, a dugovi za lijekove i dalje u stotinama milijuna...

‘Stjerani smo u kut. Ovo nije naš hir ili želja’, izjavio je prije nekoliko dana KREŠIMIR LUETIĆ, predsjednik Liječničke komore, o prosvjedu koji bi se 18. ožujka trebao održati na Markovom trgu. ‘Bili smo puno puta u ministarstvu na različitim sastancima. Ali to su sastanci pro forma, njima se kupuje vrijeme i ništa se ne događa. Liječnicima je toga dosta i ne mogu više čekati. Nama je voda došla do grla i pacijenti to osjećaju. Pacijenti vide da su im liječnici nedostupni, administrativna pravila su sve gora i gora’, kaže NATAŠA BAN TOSKIĆ, predsjednica Koordinacije hrvatske obiteljske medicine.

Ima li Vlada ikakav plan, osim kupovanja vremena? Tko će liječiti hrvatske građane za pet ili deset godina, kad dobná struktura stanovništva bude još nepovoljnija iz perspektive zdravstvenog sustava? Hoćemo li ‘uvoziti’ liječnike i medicinske sestre, kao što ‘uvozimo’ konobare i dostavljače? Gdje se mogu naći liječnici koji bi došli raditi u Hrvatsku? Aktualna vlast valjda računa da će se dogoditi neko čudo i da će se sve riješiti samo od sebe, ali od toga neće biti ništa. Plenkovića to ionako ne zanima: kad hrvatskim građanima dođe na naplatu njegova puna posvećenost propagandi i kad nas žestoko udari njegovo zanemarivanje realnosti, on će biti negdje daleko.

Pravosuđe

Predsjednik Vrhovnog suda RADOVAN DOBRONIĆ gostovao je prošle nedjelje na N1 televiziji: rekao je da je sudstvo pred rasulom zbog manjka novca i službenika te da je već sad ugroženo funkcioniranje mnogih općinskih i županijskih sudova. ‘Pitanje je vremena kad će se dogoditi da na nekom sudu jednog dana ne bude moguće održati ni jednu raspravu, jer neće biti ni jednog sudskog zapisničara. Mislim da je takav odnos vlasti prema sudstvu namjeran’, smatra Dobronić. U godišnjim izvještajima Državnog odvjetništva uporno se ponavlja da ta institucija kuburi s budžetom, da nema ni približno dovoljno zaposlenih tužitelja i službenika, da im nedostaje uredskih prostora... U Kaznenom odjelu Županijskog državnog odvjetništva u Zagrebu, primjerice, radi upola manje ljudi nego što je potrebno. I nikom ništa.

Nema odgovora na pitanje zašto se ne izdvoji osjetno više novca za plaće sudskih službenika, ali i sudaca na nižim razinama, i za rad Državnog odvjetništva. Kako je moguće da je državni proračun u prošlih šest godina nabubrio za nekoliko milijardi eura, a da se unutar tog iznosa nije moglo naći nekoliko milijuna ili nekoliko desetaka milijuna eura za Državno odvjetništvo i za sudove, mada su svima poznati razmjeri rasula u tim tijelima? Zašto se ne osmisli način stimuliranja pravnika da idu u državne a ne u privatne odvjetnike, i to tako da u tužiteljstvo stižu ponajbolji pravnici? Koliko je imena i prezimena državnih odvjetnika, mimo glavnih državnih odvjetnika, u proteklih trideset godina po dobru doprlo do šire javnosti? Koliko je njih steklo kakav-takav javni ugled? Zašto se neke od brojnih državnih nekretnina ne dodijele Državnom odvjetništvu da tužitelji i službenici imaju gdje sjediti i držati spise?

Predsjednik Vrhovnog suda Dobronić tvrdi, dakle, da Vlada planski ignorira urušavanje pravosuđa. To bi trebalo značiti da je Plenkoviću i HDZ-u u interesu da pravosudni mehanizmi budu nejak i kronično na rubu nefunkcionalnosti. Ta teza ulazi možda u sferu zavjereničkih teorija, ali ne postoji razumno i suvislo opravdanje za dugogodišnje

Nedavni prosvjed medicinskih sestara i tehničara u Zagrebu (Foto: Slaven Branislav Babić/PIXSELL)

zatvaranje ušiju i očiju pred vapajima da se sudskim zapisničarima i sudskim savjetnicima daju plaće koje nisu nasrtaj na dostojanstvo ili da se zaposlenima u Državnom odvjetništvu omogući da imaju svoj radni stol.

Obrazovanje

Brojne osnovne i srednje škole u Hrvatskoj već se sad suočavaju s problemom nedostatka nastavnika matematike, fizike, biologije i informatike, a taj problem eskalirat će u godinama što dolaze. Gotovo nitko više ne želi studirati na Prirodoslovno-matematičkom fakultetu i Fakultetu elektrotehnike i računarstva da bi radio u prosvjeti za plaću od koje se jedva može spajati kraj s krajem. Hoće li i nastavnici biti nađeni na Filipinima ili Nepal? Blizu 60 posto osnovnih škola u Hrvatskoj nema nastavu u jednoj smjeni, jer nemaju dovoljno prostornih kapaciteta, a dvosmjenska nastava izaziva niz poteškoća za učenike i njihove roditelje. Više od tisu-

Upozorava da je sudstvo pred rasulom – Radovan Dobronić (Foto: Neva Žganec/PIXSELL)

Najmanje četvrtina penzionera mjesečno prima manje od 400 eura (Foto: Srećko Niketić/PIXSELL)

ću škola nema svoju gimnastičku dvoranu. Mnoge škole nemaju kuhinju za pripremanje toplih obroka za učenike, ili nemaju prostor u koji bi mogla biti smještena kuhinja, ili ne mogu naći kuhare. Kronično nedostaje asistenata koji olakšavaju praćenje nastave djeci s posebnim potrebama, a tome je tako jer se naknade za taj posao u Zagrebu prosječno kreću oko 450 eura mjesečno i ugovori se sklapaju na razdoblje od jedne školske godine. Čak i dvostruko povećanje tih naknada bilo bi financijski relativno beznačajno, ali nikoga nije briga.

Premda školstvo spada i u nadležnost lokalne i regionalne uprave, zašto Vlada ne bi izdala narodnu obveznicu ciljano namijenjenu izgradnji i modernizaciji školskih objekata diljem Hrvatske? Građanima bi se u tom slučaju vjerojatno mogao ponuditi prinos manji od 3,25 posto, koliko iznosi kamata na upravo izdanu nenamjensku narodnu obveznicu tešku više od milijarde eura. Plenković je, međutim, poklonik interventnih i politički motiviranih akcija u kojima se on pojavljuje u ulozi spasitelja: novac tada nije problem. Njega ne zanima uspostava dugoročno zdravog i funkcionalnog sustava, niti ima koncentracije da se bavi temeljima. On je sasvim posvećen izgledu fasade.

Kultura

Mogli bi se navesti brojni primjeri materijalnog iznurivanja kulturnog sektora pod aktualnom Vladom – naravno, i ne samo pod aktualnom Vladom – no maltretiranje samostalnih umjetnika dovoljno je ilustrativno. U sklopu proturecesijskih mjera donesenih 2009. godine samostalnim umjetnicima smanjen je mirovinski koeficijent s 1,2 na 0,8. Mjere su ukinute krajem 2010., ali samostalnim umjetnicima, za razliku od svih ostalih, nije vraćen koeficijent. To

znači da njihova mirovina iznosi maksimalno 350 eura, a uglavnom se kreće oko 250 eura. Nedavno je vladajuća većina u Saboru opet odbila prijedlog da se koeficijent digne na 1,2, a u odbijanju je aktivno sudjelovao i SILVANO HRELJA, tada još uvijek zastupnik Hrvatske stranke umirovljenika, kojem bi valjda trebalo biti u interesu da svi ljudi u Hrvatskoj, pa i samostalni umjetnici, imaju veće penzije. Država je, eto, našla štedjeti na ionako društveno poniženoj i degradiranoj kategoriji, ali s obzirom na to da je financijski efekt tog poteza mizeran, nije riječ o štednji nego o poruci i poruzi.

Mirovine i socijalne naknade

U Hrvatskoj trenutno ima više od milijun i 200 hiljada umirovljenika, a prosječna starosna mirovina, uz 40 godina staža, iznosi oko 580 eura, što znači da najmanje četvrtina ukupne penzionerske populacije mjesečno prima manje od 400 eura: ti ljudi spadaju u onih oko 30 posto hrvatskih građana koji žive ispod praga siromaštva ili su u velikom riziku od siromaštva. Inflacija od realnih 15 do 20 posto dodatno osiromašuje umirovljenike, jer indeksacija mirovina ne podrazumijeva rast u visini – makar nominalne – inflacijske stope. Obavezni mirovinski fondovi iz drugog stupa, osim toga, nisu efikasni i nisu osobito uspješni u investicijama, oni se više bave politikom i poslovima s politički podobnim tajkunima, pa ne treba očekivati da će se iz tog izvora pojaviti novac koji će u doglednoj budućnosti riješiti problem mirovina nedovoljnih za život.

Što se tiče socijalnih naknada, ovih dana u javnost je, na primjer, izišlo da država, koja – da ponovimo – financijski stoji bolje nego ikad, počinje stavljati zabilježbe na stano-vima i kućama u vlasništvu građana koji primaju zajamčenu minimalnu naknadu, to jest socijalnu pomoć, čak i ako se radi o jedinjoj nekretnini. Smisao je u tome da se poslije smrti korisnika namiri ili pokuša namiriti svota koju je država izdvojila na ime socijalne pomoći: to bi trebalo potaknuti nasljednike da se, umjesto države, materijalno pobrinu o roditeljima ili o bliskoj rodbini. No što ako nasljednici žive s primateljima minimalne naknade u toj jedinjoj nekretnini, i što ako ni sami nemaju dovoljno novca za pristojan život? Na udaru je oko 30 tisuća socijalno najugroženijih građana koji sad shvaćaju da im država ništa ne daje nego ih kreditira dok ne umru. ■

Novi plan, stari problemi

Punih šest godina trebalo je Vladi da sastavi novi Nacionalni plan zaštite i promicanja ljudskih prava i suzbijanja diskriminacije za razdoblje od 2022. do 2027. To se vrijeme moglo bolje iskoristiti, smatraju naše sugovornice i sugovornici iz ureda pučke pravobraniteljice i udruga civilnog društva, upozoravajući na brojne manjkavosti

NAKON punih šest godina od isteka starog, Hrvatska bi trebala dobiti novi Nacionalni plan zaštite i promicanja ljudskih prava i suzbijanja diskriminacije za razdoblje od 2022. do 2027. i dva prateća kratkoročna Akcijska plana – za zaštitu i promicanje ljudskih prava i suzbijanje diskriminacije. Savjetovanje sa zainteresiranom javnošću je završeno, a pitanje s kojim se struka i nevladine organizacije u ovom trenutku suočavaju glasi: kako Vlada planira zaštitu i promociju ljudskih prava i suzbijanje diskriminacije? Prvi uvid u dokument ne upućuje na kreativne pomake: uz poslovičnu općenitost Nacionalnom planu nedostaje ambicije i odlučnosti za poboljšanje sustava zaštite i promicanja ljudskih prava kao preduvjeta za pozitivnu društvenu promjenu. O manjkavostima Vladinog plana i njegovoj široj slici za Novosti govore TATJANA VLAŠIĆ, zamjenica pučke pravobraniteljice, CVIJETA SENTA iz Centra za mirovne studije (CMS) i IVAN NOVOSSEL, programski direktor Kuće ljudskih prava.

Premda je Ured pučke pravobraniteljice sudjelovao u radnoj skupini za izradu Nacionalnog plana, njime ne mogu biti posve zadovoljni. Ranije su, kaže nam Tatjana Vlašić, postojala dva zasebna strateška dokumenta – jedan za zaštitu i promicanje ljudskih prava, drugi za suzbijanje diskriminacije, a u prilog takvom rješenju govori i praksa Europske unije koja je strateške dokumente dodatno segmentirala pa postoje i u područjima suzbijanja rasizma, uključivanja Roma, integracije migranata, prava djece, žena, LGBTIQ+ osoba i osoba s invaliditetom.

— Akcijski planovi trenutno su nedovoljno ambiciozni i sadrže mjere koje nedovoljno odgovaraju na probleme identificirane u Nacionalnom planu ili su redovne aktivnosti nadležnih tijela. Tako su, na primjer, jedna od mjera Akcijskog plana za suzbijanje diskriminacije redovni sastanci Radne skupine za praćenje zločina iz mržnje i objava podataka o zločinima iz mržnje, no riječ je o re-

dovnim aktivnostima Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina, koje su definirane Protokolom o postupanju u slučaju zločina iz mržnje. Nadalje, Nacionalni plan ispravno prepoznaje važnost obrazovanja za ljudska prava, ali ga Akcijski plan zaštite i promicanja ljudskih prava predviđa samo u okviru visokog obrazovanja. Ako želimo obuhvatiti svu djecu, onda je važno da su mjere predviđene i u odnosu na osnovnoškolsko, pa potom i srednjoškolsko obrazovanje – ističe Tatjana Vlašić.

U CMS-u smatraju da planovi ne zadovoljavaju iz perspektive ambicioznosti, utemeljenosti na dokazima, unutarnje kao i vanjske koherentnosti, posebno usklađenosti s drugim dokumentima na međunarodnoj, a pogotovo nacionalnoj razini u srodnim poljima, odnosno javnim politikama.

— Što se tiče spomenute usklađenosti, istaknule bismo mjere iz Akcijskog plana EU-a za borbu protiv rasizma u kojem su navedene konkretne mjere protiv pojavnosti struk-

turnog rasizma i specifično diskriminacije koje provode upravo državne službe, primjerice policija: mjere usmjerene na suzbijanje nezakonitog rasnog ili etničkog profiliranja koje provodi policija, mjere koje tematiziraju rizik od diskriminacije zbog korištenja novih informacijskih tehnologija ili pak mjere koje potiču prijavljivanje rasno motiviranog nasilja s obzirom na to da znamo da postoji nisko povjerenje racijaliziranih manjina u institucije poput policije i slično. Gotovo ništa u tom duhu ne postoji u našim policy planovima – kaže Cvijeta Senta.

Nedostaju i mjere vezane za pristup obrazovanju te diskriminaciju i rasizam unutar obrazovnog sustava, kao što uopće nedostaju one koje se odnose na niže razine obrazovanja. Planirano je, dodaje Cvijeta Senta, mnogo edukacija i rada na osvještavanju i podizanju svijesti raznih profila službenika/ca (iz područja javne nabave, socijalnih radnica i radnika itd.), ali to je bazična razina koju smo dosad već trebali nadrastiti i u ovom

dokumentu postavljati više standarde, primjerice mjere usmjerene na zakonodavne inicijative, odnosno promjene postojećih zakonskih rješenja, analize sudske prakse i korištenja dokumenata poput Povelje EU-a o temeljnim pravima. U CMS-u smatraju da je važno pratiti učinke mjera na kvalitativnoj, umjesto kvantitativnoj razini kako je uglavnom dosad bio slučaj.

— U prethodnom planu za suzbijanje diskriminacije jedna od važnih mjera bila je organizacija više edukativnih radionica za aktere uključene u proces suzbijanja zločina iz mržnje – policiju, suce, državne odvjetnike, odvjetnike i nevladine organizacije. Međutim, izostalo je mjerenje učinka jesu li provedene edukacije polučile rezultate: kakva je kvaliteta presuda, jesu li se primjenjivali mehanizmi i sudska praksa primjerice Europskog suda za ljudska prava koje su im predavači prezentirali? Je li policija pravilno kvalificirala kazneno djelo odmah u startu koristeći indikatore koji su sastavni dio Protokola o postupanju u slučajevima zločina iz mržnje? Tako bismo vidjeli da mjere nisu samo puko ispunjavanje forme nego da one uistinu imaju učinak i da vode do stvarnih pomaka u ostvarivanju prava za sve građane – govori naša sugovornica.

Ivan Novosel smatra da Planom nije pokriveno puno područja u kojima postoje izazovi i problemi vezani uz ostvarivanje ljudskih prava. Primjerice, nedostaje cijeli set mjera kojima bi se jasnije usmjerilo državu na razvijanje sustava zaštite i promicanja socijalnih i ekonomskih ljudskih prava, što je jedan od izraženih problema s kojima se Hrvatska već godinama bezuspješno nosi.

— Postoje naravno i mjere koje su sadržajno u redu, ali im nedostaje fokusiranosti, razrađenosti i sveobuhvatnosti, poput mjere koja prepoznaje važnost edukacije o ljudskim pravima, ali predviđa aktivnosti u tom području samo na visokim učilištima, a ne i na nižim razinama obrazovanja – kaže Novosel.

Razloge nedostataka treba, smatra on, prije svega tražiti u sve slabijem kapacitetu institucija koje imaju sve manje znanja, vještina i volje da prepoznaju društvene probleme i da na njih regiraju stvaranjem i provedbom javnih politika utemeljenih na ljudskim pravima.

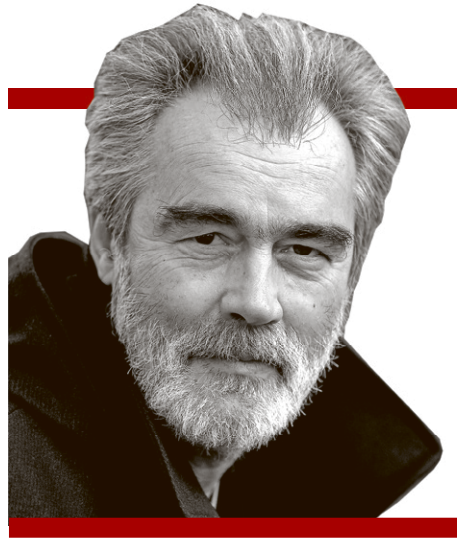
— Problem sve slabijih institucija dodatno je pojačan i sve lošijim dijalogom i suradnjom institucija s organizacijama civilnog društva. Umjesto da koriste znanje i iskustvo civilnog društva i da na temelju toga stvaraju bolje, usmjerene i za ljude korisnije javne politike, institucije uglavnom ignoriraju prijedloge, zahtjeve i mišljenja organizacija. Uz neke iznimke, generalno govoreći, nepovjerenje između javnih tijela i civilnog društva nažalost iz godine u godinu samo raste – kaže Novosel koji zaključuje da je, unatoč nedostacima, važno što će Nacionalni plan biti usvojen, ali je još važnije da Vlada odmah krene s aktivnostima izrade akcijskih planova za iduće dvogodišnje razdoblje.

Nositelj većine mjera je dakle vladin Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina. Kako se oba akcijska plana odnose na tekuću godinu još se čeka osnivanje Radne skupine, koja će uključivati i predstavnike pravobraniteljskih institucija i organizacija civilnog društva, a žurno će krenuti s izradom Akcijskih planova za 2024. i 2025. godinu.

Naši sugovornici smatraju da je po svemu sudeći riječ o puno posla i međusobne timske koordinacije pa se postavlja pitanje je li Ured to kadar do kraja izvesti. Skepsu potiče činjenica da je proces izrade novog plana trajao čak šest godina. ■

Zamjenica pučke pravobraniteljice Tatjana Vlašić (Foto: Marko Prpić/PIXSELL)

UVREDE
& PODMETANJA

PIŠE Viktor Ivančić

Imajući u vidu primanja hrvatskih predstavnika u europskim centrima moći, najbolje bi bilo reći da je beskraj naročito izražen u razdaljini između zabitih dijelova Like koji – na nesreću – još nisu razminirani i elitnih dijelova Bruxellesa koji – na nesreću – još nisu minirani

Šuicid
demokracije

U HRVATSKOJ je plaća pirotehničara u svim tvrtkama gotovo jednaka, između devet i 11 tisuća kuna neto. Za posao gdje ti, kako je rekla ANDREA, baš svaki korak može biti posljednji, definitivno premalo. Njezin radni mjesec traje 21 dan i samo će u slučaju da ih sve odradi dobiti 9000 kuna plus dnevnicu. A dnevnicu za razminiranje je 200 kuna, i to odnedavno, a bila je 170.

Gornji pasus preuzet je iz reportaže objavljene u nedjeljnom Jutarnjem listu o ljudima koji se bave jednim od najopasnijih poslova – čišćenjem minskih polja. Povod je bila nedavna pogibija pirotehničarke JOSIPE BOŠKOVIĆ i njenoga kolege IGORA KIRINA u Lici. Oni su posljednji od četrdeset pirotehničara koji su, radeći svoj posao, dosad izgubili živote, a njih još devedeset i četvero su ozlijeđeni.

Od mina zaostalih iz rata u Hrvatskoj poginulo je 207 osoba, među njima šestero djece. Da nije pirotehničara koji se za niske plaće i skromne dnevnice izlažu smrtnome riziku, stradalih bi bilo neusporedivo više. 'Svojevremeno se s Vladom dogovaralo da minimalna mirovina pirotehničara iznosi 5000 kuna, što do danas nije tako. Neki od njih žive od 2500 kuna mirovine', kaže jedan od sugovornika u reportaži.

X X X

DUBRAVKA ŠUICA nije iz te reportaže. Ona je iz HDZ-a. Zahvaljujući toj činjenici – da je iz HDZ-a – Šuica je iz Dubrovnika, gdje je bila nastavnica u gimnaziji, završila u Bruxellesu, gdje je najprije bila zastupnica u Europskom parlamentu, a zatim potpredsjednica Europske komisije za demokraciju i demografiju.

Za razliku od Andree iz reportaže, Dubravka iz HDZ-a ne nosi glavu u torbi. U torbi, naime, nema mjesta. Svakoga prvog u mjesecu u nju mora strpati dvadeset i osam tisuća eura, sumu za koju Andrea treba raditi dvije godine, pod uvjetom da preživi.

U redu, to s torbom je zbilja jeftin štos, pošto novac sjeda na bankovni račun, no jeftina je i kalkulacija po kojoj će Andrea, noseći glavu u torbi, svega dvije godine rintati za Dubravkinu mjesečnu plaću. Uzme li se u obzir disbalans između dnevnice od 200 kuna i one što je rezervirana za briselske funkcionare, najskromnija procjena kaže da je rad političarke tridesetak puta više plaćen od rada pirotehničarke. Plus službeni vozač. Plus službene večere. Plus sve ostalo.

U istome broju u kojem je objavljena reportaža o pirotehničarima, list je prenio informaciju iz tjednika Express da je Dubravka Šuica za svojeg desetogodišnjeg boravka u Bruxellesu samo po osnovi redovnih mjesečnih primanja inkasirala milijun i pol eura – pola milijuna u periodu dok je bila parlamentarna zastupnica (od 2013. do 2019., uz plaću od 7646 eura), a milijun u razdoblju dok je potpredsjednica Europske komisije (od 2019. do danas, uz plaću od 25.960 eura). Ovo drugo ide uz korekciju, jer priča je i ak-

tualizirana zbog toga što su nedavno – internom odlukom – dužnosnicima Europske unije 'zbog usklađivanja s inflacijom' plaće povećane za 6,9 posto, i to retroaktivno, od 1. srpnja prošle godine. Osobni dohodak Dubravke Šuice, tako, umjesto oko 26 tisuća, od ljeta iznosi oko 28 tisuća eura.

'Sitničavo je i neumjesno zahtijevati da jedna tako tragična egzistencija povrh svega još bude i slabo plaćena', sarkastično je u svoje doba pisao HANS MAGNUS ENZENSBERGER u eseju o Europskoj uniji. 'Sigurno nije užitak provoditi šezdesetsatni radni tjedan u ozračju nepopularnosti, internih konflikata, blokada i intriga, a da se i ne govori o gubitku dodira sa stvarnošću uvjetovanom profesijom, koji neminovno prijeti svakoj političkoj klasi te, naravno, raste s geograf-

Gola mjesečna plaća dostatna je za gomilanje bogatstva – Dubravka Šuica (Foto: Davor Puklavec/PIXSELL)

skom udaljenosti od ostatka stanovnika našeg kontinenta.'

Tu 'udaljenost' vladajuće europske birokracije od 'ostatka stanovnika' pokojni Hans Magnus zasigurno nije mjerio u kilometrima, nego u jedinicama bliskim beskonačnosti, jer 'Bruxelles se, doduše, nalazi u Europi, ali Europa se ne nalazi u Bruxellesu'. Za 'europsku Hrvatsku' to važi u još većoj mjeri. Uzimajući u obzir *platežnu noć* njenih predstavnika u nadnacionalnim centrima moći, najbolje bi bilo reći da je beskraj naročito izražen u razdaljini između zabitih dijelova Like koji – na nesreću – još nisu razminirani i elitnih dijelova Bruxellesa koji – na nesreću – još nisu minirani.

Do prije stanovitih vremena političari su zgrtali ozbiljne novce razvijajući korupcijske mreže i paralelne – najčešće nevidljive – biznise vezane uz njihove položaje i mogućnosti da utječu na odluke koje će generirati dotok profita, dok su temeljni dohodci predstavljali manju, katkad i simboličku stavku u strukturi njihovih prihoda. Sada to više nije nužno. Sada je gola mjesečna plaća dostatna za gomilanje bogatstva.

Veliko je to olakšanje. Kapitalno ulaganje u preventivu i zaštitu ugleda. Želi li se u razmjerno kratkom roku potkožiti milijunima, Dubravka Šuica ili netko sličan njoj više nema razloga ploviti mutnim vodama i ponašati se kao dodatni gad. Sada je sistem

ugoden tako da preuzima tu ulogu. Sistem je gad umjesto nje. Nema više potrebe da se politička funkcija zloupotrijebi za nečasna djela, jer je sama konzumacija političke funkcije nečasnost na djelu. Umjesto logističke pretpostavke, politika nudi ispunjenje kriminalnog čina.

Za Dubravku ili nekoga sličnog njoj dovoljno je da strpljivim partijskim radom osigura povoljnu startnu poziciju, da poljubito odgovarajući broj probranih ruku, da se uvuče u odgovarajući broj probranih šupljina, da kima glavom i propisno drži ruku na srcu dok svira himna, a kada uz nešto sreće jednom završi u europskoj političkoj tvrđavi s legitimacijom predstavnice 'Hrvatske' – ili, u patetičnijoj varijanti, 'hrvatskog naroda' – počinje vrijediti trideset puta više od onih koje predstavlja.

NEZGODA je što predstavljene o tome nemaju nikakvih razumskih saznanja. Jedinke iz korpusa 'hrvatskog naroda' ne dotiče svijest da su zastupljeni kroz lik političarke, jer Dubravku nitko nije birao, niti dotična ima razloga osjećati se odgovornom prema njima. Ona je naprosto, kao sljedeća na listi, delegirana od strane nacionalne oligarhije u onu nadnacionalnu, te se udobno, uz 28 tisuća eura mjesečno, smjestila u pogon koji vrijedno radi na samoreprodukciji. Kako je primijetio jedan zlobnik – izgleda baš u ovome tekstu – europske političke institucije razvile su se u mrjestilišta šljama.

Imajući u vidu dvije distancirane egzistencije – pirotehničarke kojoj zbog radnog mjesta život postaje prokletu neizvjestan i političarke kojoj zbog radnog mjesta život postaje prokletu luksuzan, jer je plaćena trideset puta više od prve, što ima težinu čiste uvrede – zaista se pokazuje smislenim pitanje: je li korisnije razminirati ličke vukojebine ili minirati briselske centrale? Što, jedno i drugo?

Visina primanja, međutim, samo je mone-tarni pokazatelj odnarođenosti nove političke klase. Budući da parlamentarni segment Europske unije ima tek fasadnu namjenu, dok zakonodavna inicijativa leži u krilu Europske komisije – gdje brekciju resori ideološki ispeglanih naziva, kao što su 'međuinstitucijski odnosi i predviđanja', ili 'kohezija i reforme', ili 'promicanje europskog načina života', ili 'vrijednosti i transparentnost', ili, najzaigranije, 'Europa spremna za digitalno doba' – nema dvojbe da sve te ursule, stelle, josepi, maroši, elise i nikolasi, ni od koga izabrani, nikome odgovorni, crpe svoju birokratsku moć iz crne rupe u koju je bačena jedna od znamenitijih europskih tekovina, dakle iz samoga demokratskog deficita.

Cinični paradoks vezan uz 'našu predstavnicu' leži u činjenici da joj je u resor upala baš 'demokracija', tako da Dubravka, primjerenom sposobnostima, vodi brigu o nečemu što je realno ukinuto. Za cijenu od 28 tisuća eura mjesečno barem smo za ono što se s demokracijom u Bruxellesu događa dobili lijepu hrvatsku riječ: šuicid. ■

Operirani od srama

Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje odbio je pokriti troškove operacije Line Budak u Njemačkoj. O tome će konačni pravorijek dati Upravni sud u Zagrebu. Inače, protokol zagrebačke Klinike za tumore zbog kojeg Budak mjesecima nije znala da je teško bolesna nije hrvatski standard – iz KBC-a Rijeka pacijentice zovu telefonom ako su nalazi loši

HRVATSKI zavod za zdravstveno osiguranje (HZZO) odbio je pokriti troškove operacije LINE BUDAK u Njemačkoj, koja se u toj zemlji odlučila liječiti nakon što je sedam mjeseci Klinika za tumore nije obavijestila da je teško bolesna. Premda kao građanka Republike Hrvatske ima pravo na medicinske zahvate u drugoj članici Evropske unije, Budak je odbijena manjkavom, arbitrarnom i, sudeći po analizi evropskog zakonodavstva, krivom argumentacijom tročlanog liječničkog po-

vjerenstva HZZO-a. O tome će konačni pravorijek dati Upravni sud u Zagrebu, kojem će za nekoliko dana Lina Budak podnijeti tužbu protiv zavoda koji vodi HDZ-ov ravnatelj LUCIAN VUKELIĆ.

Navedenu informaciju objavljujemo tjedan dana nakon što je ministar zdravstva VILI BEROŠ najavio promjenu prakse u hrvatskim bolnicama, kako bi se ubuduće smanjila mogućnost da pacijenti mjesecima ne znaju za potencijalno smrtonosnu dijagnozu.

Tako smo se našli u dodatnom paradoksu cjelokupne priče. S jedne strane, Republika

Hrvatska preko ministra zdravstva najavljuje promjene, a s druge preko HZZO-a krnjim argumentima odbija platiti liječenje žrtve poroznosti tog istog sustava. Posredno zahvaljuje Lini Budak što je svojim primjerom ukazala na rupe u sustavu tako što je ciničnim birokratskim razlozima lišava usluga na koje ima pravo.

Skandal biva još veći u svjetlu informacije koju su Novosti dobile od Kliničkog bolničkog centra (KBC) Rijeka. Tamo je, naime, praksa da odjel za tumor dojke telefonski obavještava sve pacijentice 'o lošem nalazu

biopsije' ako ga one slučajno ne dođu same provjeriti. Da je Lina Budak otišla na pretrage u Rijeku, ne bi izgubila cijelu jednu godinu važnu za pravovremeno liječenje teške i nerijetko smrtonosne bolesti. Takvo mučno saznanje nemoguće je ispraviti. Problem je što druge institucije hrvatskog zdravstva pripremaju sličan tretman za naredne mjeseci u vidu odbijanja financijske

HZZO uopće nije uzeo u obzir što je dovelo do odluke da Lina Budak ode u Njemačku
(Foto: Luka Stanzl/PIXSELL)

podrške, negirajući tako ne samo moralnu nego i pravnu obavezu prema Lini Budak.

Prije prvog odlaska na operaciju u Njemačku, Budak je 18. siječnja ove godine HZZO-u poslala zahtjev za izdavanje prethodnog odobrenja za pokriće troškova liječenja u inozemstvu. Na to ima pravo temeljem hrvatskog i evropskog zakonodavstva. Priložila je cijenu operacije i šestodnevno liječenje u javnoj klinici u Münchenu u iznosu od 9.237,93 eura. Uzmim li se u obzir ostali troškovi, inicijalna brojka se penje na otprilike 13 tisuća eura. Obrazlažući razloge za takav zahtjev, navela je argumente koje je hrvatska javnost saznala preko njenih istupa prošlog mjeseca. 'Zbog propusta zdravstvenog sustava koji 'zaboravlja' na moj nalaz i ne dostavlja mi ga, ja više od sedam mjeseci nisam svjesna da imam karcinom, ne liječim se i ne poduzimam ništa, a bolest napreduje!' piše u tom zahtjevu za pokrivanje troškova njemačke operacije, u kojem su taksativno pobrojani najsporniji aspekti odnosa zagrebačkih bolnica prema njoj od ožujka do prosinca 2022. godine. Osim toga, navela je i komunikaciju s resornim ministarstvom. Premda je o svemu opsežno obavijestila ministra Viliya Beroša početkom prosinca 2022., on joj na dopis nikad nije odgovorio. Operaciju zakazanu za 10. siječnja u Klinici za tumore otkazala je nakon što su joj rekli da ne može razgovarati s doktorom koji će je operirati.

U njenu tužbu Upravnom sudu bit će uvršteni i naknadni istupi relevantnih zdravstvenih radnika, poput predstojnika Klinike za onkologiju KBC-a Zagreb Stjepka Pleštine, koji joj je napisao da ako je izgubila povjerenje u hrvatsko zdravstvo, 'onda je možda razumno liječiti se negdje drugdje, no ne na teret HZZO-a'. Tu je i izjava ministra Beroša o navodno maglovitim motivima Line Budak koji su je potaknuli da sve podijeli s javnošću. Ukratko, sve ono zbog čega je u potpunosti izgubila povjerenje u hrvatski zdravstveni sustav.

No HZZO je donio negativno rješenje na njen zahtjev. U dokumentu od 23. siječnja pozvali su se na (pod)zakonske akte prema kojima taj zavod ima mogućnost uskratiti prethodno odobrenje za prekograničnu zdravstvenu zaštitu. Kao ključni uvjet razmatranja njenog zahtjeva naveli su nužnost da pacijentica ima ugovoreni datum operacije i u Hrvatskoj i u inozemstvu. Pozitivna odluka se donosi ako je, na primjer, operacija hitna, a zakazani termin u Hrvatskoj kasniji nego u zemlji poput Njemačke. Podsjetivši da je Budak otkazala operaciju u Klinici za tumore koja je bila zakazana za 10. siječnja, povjerenstvo HZZO-a utvrdilo je da se mogla liječiti u Hrvatskoj prije njemačkog termina. Doslovno ni u jednom zarezu ispisanom u zahtjevu i kasnijoj žalbi HZZO nije uzeo u obzir sve što je dovelo do odluke da ode u Njemačku. Tek su konstatali da ti navodi žalbe ne dovode u pitanje zakonitost njihovih odluka.

Osim smanjivanja šansi u borbi za život, hrvatsko zdravstvo tako je priredilo Lini Budak predstojeću bitku na Upravnom sudu u Zagrebu. Prouči li se nešto detaljnije hrvatska i evropska stečevina koja regulira međudržavnu suradnju i koja će biti jezgra argumentacije u upravnoj tužbi Line Budak, tek je tada razvidno koliko su tanašni takvi argumenti HZZO-a.

Za početak, ignorirali su većinu navoda žalbe. Valja ponoviti da prije negativnog odgovora HZZO-a uopće nije analiziran set presudnih razloga za otkazivanje hrvatske operacije i posljedično njemačko liječenje. Time je zanemaren fundament hrvatskog Ustava o pravu na pravično suđenje i djelotvoran lijek kao i sadržaj Povelje Evropske unije o temeljnim pravima o nepovredivosti

Šutnja iz udruge za 'promicanje kvalitete liječenja'

U namjeri da prikupimo slična iskustva drugih pacijentica u Hrvatskoj, javili smo se nekim od najvećih udruga za zaštitu i promicanje prava pacijenata, s naglaskom na tumor dojke. Poslali smo nekoliko pitanja na službeni e-mail adresu udruge Europa Donna, koja na svojim stranicama navodi da je 'krovna udruga za borbu protiv raka dojke u Hrvatskoj'. Osnovana 1993. godine na Onkološkom institutu u Milanu, njena hrvatska podružnica 'radi na podizanju svijesti žena o raku dojke, promiče edukaciju, rano otkrivanje, optimalno liječenje, medicinsku i psihosocijalnu rehabilitaciju, palijativnu skrb kao i na povećanju sredstava za istraživanje same bolesti'. Udruga je još naglasila da radi na 'promicanju kvalitete liječenja te bolesti'. U njihovom statutu među ostalim piše da su im ciljevi 'zauzimanje za odgovorajuću edukaciju zdravstvenih profesionalaca', 'raspoznavanje dobre prakse i poticanje njenog razvoja' i 'pružanje pomoći pri ostvarivanju psihološke i socijalne zaštite, te rehabilitacije osoba koje su oboljele od raka dojke'. Ne postoji dakle relevantnija adresa za postavljanje navedenih pitanja. S obzirom na proklamiranu misiju njihova rada, nazire se zaključak da su trebali

ljudskog dostojanstva koje se mora poštovati i štititi te osiguravanja visokog stupnja zaštite zdravlja ljudi. No čak i bez analize tih argumenata, u odbijanju ostatka zahtjeva za pokrivanje troškova HZZO je morao navesti cilj koji je htio njime postići i dokazati da je mjera odbijanja nužna i razmjerna tom cilju. U izvješću iz 2022. godine Evropska komisija je konstatala da s obzirom na minimalan učinak na evropske budžete i minimalan broj zahtjeva za liječenje u drugim zemljama na račun matične države, čak ne postoji potreba za sustavom prethodnog odobrenja. Pored toga, i praksa Suda EU i nadležne direktive je takva da svim pacijentima, izuzev jasno obrazloženih odbijenica, kad

Ravnatelj HZZO-a Lucian Vukelić (Foto: Dalibor Urukalo/PIXSELL)

'Sve pacijentice se prikazuju na multidisciplinarnom timu. S obzirom na to da se vodi pažljiva evidencija, u slučaju da se pacijentica nije javila grudnom kirurgu i preuzela nalaz, ista se poziva telefonom', kaže doktorica Renata Dobrila-Dintinjana iz KBC-a Rijeka

na primjer postoji rizik masovnog odljeva pacijenata iz jedne države u drugu i rapidnog povećanja troškova, treba biti omogućeno slobodno kretanje i pružanje usluga u zemljama članicama na račun matičnih zemalja, makar do razine cijena u zemljama iz kojih se odlazi na iste medicinske postupke u skuplje države. Ništa ih pritom ne priječi da pokriju i sve ostale račune.

Budu li se rukovodili istim argumentima, HZZO će odbiti sve buduće financijske obaveze njemačkog liječenja Line Budak. Pred njom je, naime, višegodišnje liječenje tijekom kojeg će u narednim mjesecima primiti 16 kemoterapija i 25 zračenja. Dok u srijedu završavamo tekst, Budak obavlja završne pripreme za odlazak na tu fazu medicinskog tretmana. HZZO će vjerojatno opet spornom argumentacijom konstatirati kako ne mogu odgovoriti pozitivno na zahtjev zato što nije imala zakazane termine u Hrvatskoj.

Budući da u međuvremenu zdravstvena inspekcija nije našla nikakve propuste u postupanju zagrebačkih bolnica, moguće je da će i to usputno navesti kao opravdanje za naredne zaključke. Podsjetimo da je tijekom inspekcije regularnom utvrđena i praksa Klinike za tumore prema kojoj liječnici prvi put gledaju nalaze biopsije tek kad ih pacijentica posjeti, premda se ovdje pokazalo da tako postavljen sustav može dovesti do višemjesečnog vakuuma u kojem nitko ne zna da bolest uopće postoji.

Minulog tjedna pitali smo Kliniku za tumore kad je takav protokol uveden i tko ga je točno uveo, ali do zaključenja teksta nismo dobili odgovor. Da se radi o manjkavoj višedesetljetnoj praksi čija je promjena nužna priznao je i sam sustav putem izjave ministra Beroša. Novosti su pak neosporno utvrdile da dosadašnji protokol zagrebačke Klinike nije standard cijelog hrvatskog zdravstva kad je riječ o raku dojke. U komunikaciji s KBC-om Rijeka, doktorica RENATA DOBRILA-DINTINJANA, pomoćnica ravnatelja za osiguranje kvalitete pružanja medicinskih usluga, opisala je detaljniju proceduru koja je slična onoj u Klinici za tumore. Uz dvije presudne razlike: tamo se gledaju svi nalazi svih pacijentica prije nego što se one informiraju o njima, nakon čega postoji obaveza bolnice da informira osobe s lošim dijagnozama.

'Sve pacijentice se prikazuju na multidisciplinarnom timu. S obzirom na to da se vodi pažljiva evidencija, u slučaju da se pacijentica nije javila grudnom kirurgu i preuzela nalaz, ista se poziva telefonom', odgovorila je doktorica Dobrila-Dintinjana, opisujući protokol KBC-a Rijeka za bolesti dojke. 'Stoga nemamo informacija da se pacijentice nisu javile preuzeti PHD (patohistološka analiza uzoraka nakon biopsije tumora, op. a.)', dodala je.

pružiti i sve oblike pomoći i podrške LINI BUDAK. No umjesto sadržajnog odgovora, Novosti su od Europa Donne zaprimile tek jednu rečenicu. 'Poštovani, nažalost, nisam Vam u mogućnosti odgovoriti na pitanja.' Odgovor je potpisala doktorica VESNA RAMLJAK, predsjednica Europa Donna Hrvatska. Ramljak je i voditeljica odjela za onkološku patologiju i kliničku citologiju u KBC-u Sestre milosrdnice, dakle ista osoba koja je po objavi intervju Line Budak stala u obranu Klinike u kojoj radi i nadležnog doktora koji je bio dodijeljen ovoj pacijentici. 'Mi svi u bolnici smo užasnuti jer u ovim uvjetima radimo najbolje što možemo, svi volimo i poštujemo dr. ANDREJA ROTHU i ovaj linč na kolegu je više nego prostački! Ne lamačite jezičinama uzalud i bespotrebno!' napisala je tada Vesna Ramljak. Kao predsjednica udruge koja bi se trebala brinuti o 'promicanju kvalitete liječenja' pacijentica, ona nije bila u 'mogućnosti odgovoriti na pitanja'. Na stranici udruge piše da je potpredsjednica TAMARA GRGIĆ ERDELJAC, a članice predsjedništva ĐANA ATANASOVSKA, MARTINA DRAKULIĆ, ŽELJKA FUČEK, VLATKA KELEMEN, JELENA MUCIĆ i SANJA ŠUTEJ.

Vesna Ramljak (Foto: Slaven Branislav Babić/PIXSELL)

Pacijentice kojima se na pretrazi pronade sumnjiva tvorba liječnik odmah dodatno upozorava da moraju svakako podignuti PHD nalaz. Nakon što je zgotovljen, PHD nalaz dolazi u jedinicu za Endoskopiju. Uz nalaz i procedure, pacijentica dobije ceduljicu s brojem telefona i napomenom da ga treba preuzeti kroz 10–15 dana. 'Ovlašteni liječnik odvaja sumnjive nalaze i nalaze koji potvrđuju malignu bolest. Kada pacijent dođe na šalter podignuti takav nalaz, administrativna obavještava nadležnog liječnika, koji potom pacijentu uručuje nalaz, razgovara s pacijentom i upozorava ga na ozbiljnost situacije te upućuje da se žurno javi ili u kiruršku ili u gastroenterološku ambulantu', opisala je proceduru za Novosti, ponovivši ključni detalj, svojevrsno osiguranje za slučaj da dođe do nesporazuma u komunikaciji s pacijenticom. 'Ako se pacijent ne javi i ne podigne PHD nalaz, tada ga se poziva telefonom.'

Praksa najmanje jedne bolnice u Hrvatskoj, one u Rijeci, pokazuje da je priča s Linom Budak mogla biti potpuno drugačija, i za njeno zdravlje i za hrvatsko zdravstvo. Samo, prije toga treba je živjeti i raditi u Rijeci umjesto u Zagrebu. U krajnje tragičnoj računici, to bi mogla biti razlika između života i smrti. Ovako je izgubila svaku iluziju o tijelima hrvatskog sustava: na početku su je na porti Klinike za tumore krivo obavijestili da je pokupila sve nalaze, a na koncu natjerali u potragu za spasom u Njemačkoj. Nije pritom zapravo potrebno ekstenzivno opisanje odluke HZZO-a da hladnom i šupljom birokratskom računicom dovrši posao tako što će odbiti podmirivanje troškova liječenja. Meritum njihova odnosa prema Lini Budak nalazi se u citiranoj poruci predstojnika Klinike za onkologiju KBC-a Zagreb Stjepka Pleštine: 'Navodite da ste izgubili povjerenje u hrvatsko zdravstvo – ako je doista tako, onda je možda razumno liječiti se negdje drugdje. No ne na teret HZZO-a.' ■

IVAN CINGEL Hrvatska je apartmanistan

To je, znamo, uslijed udjela turizma u BDP-u i odsustva poreza na nekretnine. Tržište nekretnina je prvorazredna stavka današnje globalne ekonomije, pri čemu tri četvrtine otpada na imovinu u stambenim kvadratima. S inflacijom posebno jača njihova uloga betonskih vrijednosnih papira. Što je u tome još čovjek i koga briga od svih kvadrata robe treba li mu dom?

POVODOM stravičnih posljedica potresa u Turskoj i (konačnog) početka obnove u Hrvatskoj, ali i o kvaliteti gradnje na ovim prostorima, razgovaramo s arhitektom IVANOM CINGELOM, predavačem na osječkom Građevinskom i arhitektonskom fakultetu i donedavnim predsjednikom Društva arhitekata tog grada, suradnikom više nezavisnih portala na kojima kritički piše o svim društvenim problemima, posebno onima koji se odnose na arhitekturu i urbanizam.

Razmjeri potresa u Turskoj i Hrvatskoj ne mogu se uspoređivati, ali ono što ih veže je loša gradnja. U Turskoj je to bilo puno očitije i dovelo je do smrti više od 50 tisuća ljudi. U Hrvatskoj su se rušile kuće, u Turskoj zgrade. Osim predavačkog, imate iskustva i u projektiranju. Možete li nam objasniti zašto se to dogodilo? Kako je moguće da se izgradi zgrada bez temelja, kao što smo vidjeli u Turskoj?

Zgrada bez temelja je ipak viši nivo kriminalne smionosti. Ali, pitate li me kao arhitekta ili kao građanina? Jer na takva pitanja ne mogu odgovoriti isključivo kao arhitekt. Mogu reći da je uobičajeni mehanizam rušenja uvjetovan time da je potres, kao ubrzanje tla, ekstrem horizontalne sile i prvo udara upravo na temelje, pritom drastično mijenjajući smjerove i intenzitet naprezanja materijala u konstruktivnim elementima u odnosu na redovno stanje u kojem prvo pitamo za vertikalno opterećenje. Sila teža i sila potresa se, jasno, drastično razli-

kuju po svojstvu vremenskog kontinuiteta. Prva se ne odmara nikad, dok do druge dođe 'jednom u sto godina'. Onaj tko ide hvatati krivine štedjet će stoga na armaturi i marci betona baš tamo gdje to neće biti odmah primijećeno, pa drž'mo fige da se potres neće dogoditi. Upravo iz toga proizlazi logika gradnje seizmički loše gradnje. To je sistemska crta ovog oblika kriminala, takoreći ciljana.

Tko sve sudjeluje u tom hvatanju krivina i kako im to polazi za rukom s obzirom na nadzor i institucije?

Može sudjelovati prvo investitor, koji želi uložiti što manje po kvadratu i prodati ga za što više, zatim stručni nadzor, koji u ime i za račun investitora kontrolira kvalitetu i kvantitetu građevinskih radova, ali to ne radi nužno na profesionalan način, te izvođač kojem mutne okolnosti odgovaraju jer tako i on može loviti u mutnom. Uvjetovanosti po kojima cijene kvadrata lete u nebo i rasprodaju se prije nego što zgrade budu i dovršene, čineći potražnju neovisnom o kvaliteti, za posljedicu nose povampirenje investitora, koji znaju da će prodati što god naprave, pa stišću i nadzor i izvođača da odrade što brže i jeftinije.

Profit iznad standarda

Sniziti standard koliko god je u granicama propisa ili niže od toga. Kako im polazi za rukom? Institucije ne funkcioniraju – nešto je do neinzistiranja, nešto do nemoći.

Zato ne mogu odgovoriti isključivo kao arhitekt. To se odvija onako kao što se odvijaju bilo kakve ilegalne aktivnosti kojima je sustavno progledavano kroz prste, što je opća tema ove države, a i ne samo ove, za sve nas kao građane. Ne radi se pritom o problemu legislative gradnje, nego o nepoštivanju nadležnih zakona i pravilnika. Iz Turske stižu vijesti o oslužbenjem institutu kupovanja 'amnestije' za one koji ne naprave po propisima, što je verzija formaliziranog pokroviteljstva nad raspašojem kakav vlada i kod nas. Posebnu travestiju

Naša je profesija općenito tako nezahvalna zato što je dovedena u poziciju da drži svijeću crony mašćenju brkova i bude mu katalizator, na usluzi povlaštenoj investitorskoj klasi, ili da je ne bude

predstavlja 'zakon o legalizaciji'. Oko milijun objekata koji su tko zna kako sažidani – i svaki je gazda mogao uštedjeti na projek-tima, armaturi i komunalnoj naknadi – za sitnu je paricu amnestirano i ovjereno za trajno ostati u prostoru. Ili barem do prvog jačeg potresa. I svakom je gazdi poručeno da se radi o državi koja će mu neko novo zidanje bez papira prije ili kasnije učiniti isplativijim od onoga s papirima. Nešto je i do propasti građevinske industrije. Željezo glavu čuva – gdje su nam ono sve nekadašnje željezare? Ima KUNDERA roman 'Život je negdje drugdje' – industrija bitnih građevinskih proizvoda danas je negdje drugdje. Problem je kupiti uredno kontroliran i testiran beton, kamoli nešto kompliciranije. Treba na koncu istaknuti i same korisnike stanova, koji kad se odlučuju na renovaciju je hrabro i suvereno ruše nosive elemente, kompromitirajući seizmičku otpornost konstrukcije. Pomalo je do svačega, dakle.

Vaša kolegica Marija Ratković svojevremeno je napisala i danas aktualan tekst u kojem kaže da bi osobno željela živjeti u zgradama izgrađenim u vrijeme socijalizma. U ovo doba novih materijala takav zaključak čini se ili tužnim ili pogrešnim. Što općenito ne valja s novom gradnjom? Ima nešto duboko perverzno u okolnosti da su zgrade, ne po iznimci nego kao pravilo, solidnije građene prije pola stoljeća nego danas, kad su raspoložive tehnologije gradnje odmakle daleko naprijed. MARIJA je to, govoreći u kontekstu potresa u Albaniji 2019., rekla zato što se za Jugoslavije prioritetno ravnalo prema znanju i pravilima struke, a danas prema utršku. Reći će mi se da to kažem zato što sam komunjara – ali to je doslovno do društvenog uređenja. Kapitalizam, naročito u tzv. tranzicijskoj varijanti, motivaciju investitora i izvođača da izigraju propise kultivira kao strukturnu, jer je nagrađuje uvećanjem privatne dobiti. Zgrade ne gradi više Industrogradnja, što je značilo da je sve po JUS-u, nego 1001 Antiša ili Jozo sa sinovima, firmom i miješalicom. A, empirijski govoreći, Antiši i Jozi slabo bude do čojstva i samo gledaju kako da junački prodaju čast za ekstra 50 eura po kvadratu na svojoj strani salda. Mater i set noževa daju kao bonus u slučaju da ušičare 60.

Dok zgrade iz doba nenarodnog režima imaju instalacijske šahtove pristojne širine, pa je lako doći do zajedničke instalacije kad nešto zatreba, u onima građanima nakon '91. komunistički mrak odmijenjen je mrakom u šahtovima takvim da ne ide u njih ni mušica, nekmoli ruka, uz stravičnu buku koju stvaraju. Sve zato da bi se uštedjelo pokoju decimalu dragocjenog Metra Kvadratnog. Neće prezati ni da klonje iz susjednih stanova na kanalizacijsku vertikalu – razjapljenih sam usta gledao takvo rješenje – spoje preko cijevi koja iz jednog stana vodi u drugi, pa ako je jedan gazda zaštopa, razbijanjem poda kupatila okajavat će to ovaj drugi, koji ni ne sluti što mu se nalazi ispod pločica i računa da je kupnjom stana stekao pravo da, *par-don his french*, njegovo sranje bude njegovo sranje, a komšijino komšijino. Sve da bi majstori po etaži uštedjeli još decimalu Metra Kvadratnog, neuvjetnim pozicioniranjem vertikala, ili barem pola metra plastične cijevi za govna. Dotle ide kokošarenje. Veliki gradovi su nekad morali imati, a mogli su i manji, stručna povjerenstva s ovlastima da stopiraju projekte zgrada mračnih i preuskih hodnika, lišenih zajedničkih prostorija, sa sobama bez prozora i sl. Onda su im te ovlasti ukinute, jer kome u ovoj zemlji slobodnog tržišta još treba da se poduzetnicima kviri biznis?

Ratković objašnjava i zašto je odustala od svog arhitektonskog posla, a i vi se prebacujete u znanost?

Ne čudim joj se u ovakvim uvjetima, ma koliko joj bolno i teško palo. Njoj se naročito skupilo upravo sa statičkog segmenta, jer je to smjer koji je učila i nije mogla mirno gledati kako su gradilišta oteli oni koji znaju biznis jer su završili životnu školu i nisu nikad čuli za moment sile da im smeta u zarađivanju para. Ali nije jedina. KONSTRAKTA je za Novosti govorila o osvješćivanju da bi radni vijek provela kao 'uglavnom servis za investitora' i kako to sigurno nije ono zašto je studirala arhitekturu ni što bi je nagnalo da ostane u struci. SARA RENAR je pričala o nemotiviranosti perspektivom pumpanja stavki u troškovniku za nečiji račun ili štancanjem za što manje para što više kvadrata koje te poslije sram potpisati. To je sa svake strane Dunava po jedna od ponajboljih glazbenih autorica s ovih prostora – da krenemo samo od njih. Reklo bi se: otišao je tko je god imao kakav drugi talent. Ima nas i dosta razrokih, koji jednim okom nešto pišemo, dok drugim pokušavamo paziti što crtamo. Marija i Konstrakta su arhitekturu završile u Beogradu, a baš sam nedavno čuo anegdotu o tome kako je jedan tamošnji profesor s iskrenom zabrinutošću pitao stariju kolegicu: 'Pobogu, šta ćete vi tako fini u ovoj prljavoj profesiji?' Ali ne treba ni biti naročito fin za ne htjeti biti tako uprljan kako bi to tražilo servisiranje investitora regresivnih namjera. Sistem ih pritom proizvodi serijski.

Kako stojimo s urbanizmom, kojim ste se također bavili i u više navrata upozoravali na različite oblike uzurpacije javnog prostora?

Već sam se naprolijevao žuči, a tek stižemo do urbanizma koji je prvo i osnovno upalno žarište. Ne on kao on, naprotiv, jedna od svrha mu je u bivanju regulatornom kočnicom divljanja u prostoru, već činjenica da je danas zakočen u svojoj ulozi kočenja, time što je do ekscesnih razmjera podređen kapitalu, kao također nekritički servis in-

Ima nešto duboko perversno u okolnosti da su zgrade, ne po iznimci nego kao pravilo, solidnije građene prije pola stoljeća nego danas, kad su raspoložive tehnologije gradnje odmakle daleko naprijed

vestitora. Govorimo onda o investitorskom urbanizmu: kad javna vlast ne inzistira na uklapanju nekog projekta u svoje urbanističke planove, nego planove točkasto prilagođava projektima kako ih objavi koji investitor. Uzalud ćemo očekivati da nijedan arhitekt neće pristati isprojektirati grotesknu grdosiju od hotela ako je prethodno općinski prostorni plan na tom mjestu omogućio gradnju tih gabarita. A kako to da je omogućio? Općinsko vijeće je izglasalo. E, to je ta lokacija na kojoj kapital buši gdje burgija neće. Neoliberalna varijanta donosi zaoštrenje privatizacije i potrošnje zajedničkih resursa kao sredstva generiranja privatnog profita, uz poistovjećivanje tobožnjih javnih interesa s korporativnima. Radi se o suštini problematike urbanizma našeg vremena i razlogu zašto se i njime danas teško do nemoguće baviti u praksi, osim, kako je rekla jedna razroka kolegica, ako imaš viška živaca a manjka obraza da potpisuješ već done-sene odluke. Naša je profesija općenito tako nezahvalna zato što je dovedena u poziciju da drži svijeću *crony* mašćenju brkova i bude mu katalizator, na usluzi povlaštenoj investitorskoj klasi, ili da je ne bude.

Kanibalska investiranja**Može li biti i, kako da ih nazovemo, dobrodošlih investicija?**

Naletio sam ovih dana na rečenicu 'kad čujem riječ investitor, hvatam se za mitraljez' ili tako nekako. Štos koji ne misli ozbiljno svoju

generalizirajuću formu, nego očitava nimalo slučajni karakter toga da investiranja kakva znamo, čak i kad formalno nisu pranje novca, bivaju kanibalska nauštrb ljudi, grada, okoliša, infrastrukture, bilo čega javnog i društvenog. Pitanje je sistema. U biti je kapitala da uvijek iznova mora, kako ne bi zapao u krizu, ganjati reinvestiranje ekstrahiranog viška. Treba izmišljati mjesta plasmana: daj šta daš samo da

Onaj tko ide hvatati krivine štedjet će na armaturi i marci betona baš tamo gdje to neće biti odmah primijećeno, pa drž'mo fige da se potres neće dogoditi. Upravo iz toga proizlazi logika građenja seizmički loše gradnje

dam, da se vrti i obrće. A kroz što se, osim proizvodnju rata, najviše voli u tu svrhu ostvarivati? Nekretnine, dabome. Urbanizacija pošto-poto kao funkcija neutažive potrebe za profitabilnom apsorpcijom akumuliranih sredstava. Onda se spekulativni finansijski heliji napumpavaju i napuhavaju, pa nekad malo puknu, kao nekretninski balon 2008. A što ćemo s onima koji ostaju isključeni iz ekstaze kredita i nemaju u džepu za multiplekse i ostale anestezije, o Metru Kvadratnom da i ne govorimo? Najmračniji aspekt sastoji se u tome što područja potencijalno visokovrijednih zemljišta koja će upiti kapital treba prvo oslobađati od stanovništva s neuglednim prihodima. HARVEY je to nazvao ‘akumulacijom razvlaštenjem’: kad se, kako bi se riješila kriza neuloženog viška, udara mesarskom sjekirom po Bronxu, ali ne i po Park aveniji, jer dobrostojeći svoje vlasništvo nisu u poziciji prodavati pod pritiskom. Kapitalizam, sve u svemu, ‘proizvodi prostor’, o tome je LEFEBVRE rodonačelnički pisao, tako da nositelji prostorne moći vode klasni rat kontra isključenih iz kućevlasništva i uživateljstva konzumerističkog spektakla. I taj rat, na polju zaposjedanja urbanih površina, s privatiziranjem kontrole nad upucavanjem viška vrijednosti u njih, ono je kako se poređak nejednakosti i ugnjetavanja danas utje-ruje u kosti.

Zadnje dvije godine cijene kvadrata u Hrvatskoj dosežu nove visine. Kako da vas pametnije pitamo nego: biste li vi kupili novogradnju na periferiji Zagreba za 3000 eura po metru kvadratnom ili za 4000 eura u zgradi u Splitu izgrađenoj između dva rata? Ona svjetska, ne ova, naravno. Paradoks tržišta nekretnina je da se cijena kvadrata ne smanjuje povećanjem izgrađenog stambenog fonda. Zato što nije do odnosa ponude i potražnje za stanovanjem. Broj stambenih jedinica na raspolaganju nije u deficitu u odnosu na broj onih koji bi stanovali, nego u odnosu na apetite za vlasništvom nad nekretninama. Za spekulativni kapital stan nije tu radi svoje upotrebne vrijednosti, nego da drži cijenu jer se prije svega radi o robi i ulaganju, sredstvu za apsorpciju viška uz očekivanje profita uslijed stalnog rasta cijene, što je spirala koja stvara samu sebe. Svako upumpavanje kreditnih paketa, uključujući one subvencionirane, dodaje spirali. Treba držati na umu da je tržište nekretnina prvotredna stavka današnje globalne ekonomije, pri čemu tri četvrtine otpada na imovinu u stambenim kvadratima. S inflacijom posebno jača njihova uloga betonskih vrijednosnih papira – jer beton ne gubi na težini kao novac – pa je spirala rasta sve nesagledivijeg kraja. Što je u tome još čovjek i koga briga od svih kvadrata robe treba li mu dom? Dok je ekonomija još bila industrijska, bilo je i ekonomskog rezona za kapital u šticeanju nekih osnovnih uvjeta života radne snage, uključujući priuštivost stanovanja. U postindustrijskoj ekonomiji, u kojoj više profita stvara finansijski nego realni sektor, a budžama je od brodogradilišta interesantnije zemljište brodogradilišta, jedino što će spekulativni kapital zanimati je da mu se što više toga deregulira, e da bi bio ‘privučen’. Što je sve kod nas i dodatno izraženo, jer je Hrvatska, znamo, apartmanistan uslijed udjela turizma u BDP-u i odsustva poreza na nekretnine. Ali ne mislite valjda da je to što sam u Osijeku nepovezano i s time? Što da vam kažem – krenite prema dalekom istoku. Ne možemo obećati isključivo izlazeće sunce, ali u Slavoniji imamo tradiciju kaskanja za globalnim trendovima, ima puta dok sve to dođe do nas, pa je tako i ovaj gentrifikacije, turistifikacije i komodifikacije stanovanja ublaženiji. ■

Уишчекивању посвајања

Годишње 300 дјеце оствари претпоставке за посвојење, а лани их је посвојено 188. У Регистру потенцијалних посвојитеља је 1.300 имена. Спорост сустава базира се на закону који проблематичним биолошким родитељима даје дуг период за исправке и листи жеља потенцијалних посвојитеља

Иако је једна од најчешће изговараних флоскула у јавном простору она да свако дијете има право на обитељ и сигурно дјетињство, службена статистика показује да у хрватској стварности рапидно расте број дјеце смјештене у домове за дјецу без одговарајуће родитељске скрби, без обитељи. Према посљедњим подацима Министарства рада, мировинског сустава, обитељи и социјалне политике у домовима и удомитељским обитељима налази се три тисуће дјеце која су прије него што су дошла под окриље и заштиту комплексног државног сустава преживјела тешке трауме узроковане алкохолизмом и другим овисностима биолошких родитеља, њиховим сиромаштвом, небригом и занемаривањем. Годишње само 300 дјеце из сустава социјалне скрби оствари претпоставке за посвојење, а лани је посвојено 188 дјеце која су добила карту за нови живот с посвојитељима, који након посвојења углавном остају препуштени сами себи. С друге стране, у Регистру потенцијалних посвојитеља у Републици Хрватској је чак 1.300 имена. Спорост и тромост посљедица је сустава утемељеног на Обитељском закону који проблематичним биолошким родитељима пружа релативно дуг период за исправке и поправне испите у њиховом родитељству, али непријетко и листа жеља и критерија потенцијалних посвојитеља каквом би дјетету пружили дом. Између сурове животне стварности, кругих бирократских правила и жеља потенцијалних посвојитеља у чекаоници за бољи живот углавном су дјеца у најтежим животним ситуацијама, она која су болесна или имају браћу и сестре, као и дјеца припадници националних мањина, поготово ромске. Многи од њих годинама чекају у саставу што им смањује

‘атрактивност’ међу потенцијалним посвојитељима па дочекају и пунољетност у домовима и удомитељским обитељима. Правобранитељица за дјецу Хеленца Пирнат Драгичевић истиче да поступак посвајања није комплициран, али траје. — Потребно је раздвојити поступак којим се стварају предумјети да би неко дијете могло бити посвојено, од самог поступка посвајања дјетета. Као проблем видимо дуготрајност судских поступака у којима се родитељи лишавају права на родитељску скрб. Имамо дојам да се понекад више води рачуна о правима биолошких родитеља, него о правима дјетета. Уочавамо да се родитељима понекад дају бројне прилике не би ли остварили увјете за преузимање скрби о дјетету, чиме се умањују шансе дјетета да буде посвојено и изађе из сустава алтернативне скрби – наводи правобранитељица за дјецу и додаје да се највеће препреке у поступку посвајања, из перспективе потенцијалних посвојитеља, односе на дуготрајност проналаска дјетета које одговара њиховим очекивањима. — Разумљиво је да потенцијални посвојитељи имају преференције у одабиру дјетета и најчешће се оне односе на доб и здравствени статус дјетета. Мањи је интерес за посвајање дјеце старије од седам година, дјеце са здравственим потешкоћама и дјеце припадника националних мањина. Међутим, важно је напоменути да постоје и дјеца која не желе бити посвојена, као и дјеца која се не желе раздвајати од браће и сестара за које је немогуће пронаћи обитељ која би их заједно посвојила, а и она су дио исказаних бројчаних показатеља – говори Пирнат Драгичевић о проблемима посвајања у Хрватској. — Није у интересу дјетета да социјална скрб брзоплето покреће поступке стварања предумјета за његово посвајање. Обитељским законом предвиђене су мјере за

заштиту права и добробити дјетета. Родитељима се мора пружити стручна помоћ у стварању предумјета за поновно преузимање родитељске скрби, наравно уколико они исказују жељу да скрбе о свом дјетету. Дио родитеља уз помоћ стручњака и успије у томе, но међутим дио и не успије. У циљу заштите дјетета за чије је родитеље јасно да немају капацитета за скрб о њему, судски поступци лишавања права на родитељску скрб морају бити бржи, а састав социјалне скрби треба се више ангажирати у проналажењу прикладне посвојитељске обитељи – закључује правобранитељица за дјецу.

Професорица обитељског права с осјечког правног факултета Бранка Решетар каже да држава континуирано избјегава ухватити се укоштац са структурним разлозима због којих одређена категорија родитеља занемарује скрб о дјетету што доводи до издвајања дјеце из обитељи, а затим и до посвојења.

— Када би социјални рад био више усмјерен на праводобно рјешавање сложених проблема родитеља у обитељи, када би у саставу социјалне скрби било довољно социјалних радника који ће се озбиљно посветити обитељи и када би социјални радник имао у рукама све механизме којима ће помоћи обитељима, тада би се смањила потреба за толиким издвајањем дјеце. Примјерице, кад би се новац уложен у материјалне и људске потребе нужне за скрб о дјетету изван обитељи на вријеме уложио у обитељ и комплексни социјални рад с обитељи, тада би се смањило и број дјеце издвојене из обитељи – наводи Решетар упозоравајући да је посвојење неповратно задирање у темељно дјететово и право родитеља на поштивање обитељског живота. — Процјене у саставу социјалне скрби да је посвојење у најбољем интересу дјетета

морају бити правовремене, а процесна права прије свега биолошких родитеља морају бити заштићена. Тамо гдје процјена показује како промјене код родитеља уопће нису могуће, увијек је боље посвојење од удомитељства. Обитељски закон садржи одговарајуће алате за такво поступање. Друго је питање да ли се законске могућности користе у пракси и да ли су суци и социјални радници довољно едуцирани како користити законске механизме – објашњава Решетар.

АНДРЕЈА ТУРЧИН, предсједница Адопте – Удруге за потпору посвајању, истиче да су око 80 посто дјеце с претпоставкама за посвојење, дјеца која теже налазе обитељ, односно старија од пет година, с више браће и сестара, здравственим потешкоћама или су дјеца припадници националних мањина, поготово ромске. — Одређени број посвојитеља жели посвојити млађе дијете, максимално до три године, а такве дјеце у саставу има мало. Ако је критериј здраво дијете до годину дана живота, искључиво хрватске националности, чекат ће се годинама. Шансе су веће ако су будући родитељи спремни усвојити дјецу старије животне доби, изнад пет година, ромске националности. Парови желе што прије постати родитељи, многи од њих су већ исцрпљени у својим борбама за потомство биолошким путем, али треба бити реалан у очекивањима. Догађа се да људи који су поставили високе критерије и границе, дуго чекају процесе посвојења и буду фрустрирани. Знам парове који су посвојили за три мјесеца, као и оне који су чекали три-четири године. Многи одустају јер не могу доћи на ред или нема дјеце коју би они били спремни прихватити. Рекла бих да најупорнији и најспремнији остају – објашњава Турчин и додаје да у јавности превладава дојам да је процес посвајања спор.

— Спорост није у самом процесу посвојења, него у поступку одузимања права на родитељску скрб. Интенција државе је да се биолошким родитељима дају прилике како би профункционирали јер је биолошка обитељ та која је примарно најбоља за дијете. Међутим, дјеца предуго остају у саставу. Родитељима се тешко одузима право на родитељску скрб. Чини ми се да се више прилика даје родитељима, него што се прилика даје дјеци за бољи живот. Вријеме које родитељи добивају да профункционирају, без постављених временских оквира, јасно дефинираних корака којима би евентуално ријешили неки свој проблем и унаприједили родитељске компетенције те без подршке да то и остваре, то је вријеме одузето, украдено дјетету за његов бољи развој и живот. Тај процес би се требао унаприједити и убрзати како би дјеца што прије добила прилику за нови живот, односно стекли претпоставке за посвојење јер сви знамо да су прве три године живота најважније за дјечји развој. Донијети одлуку да се неком одузме обитељ, ускрате биолошки родитељи, није нимало једноставна. Свједоци смо колико је положај социјалних радника тежак и колико су изложени пријетњама незадовољних родитеља. Очи јавности уперене су у ту врсту социјалних проблема тек кад се деси трагичан случај – истиче Андреја Турчин која је прије осам година посвојила дијете.

— Моја кћи улази у тинејџерске године. На посвојење сам чекала пет година. У процес посвојења ушла сам и у вријеме кад је посвојење још увијек била табу тема о којој се баш није отворено разговарало. Данас је бар та стигма из говора у

Додјела поклона удомљеној дјеци у Славонском Броду (Ивица Галовић/PIXSELL)

јавном простору скинута и посвојитељи лакше долазе до својих права. Посвојена дјеца захтијевају јако пуно љубави и континуирану подршку. Они никада никоме нису били на првом мјесту, никоме важни. Осигурати да рањено и трауматизирано дијете израсте у самосталну, емоционално стабилну, сигурну и сретну особу велика је одговорност. То је родитељство, изазовно родитељство – истиче Турчин.

**Прошли смо
разговоре у центру
и тестирања.
Послали смо наше
мотивационо
писмо на 85 адреса
центра социјалне
скрби од Превлаке
до Дунава и чекали.
Након двије године
звали су нас из
нашег ријечног
центра да ли смо
вољни посвојити
брата и сестру –
сјећају се Лина и
Јосип Бенчић**

Прије десет година Лина и Јосип Бенчић из Ријеке посвојили су петогодишњег брата и четворогодишњу сестру. У саставу су чекали двије године, а сам процес посвајања био је брз и трајао мјесец дана. — Размишљали смо, хоћемо ли десет година пролазити кроз захтјевне и исцрпљујуће потпомогнуте оплодње и доћи у четрдесете године или ћемо кренути у посвајање и живот који је пред нама обогатити дјететом које желимо. Одлучили смо се за овај други пут. Префикс биологије није нам битан у животу. Сматрам да је небитна доб дјетета, број дјеце, здравствено стање, подријетло дјетета, јер прича је јако лијепа. Када су нам у центру за социјалну скрб поставили та питања, какво дијете желимо, спол, доб... остали смо затечени, па не купујемо ауто. И све оно што се лоше дешава дјеци као што су здравствени проблеми, пролазе, дјеца их превазилазе, а цијело то искуство нас као родитеље оплемењује и обogaћује – рекао је за Новости Јосип.

У процес посвајања Лина и Јосип ушли су прије новог Обитељског закона 2015. којим је уређена другачија процедура, Регистар посвојитеља, обавезне припреме и едукација будућих посвојитеља.

— Прошли смо разговоре у центру и тестирања. Послали смо наше мотивационо писмо на 85 адреса центара социјалне скрби од Превлаке до Дунава и чекали. Након двије године звали су нас из нашег ријечног центра и питали јесмо ли вољни посвојити брата и сестру. У том тренутку нисмо пуно размишљали, нисмо планирали посвојити двоје дјеце, не знам ни да ли смо биолошким путем планирали имати двоје дјеце. Увијек кажем да нисмо ми њих посвојили, него да су они освојили нас. Њихове емоције, прихваћање нас, био је залог да то што радимо има смисла и да је то оно што смо жељели – каже Лина.

— Њихово повјерење вриједи више него ишта на свијету. Од првог тренутка били су спонтани, отворени и весели, можда зато што су брат и сестра, што су увијек имали једно друго, нису сами пролазили кроз сустав, све те процесе. Имали су животну снагу да се носе с промјенама околине, изазовима који би одраслој особи били претешки. О њиховој прошлости мало знамо, али сјећања на најранији период покушавамо одржати живима као нешто што ће их оснажити у животу. Наша су дјеца поносна на нашу причу, на саме себе и на нас као обитељ. Моја дјеца су ме учинила сретном и пуном особом, дали су ми смисао, дишем живот пуним плућима, будим се сретан и уморан идем спавати. То је љепота – поручује Јосип, а његова супруга додаје да су дјеца стигла у њихов дом у доби када су већ имала особност, карактер и навике што је обогатило њихов свијет.

— Прескочили смо један период што има својих недостатака и предности. Замислите који је био доживљај кад смо већ први дан чули да нас дјеца зову мама и тата. Биолошки родитељи на тај тренутак чекају годину и више, а ми смо то чули у једном поподневу. Већ први тједан како смо постали обитељ славили смо рођендан једног дјетета. Кренула су наша дружења с пријатељима, одласци на дјечје рођендане наших пријатеља, нормално функционирање. Не мислим да смо ишта хумано и племенито направили. То је чиста љубав, потреба, жеља, чак и себичност, потреба да будемо родитељи. Нама је двоје дјеце пружио оно што смо ми требали и хтјели у том тренутку. Посвојење је била наша, а не њихова одлука. Имала сам потребу бити мајка и ту сам потребу остварила на овај начин – закључује Лина. ■

Do Kosova preko Niša

Unatoč najavama o potpisivanju sporazuma, on nije potpisan. Kurti kaže da ga je htio, a Vučić odbio potpisati. Predsjednik Srbije da potpisivanje nije ni bilo na dnevnom redu jer se prethodno mora dogovoriti 'mapa puta' u središtu kojeg je uspostava srpske autonomije na Kosovu

EUROPSKA unija je Srbiji donirala 600 milijuna eura za modernizaciju 230 kilometara željezničke pruge od Beograda do Niša kako bi vlakovi na njoj vozili brzinom do 200 kilometara na sat. Osim tog europskog poklona, Srbija je od Europske investicijske banke (EIB) dobila povoljan kredit od 1,1 milijardu eura te od Europske banke za obnovu i razvoj (EBRD) dodatnih 550 milijuna sličnog kredita za realizaciju projekta modernizacije brze pruge po kojoj putovanje od Beograda do Niša danas traje preko šest sati, približno jednako kao prije sto godina. Ostatak od nešto oko 550 milijuna eura do 2,7 milijardi eura koliko iznosi ukupna vrijednost projekta modernizacije pruge Beograd-Niš, Srbija će osigurati iz svog budžeta.

Potpisivanju ugovora o europskoj donaciji u Beogradu svjedočili su povjerenik za proširenje EU-a OLIVER VÁRHELYI i srpski predsjednik ALEKSANDAR VUČIĆ. Vučić je na ceremoniju potpisivanja ugovora došao iz Bruxellesa u kojem je prethodnog dana još jednom potvrdio da srpske vlasti pristaju da se pregovori o normalizaciji odnosa s Kosovom nastave voditi sukladno planu koji su predložili njemački kancelar SCHOLZ i francuski predsjednik MACRON, a koji je uz ponešto korekcija u međuvremenu promoviran u prijedlog plana EU-a čiju realizaciju podržavaju i SAD. No unatoč najavama da će Vučić i kosovski premijer ALBIN KURTI u Bruxellesu i formalno potpisati euroamerički plan, to se nije dogodilo. Kurti kaže da ga je on htio, a Vučić odbio potpisati. Srpski predsjednik pak tvrdi da

potpisivanje plana nije ni bilo na dnevnom redu jer se prethodno u trokutu Bruxelles-Beograd-Priština mora dogovoriti precizna 'mapa puta' za njegovu realizaciju. Povrh toga, Vučić ponavlja da realizacija novog europskog plana ne može i neće početi dok se ne implementiraju odredbe Briselskog sporazuma koji su Beograd i Priština potpisale prije deset godina. Najveći kamen spoticanja zbog kojeg Briselski sporazum u proteklih deset godina nije realiziran je formiranje srpske manjinske autonomije na Kosovu. Osim odredbama osnovnog Briselskog sporazuma, formiranje Zajednice srpskih općina Beograd i

Priština utanačili su potpisivanjem još tri dodatna sporazuma u razdoblju od 2013. do 2015. Beograd inzistira da se svi ti sporazumi realiziraju prije nego što stavi potpis na novi europski plan o normalizaciji odnosa s Prištinom, a kosovske vlasti pokušavaju njihovu primjenu i dalje odgađati, pa i tako što bi odmah potpisale novi europski plan s namjerom da paralelno realiziraju ono što u njemu piše s dugovima koje već deset godina izbjegavaju podmiriti.

I dok dio članica EU-a imaju razumijevanje za Kurtijevu želju da nastavi voziti paralelni slamom u realizaciji sporazuma koji su dosad potpisani s Beogradom, američka je diplomacija, na iznenađenje Prištine, čvrsto stala iza zahtjeva Beograda da se prvo moraju realizirati stari potpisani sporazumi prije nego što novi plan stupi na scenu. Nakon što su Amerikanci rekli da i oni neće novo vino miješati sa starim i Unija, iako još uvijek nevoljko, traži od Kosova da prethodnim formiranjem Zajednice srpskih općina stvori uvjete za realizaciju njezina novog plana o odnosima Srbije i Kosova.

Dan prije nego što su Vučić i Kurti još jednom sjeli za stol kako bi potvrdili da prihvataju novi europski plan, neimenovani dužnosnik Unije briselskim je dopisnicima regionalnih medija izjavio da će Srbija njegovim prihvatanjem *de facto* priznati Kosovo. No istoga dana kad su se Vučić i Kurti iz Bruxellesa vratili kući, specijalni američki izaslanik za zapadni Balkan GABRIEL ESCOBAR poručio je da 'evropski predlog o Kosovu nije predlog o međusobnom priznanju, već o normalizaciji odnosa dve strane'. Escobar je pojasnio da 'taj plan dotle ide, i mi ga podržavamo. Ali, to ne znači da ne želimo da sve zemlje regiona treba da priznaju jedna drugu i svoje međusobne veze. Ne tražimo da se menja nacrt, ali nismo odustali od onoga što želimo da se desi na zapadnom Balkanu'.

Istovremeno je i glasnogovornik EU-a PETER STANO poručio isto: 'Cilj dogovora nije priznavanje nego normalizacija odnosa, a sadržina normalizacije treba da bude definisana između dve strane i to oni treba da urade. EU olakšava dijalog. Mi im ne diktiramo šta da urade, mi pomažemo u duhu evropske zrelosti i kompromisa, ali cilj i mandat Unije je da im pomogne da stignu do finalnog sveobuhvatnog, pravno obavezujućeg dogovora o normalizaciji odnosa'.

Escobar je ponovio i da Kosovo mora prethodno formirati Zajednicu srpskih općina jer 'to piše u Briselskom sporazumu, a pojavljuje se i u ovom planu'. Za Escobara je formiranje ZSO-a 'objektivna činjenica koju Kosovo treba da ispuni' te dodaje da je 'pitanje koliko brzo i kako će prištinska vlada to prihvatiti. Nadam se da Kosovo shvata da to

mora da bude urađeno. Ne želim da govorim o rokovima, ali hoću da kažem da razgovori o implementaciji treba da počnu odmah'.

Nakon što su Vučić i Kurti u Bruxellesu javno potvrdili da prihvataju novi europski plan, europski i američki posrednici najavili su da će ubrzano raditi na definiranju 'mape puta' za njegovu realizaciju, ali i na poticanju Prištine da konačno omogući formiranje ZSO-a. Komentirajući ishod najnovije runde pregovora Vučića i Kurtija, direktor beogradskog Centra za etničke odnose DUŠAN JANJIĆ izjavio je da smo 'dobili ono što je trebalo očekivati, ozbiljan iskorak u dobrom pravcu, kao što kaže i sam naziv predloga – to je put ka normalizaciji odnosa Srbije i Kosova'. Janjić dodaje da je 'sada na redu ozbiljna politička debata i na Kosovu, i u Srbiji, ali i na međunarodnom nivou. Počinje jedan ozbiljan diplomatski pregovarački proces'. Ključni razgovori vodit će se u ožujku, uvjeren je Janjić, a očekuje da će u travnju započeti i realizacija novog europskog plana.

Ubrzavanje pregovora o normalizaciji odnosa Beograda i Prištine, Janjić pripisuje želji EU-a i SAD-a da se izađe iz 'faze u kojoj je postojala pretnja od rata. Izašlo se iz faza barikada, policije, napada dronova pred kraj decembra... Videćemo implementacioni plan, videćemo rokove'. Sumirajući reakcije na Kosovu i u Srbiji nakon nove runde pregovora vučića i Kurtija, Janjić zaključuje da je na Kosovu 'opozicija, za razliku od naše, jedinstvena u stavu da se treba primeniti sporazum, smatra ga poželjnim, i to pre svega, kao sredstvo približavanja SAD-u. To je ono što je za opoziciju jedinstveno, pa Kurtija kritikuju sa svih strana'.

Kad je pak riječ o srpskoj opoziciji, Janjić kaže da 'razume opoziciju sa desne strane političkog spektra, prorusku, koja neće EU, NATO, neće dijalog, već smatra da treba da se čeka kraj rata, da pobedi Rusija, a Srbija da bude gubernija, što je njihov legitiman stav, o kojem će sud dati glasači'. No, s druge strane, nema baš razumijevanja za reakcije proeuropske opozicije i pojedinih njezinih lidera jer 'vidim muke PONOŠA i ostalih koji nikako da priznaju da je to taj put kojim možemo da idemo u EU, jer nema drugog. I ja bih voleo da ga ima, ali ga nema. Demokratska stranka, Ponoš, ceo crveno-zeleni blok, trebalo bi da, po svom programu, podrže predlog. Ne razumem Ponoševu politiku inačenja i uvređenosti. Bez toga, izvući ćemo manje nego što možemo'.

Pritom Janjić tvrdi da je Srbija 'dobila više manevarskog prostora, upravo zahvaljujući lošoj politici i zloupotrebi ZSO-a i od TAČIJA od i Kurtija. Član 7 sporazuma o ZSO, predviđa da na ZSO, onako kako je dogovorena 2013. i 2015., može da se nadogradi ozbiljna autonomija, uz samostalnost i status SPC-a. Srbija je u poziciji da dobije nešto što nije ni tražila, jer je ZSO bila uski ideološki politički projekat SNS i TOMISLAVA NIKOLIĆA'.

I u srpskoj javnosti, međutim, malo tko raspravlja o tom 'višku manevarskog prostora' jer većinu zaokuplja 'de facto' priznanje Kosova koje se pripisuje novom europskom planu, iako se ono dogodilo i potpisivanjem svih dosadašnjih sporazuma s Prištinom, a potvrđuje se i u svakodnevnom životu građana Srbije i Kosova, a i ne samo njih. I PUTIN bi *de facto* priznao Kosovo ako bi se kojim slučajem zaputio prema njegovom teritoriju. Pritom teško da bi mogao, a i htio, donirati Srbiji 600 milijuna eura da modernizira svoju ključnu željezničku ili neku drugu infrastrukturu. ■

Prosvjed Srba prošlog studenog u Kosovskoj Mitrovici, pretpostavljenom središtu Zajednice srpskih općina (Foto: M.M./ATAimages/PIXSELL)

SRPSKA
POSLA

PIŠE Boris Dežulović

U tipičnom hrvatskom kopernikanskom obrtu, hrvatski ustaše i desničari, što već godinama dežuraju pod prozorima četničkog legla u redakciji Novosti, ovoga su utorka, eto, pohrlili u Hrvatski institut za povijest, da poslušaju zapaženo predavanje svoje četničke braće, Bojana Dimitrijevića i njegovog mladog protežea Nemanje Devića

Smejte se
smejte, četnici

ŠTA, recimo, kad bih ja sad ovde, u nedeljniku Srpskog narodnog vijeća, sve veselo primajući platu od hrvatskih poreskih obaveznika, na besprekornom srpskom napisao da su, štajaznam, i hrvatski uspjesi u borbama protiv četnika i takozvani četnički zločini u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini preuveličani, ako već ne i direktno izmišljeni i konstruisani? Imam li ja činjenicom da pišem u srpskim novinama pravo na svoj stav i mišljenje, ili činjenicom da me plaća hrvatska država imam obavezu na zvanični hrvatski stav i istinu?

Rane su, što bi se reklo, još sveže, a istorijska distanca prekratka, pa ostanimo zasad samo na Drugom svetskom ratu. Ako je ovde uopšte ikad i završio, da se malo i našalimo.

Drugi svetski rat, dakle, još nije završio, početak je maja meseca 1945., i Jugoslovenska vojska u otadžbini pod vođstvom komandanta DRAŽE MIHAILOVIĆA povlači se Bosnom i Hercegovinom prema zapadu. Marš od Vlašića do Fojnice traje već nedelju dana, a hrabri srpski rodoljubi uspešno odolevaju napadima partizana iz 18. hrvatske brigade 38. divizije.

Šta o tome kaže zvanična istina?

Zvanična istina kaže da su vojnici Draže Mihailovića na tom maršu imali velike gubitke i da je ubijeno i zarobljeno preko hiljadu četnika. Šta još kaže zvanična istina? Zvanična istina još kaže da su strašni četnici putem pljačkali i palili hrvatska i muslimanska sela, ubijajući civile i silujući žene – čak precizno beleži da su Dražini krovolocci samo oko Fojnice silovali dvadeset tri hrvatske i muslimanske devojke – pa naposljetku u osvetničkom besu zapalili celu Fojnicu.

Šta je, međutim, istina?

‘Teški gubici i osvetničko paljenje Fojnice’? Čijenica: Jugoslovenska vojska u otadžbini dostigla je svoj cilj uz gubitke od možda nekoliko desetina poginulih vojnika, a tobožnji teški gubici četnika i masovni zločini u Fojnici bili su mahom konstrukcija potonjih propartizanskih publicista. ‘Ubistva civila i silovanja hrvatskih i muslimanskih devojaka’? Čijenica: u dugom maršu kroz muslimansko-katoličke predele strogo su se poštivala njihova prava, a incidenti na nacionalnoj osnovi do samog kraja ostali su retki.

Sme li dakle u srpskim novinama koje plaća hrvatska država da se napiše kako su takozvani ‘teški gubici’ koje su četnici Draže Mihailovića nanosili Hrvatima, ja se izvinjavam na rečniku, teška pizdarija? Dobro, reč je o partizanima, pa predmnevam da sme. Sme li, međutim, u srpskim novinama koje plaća hrvatska država da se napiše kako su četnički zločini nad Hrvatima u selima oko Fojnice, kao i silovanje hrvatskih žena, teška izmišljotina? Jer je, kako rekoh, opšte poznato da su četnici strogo poštivali njihova ljudska prava?

To je uostalom, zapisano u kodeksu časti srpskog vojnika: kad bih ja sad, na primjer, napisao da ne postoji nijedan dokaz da je general RATKO MLADIĆ u julu 1995. lično naredio likvidacije u Srebrenici, da li bi me u tome prečili istinografski dokazi – pardon,

istoriografski – ili samo prekratka istorijska distanca? Ili prosto činjenica da pišem za srpske novine koje plaća hrvatska država?

Jeste, jedan od ‘ključnih dokaza’ bila je i ona Mladićeva izjava nakon pada Srebrenice, zabeležena kamerom: ‘Evo nas u srpskoj Srebrenici. Uoči još jednog velikog praznika srpskog poklanjamo srpskom narodu ovaj grad. I, napokon, došao je trenutak da se, posle bune protiv dahija, osvetimo Turcima na ovom prostoru!’ Ali, hajde da se ne zabavljamo. General Mladić voleo je da daje bombastične izjave.

I kad bih ja stoga herojski marš četnika kroz Bosnu – 1945. ili 1995., svejedno – na kraju nazvao ‘golgotom’, da li bi to bilo nečuveno zbog toga što je reč o srpskom nedeljniku finansiranom od hrvatske države,

Nemanja Dević, Vladimir Geiger i Bojan Dimitrijević u Hrvatskom institutu za povijest (Foto: Davor Puklavac/PIXSELL)

ili zbog toga što bi bila reč o skandaloznoj blasfemiji i izjednačavanju Dražinih četnika sa mukom Isusa Hrista – pardon, Krista – raspetog na Golgoti? Ili i zbog jednog i zbog drugog? Imam li ja uopšte pravo da u srpskim novinama pišem sopstvenom glavom, ili za platu od hrvatske države imam obavezu da pišem tuđom, da ne kažem hrvatskom?

Ako se složimo – a slutim da će biti lep konsenzus – kako imam pravo da pišem šta hoću, pa čak i u srpskim novinama, ali bogami ne dok me plaćaju hrvatska država i finansiraju hrvatski poreski obaveznici, ja imam samo još jedno pitanje.

Kako, naime, to zapravo mene interesuje, sve to o čemu je ovde bila reč, i ode o herojskoj ‘časti’ Jugoslovenske vojske u otadžbini, i ‘raskrinkavanje’ izmišljotina o njihovim zločinima u Bosni, paljenjima hrvatskih sela i silovanjima Hrvatica oko Fojnice, i uopšte blijska ‘golgota’ Dražinih koljača, kako dakle to na besprekornom srpskom ne smem ja – ili barem ne smem u nedeljniku Srpskog narodnog vijeća finansiranom od hrvatske države i smeštenom usred Zagreba, u Gajevoj ulici – a smeju na besprekornom srpskom BOJAN DIMITRIJEVIĆ i NEMANJA DEVIĆ, istoričari iz Instituta za savremenu istoriju u Beogradu, kao dragi gosti Hrvatskog instituta za povijest, usred Zagreba, u istoj Gajevoj ulici, tačno preko puta Srpskog narodnog vijeća?

U tipičnom hrvatskom kopernikanskom obrtu, hrvatski ustaše i desničari, što na čelu sa ZLATKOM HASANBEGOVIĆEM već godinama dežuraju pod prozorima četničkog legla u redakciji Novosti, ovoga su utorka, eto, samo prešli ulicu i pohrlili u Hrvatski

institut za povijest, da poslušaju zapaženo predavanje svoje četničke braće, Hasanbegovićevog starog druga Bojana Dimitrijevića – korifeja srpskog istorijskog revizionizma i borca za rehabilitaciju Draže Mihailovića i Ratka Mladića – i njegovog mladog protežea Nemanje Devića.

Naučni kolokvij ‘Bosanska golgota četnika 1945.’ zapravo je bio promocija njihove knjige ‘Bosanska golgota: slom snaga JVuO u Bosni 1945. godine’ – sve ‘činjenice’ koje ste u ovom tekstu pročitali o herojskoj epopeji četnika, to ste razumeli, prepisane su iz te knjige, a interesantni stavovi o Ratku Mladiću iz jednog Dimitrijevićevog intervjua. Predavanje je, pak – u sklopu projekta ‘Rat, žrtve, nasilje i granice slobode u hrvatskoj povijesti dvadesetog stoljeća’ – radosno, dabome, finansirala Hrvatska zaklada za znanost.

Kakve veze ‘bosanska golgota četnika’ ima s ‘granicama slobode u hrvatskoj povijesti dvadesetog stoljeća’, može vam izgledati glupo pitanje, ali – da vas podsetim – glupo je pitanje bilo i ono o granicama slobode u hrvatskoj istoriji dvadeset prvog veka: zašto srpski nedeljnik iz Gajeve ulice ne sme za hrvatske pare da propituje savremenu istoriju, dok istu savremenu istoriju u istoj ulici za iste hrvatske pare sme da propituje najgore četničko istoriografsko đubre iz Beograda?

Ja, recimo, za projekt ‘Granice slobode u hrvatskoj povijesti dvadesetog stoljeća’ i temu ‘Bosanska golgota’ imam bolje predavanje, upravo idealno za Hrvatski institut za povijest.

Recimo: ‘Režimi velikosrpske buržoazije u svojoj borbi s hrvatskom buržoazijom u bivšoj Jugoslaviji pokušali su da bosanske političke grupacije iskorištavaju kao ‘monetu za potkusurivanje’, a u toku narodnooslobodilačke borbe eksponenti jedne i druge buržoazije, ustaše i četnici, zbog svog uskogrudnog političkog sljepila, a u stvari u interesu okupatora, pokušali su da spriječe stvaranje nove Jugoslavije pretvaranjem oslobodilačkog rata na tlu Bosne i Hercegovine u građanski bratoubilački rat.’

Svideće vam se i kraj: ‘Veličinom i nepomučenom ljepotom svoje socijalističke revolucije, njenim historijskim pobjedama u borbi za slobodu i novim dostignućima u borbi za društveni napredak, socijalističku demokraciju i humanizam, narodi Jugoslavije vinuli su se – kako to s pravom gordo bilježi Program Saveza komunista Jugoslavije – do vrhunskih moralno-političkih ostvarenja svremenog čovječanstva.’

Ako, naime, ne smem ja, mora da sme autor ovih redaka. Čovek je, objavivši ove retke 1960. godine, kao mladi general-major JNA od Partije dobio zadatak da utemelji Institut za historiju radničkog pokreta Hrvatske, današnji Hrvatski institut za povijest. I ne samo da je tako 1961. osnovao Hrvatski institut za povijest, koji će gostiti prevejane četnike, nego je trideset godina kasnije osnovao i samu hrvatsku državu da ih finansira. Zvao se FRANJO TUĐMAN, ili tako nekako.

Nije, dakle – shvatili ste na kraju – pitanje zašto ne smem ja. Pitanje je zašto se smeju četnici. ■

INTRIGATOR

Matica ultrahrvatska

Kao predsjednik Matice hrvatske Filip Lukas je za vrijeme rata otvoreno podržavao ustaštvo, nacizam i njihovu genocidnu politiku, komentira Ivo Goldstein

JEDNOGLASNE političke odluke nisu česte, posebno kada se radi o povijesnim pitanjima, s obzirom na jaku struju zagovaratelja ideje povijesnog revizionizma. Usprkos tome, upravo je jednoglasnom odlukom – najprije Vijeća mjesnog odbora Ivanje Reke 9. veljače, u kojem većinu imaju Stranka rada i solidarnosti Bandić Milan 365 i HDZ, a četiri dana poslije i Vijeća gradske četvrti Peščenica – Žitnjak, koje čine članice i članovi Možemo, SDP-a, HDZ-a, Mosta, BM365 i Nezavisne liste VESNE ŠKARE-OŽBOLT – zagrebačkoj Gradskoj skupštini upućen prijedlog o preimenovanju četiriju ulica nazvanih po propagatorima ustaštva iz vremena NDH koje se nalaze na području Ivanje Reke. Radi se o ulicama FILIPA LUKASA, VLADIMIRA ARKA, ANTUNA BONIFAČIĆA i nadbiskupa IVANA ŠARIĆA. 'Peščenica i Žitnjak gradska je četvrt u kojoj žive razne nacionalnosti i vjeroispovijesti i smatramo da je ta različitost naše bogatstvo. Zbog toga u našem kvartu nema mjesta simbolici i imenima ulica režima i ideologija koje promiču mržnju i nasilje', rekao je NIKOLA ZDUNIĆ (Možemo), predsjednik Vijeća gradske četvrti.

Prvi korak je napravljen i inicijativa ide dalje po proceduri, tako da će imena ove četvorice, nakon gotovo tri decenije, konačno biti skinuta s uličnih tabli. Time će biti dokinuta sramota glavnog grada Hrvatske, barem u tom kvartu. Premda se mogla očekivati reakcija za ovakve teme vazda spremne ekstremne desnice, u priču se ovaj put umiješala Matica hrvatska i to priopćenjem objavljenim u ponedjeljak.

Iako iz Matice ne navode poimence na koga misle kada od Vlade traže donošenje zakona o imenima u javnim prostorima u Hrvatskoj 'kako bi se spriječila samovolja i populistički aktivizam političkih ultraša i njihove namjere da arbitriraju povijest mijenjajući imena trgova i ulica', lako se može zaključiti da im je za oko zapelo upravo ukidanje imena Ulice Filipa Lukasa. Riječ je o najdugovječnijem predsjedniku Matice hrvatske koji je tu instituciju u kontinuitetu vodio od 1928. do 1945. godine, kada je nakon oslobođenja osuđen na smrt, ali je pobjegao u inozemstvo i umro u Rimu 1958. godine.

— Lukas je od kraja dvadesetih godina prošlog stoljeća do smrti bio promotor ideologije 'krvi i tla', 'ekskluzivnog hrvatstva' i rasne teorije. Svojim je javnim djelovanjem izravno pridonio stvaranju atmosfere progona u kojoj će genocid nad Srbima, Židovima i Romima u NDH uopće biti moguć. Za vri-

Spriječiti 'ultraše' da preimenuju ulice – Matica hrvatska (Foto: Sanjin Strukić/PIXSELL)

jeme rata otvoreno je podržavao ustaštvo i nacizam i njihovu genocidnu politiku – govori za Novosti povjesničar IVO GOLDSTEIN, koji upravo završava knjigu o povijesnom revizionizmu.

Prema njegovim riječima, Lukas je inzistirao na tezama o 'narodnom duhu', 'krvnom naslijeđu', odnosno 'krvnoj čistoći', gradeći ih na radovima nacističkih ideologa. S vremenom će ih napuštati, mijenjati i upotpunjavati, nastojeći ponajviše dokazati 'rasnu' razliku između Hrvata i Srba. O kakvom čovjeku se radilo pokazuje činjenica da je na zagrebačkom sveučilištu bio jedini profesor koji je u svibnju 1941. podržao izbacivanje s posla matematičara VLADIMIRA VRANIĆA zbog pripadnosti židovskoj naciji.

— Zahvaljujući dobrim dijelom Lukas, Matica hrvatska tijekom tridesetih godina postala je jedna od ključnih institucija u promociji hrvatskog nacionalizma, šovinizma i rasne teorije. Na primjer, Matica 1936. objavljuje knjižicu 'Današnja Njemačka' ERNESTA BAUERA u kojoj se pohvalno piše o HITLERU i veliča nacionalsocijalizam: 'Miješanje rasa je škodljivo po državu. Država mora nastojati da se po svaku cijenu u braku sačuva svježja i čista krv' – objašnjava Goldstein.

Naglašava da je Matica, pod Lukasovim vodstvom, za vrijeme rata blisko surađivala s ustaškim režimom i sudjelovala u grabeži opljačkane židovske imovine, zbog čega je obitelj Goldstein tražila očitovanje Matice o ponašanju te institucije u Drugom svjetskom ratu, ali odgovor nikada nije stigao. Matica je preuzela tiskaru Tipografija d.d. u vlasništvu židovske obitelji SCHULHOF koja se morala odreći dionica u ime Matice, jer da 'inače znadu što ih čeka', kako im je jasno rečeno. Od vlasti su također zatražili da im se dodijeli zgrada obitelji STERNBERG

na Jelačićevu trgu u Zagrebu koja bi 'savršeno odgovarala našim potrebama', kako je pisao Lukas u zahtjevu, uz ustaški pozdrav 'Za dom spremni'. 'Neka Bog ispuni poglavnike i naše želje i neka živi ostvaritelj nove Hrvatske dr. ANTE PAVELIĆ', kazao je Lukas krajem travnja 1941., a nekoliko dana poslije Paveliću je rekao ovako: 'Idejnu osnovicu postavili smo mi, a izgradnju ste vi u djelo proveli.'

— Lukas je 1944. ocijenio da je 'zapadna skupina' useljavanja – Nijemci, Slovaci, Slovenci, Česi, Mađari – donijela dobro Hrvatskoj, za razliku od 'istočne skupine' – Srba, koja je 'ostala trajno tuđa duši ovoga naroda', kao i Židova 'koji se nisu mogli ukorijeniti u zemlji' te su 'raztvareli nacionalnu ideju' – dodaje Goldstein.

Na zahtjev udruge U ime obitelji ŽELJKE MARKIĆ i vinkovačkog ogranka Matice hrvatske, zagrebački Županijski sud rehabilitirao je 2017. Lukasa s obrazloženjem da propagiranje ustaškog režima u njegovu slučaju 'nije bilo dovoljno teško kazneno djelo za izricanje kaznene presude'. Lukasa, po kojem je nazvana osnovna škola u rodnom mu Kaštel Starom, danas na HRT-u nazivaju intelektualcem i hrvatskim velikanom kojeg su odlikovali domoljublje, čovjekoljublje, etičnost i demokratičnost, kao prije nekoliko dana na Radio Splitu, dok je jugoslavenska premijerka MILKA PLANINC, u vezi koje postoji prijedlog da se jedna ulica u Zagrebu nazove njenim imenom, u centralnom Dnevniku HTV-a nazvana 'zloglasnom', zamalo zločinkom.

■ Goran Borković

Stanujmo u zadrugama

U zadrugi Otvorena arhitektura pokrenuli ste u Križevcima pilot-projekt razvoja zadrugnog stanovanja u Hrvatskoj?

Riječ je o projektu koji sufinancira Europski socijalni fond, koji vodimo zajedno s partnerima, Gradom Križevcima i Zadrugom za etično financiranje. S kolegama IVANOM VANDANJELOM i ANTUNOM SEVŠEKOM te IVONOM PAVLOVIĆEM iz ZEF-a već duže smo zainteresirani da potaknemo da se i u Hrvatskoj ostvari ovaj model gradnje stambenih zadruga. Radi se o modelu kolektivnog vlasništva i kolektivnog upravljanja stambenim prostorom koji se temelji na načelima solidarnosti, zajedničke odgovornosti i dijeljenja resursa u korist dugotrajnog zajedničkog i šireg društvenog interesa. U Hrvatskoj još ne postoji ovakav model zadrugnog stanovanja koji razvijamo, no postoji interes, ali i potreba za njegovom implementacijom. U Križevcima je u procesu definiranje lokacije koju će budući stanari dobiti od grada na dugotrajno korištenje, a istovremeno provodimo radionice na kojima sve zainteresirane educiramo o načinu funkcioniranja stambenih zadruga. Imamo planove posjetiti druge gradove kako bismo diljem Hrvatske proširili inovativni model osiguravanja pristupačnog stambenog prostora.

Koje su prednosti stambene zadruge?

Glavne prednosti su povoljniji stambeni prostor zbog izuzimanja cijene zemljišta i profita investitora, veća kvaliteta života kroz zajedničko sudjelovanje u stambenoj zajednici i korištenje zajedničkih prostora. Stanari su uključeni u fazu projektiranja zgrade, cijena najma nije pod utjecajem tržišnih kretanja, a javni prostorni resursi koriste se za društvenu korist. Lokalna samouprava zadržava vlasništvo i nadzor nad javnim zemljištem. Time se sprječavaju potencijalne špekulacije, a tu je i pozitivan utjecaj na ekologiju zbog poticanja korištenja obnovljivih izvora energije te gradnje prirodnim i recikliranim materijalima.

Što ona omogućuje svojim članovima – zadrugarima?

Vlasnik stambene zgrade je zadruga, a zadrugari plaćaju najam, no zadruga omogućuje doživotno pravo najma, uz mogućnost nasljednog prava. Ovo je velika prednost u odnosu na najam stanova na tržištu. Iznos najamnine je također definiran pravilima zadruge i ne prilagođava se tržišnim kretanjima, što omogućuje članovima dugoročnu sigurnost u vlastitom financijskom planiranju. Uz to, određeni iznos novca uplaćen kroz godine vraća se zadrugaru u slučaju izlaska iz stambene zadruge. Iznos početnog članskog uloga zadrugara ovisi o financijskoj konstrukciji konkretnog projekta, ali u prosjeku je oko 20 posto cjelokupne investicije.

■ Mirna Jasić Gašić

Srbi i Židovi 'se nisu mogli ukorijeniti u zemlji' – Filip Lukas

Bijeg iz socijale

Zamjetan je strah korisnika socijalne pomoći od oduzimanja kuće ili stana

Primaš pomoć, vrati nekretninu – Sisak (Foto: Nikola Čutuk/PISELL)

SNAŽNO je odjeknula informacija da je zasad najmanje 530 građana odustalo od primanja zajamčene minimalne naknade, namijenjene onima koji nemaju dovoljno novca za podmirenje osnovnih životnih potreba. Informacija je pristigla iz ureda pučke pravobraniteljice, a razlog je strah korisnika od oduzimanja kuće ili stana, pa i u slučaju da je riječ o jedinoj nekretnini, i to zabilježbom tražbine na koju država ima pravo sukladno novom Zakonu o socijalnoj skrbi koji je na snazi od lanske veljače. Naime, člankom 293. stavak 1. dotičnog zakona propisano je da se na temelju pravomoćnog rješenja o priznavanju prava na zajamčenu minimalnu naknadu, uslugu organiziranog stanovanja i uslugu smještaja (...) vrši upis zabilježbe tražbine u zemljišnim knjigama na nekretninama koje su u vlasništvu odraslog korisnika, u korist Republike Hrvatske (...).

Ured pučke pravobraniteljice predlaže izmjenu zakona tako da se zabilježba tražbine radi onako kako je to bilo određeno ranijim zakonom, odnosno to je bilo moguće učiniti samo ako korisnik ima dodatnu nekretninu ili imovinu čijom prodajom može osigurati uzdržavanje sebe i obitelji ili sudjelovati u plaćanju usluge smještaja ili boravka, a ne može je prodati ili iznajmiti. U izvješću pravobraniteljice sugerira se da je potrebno građanima detaljno pojasniti što zabilježba tražbine znači za njih, kako ne bi zbog toga odustajali od ove naknade.

Ministar rada i socijalne politike MARIN PILETIĆ je kazao kako se radi o jamstvu države da se u slučaju nasljeđivanja ili prodaje nekretnine vrati ono što su korisnici socijalne pomoći dobivali. Rekao je također kako je zakonska obveza pomagati i uzdržavati roditelje ili ukućane te da se ne može očekivati da netko tko nije htio za života pomoći kasnije naslijediti nekretninu i proda je radi vlastite dobrobiti. 'Korisnik od te zakonske obveze nema rizika da će mu država za vrijeme života ili dok prima naknadu išta krivo učiniti', izjavio je ministar.

O skepsi građana u dobre nakane države možda govori i podatak da je broj korisnika

zajamčene minimalne naknade u opadanju i prima je svega 30 tisuća građana, premda je u 2021. stopa rizika od siromaštva porasla na 19,2 posto, što obuhvaća gotovo 750 tisuća građana.

■ Dragan Grozdanić

Ličani nisu iznenađeni

KRAJ februarskog školskog raspusta mnogi će pamti ti po snježnom kolapsu na hrvatskim cestama. Unatoč višednevnim najavama ne vremena i apelima da se ne kreće na put, mnogi su u pravcu Like krenuli čak sa ljetnim gumama. Duge kolone protezale su se na zatvorenim dionicama ceste D1, ali i na autocesti prema Svetom Roku. Policija je paralelno s pomaganjem zametenim vozačima ispisivala i kazne. Zamjenik župana Ličko-senjske županije iz srpskih redova MILAN UZELAC ističe da bi svatko odgovoran i oprezan trebao izbjegavati surovu Liku kad HAK izda upozorenja.

— U kratkom vremenu napadale su velike količine snijega, a problem je bila i bura koja je stvarala velike snježne nanose. Kad je udario najjači snijeg, desio se povratak obitelji sa školskog raspusta, zatim prolazak Hajdukovih navijača iz Zagreba. Nepripremljenih, bez zimske opreme. Stanje na cestama zaista nije bilo bezopasno, ali brzo smo organizirali prijam obitelji zatečenih u dugim kolonama. Moram priznati da je zimska služba napravila veliki posao. Mislim da je zakazala policija, koja je trebala stajati na potezima koji su bili zabranjeni – rekao nam je Uzelac u srijedu.

— Povremeno su lička sela ostajala bez električne energije. Sada se vozi sporije, ali prohodno je. Velika većina naših sela i zaselaka i dalje je odsječena od svijeta. Najkritičnija su podvebitska sela. Vjerujem da mnogi zaselci neće biti ni počišćeni prije nego što će se snijeg otopiti. Naša komunalna poduzeća nemaju dovoljno mehanizacije i ljudstva. Naše općinsko komunalno poduzeće ima samo dva stroja zimske službe koji bi trebali pokrivati područje općine od 673 kvadratna kilometra – objašnjava Uzelac. — Srećom, naše starije sugrađane snijeg ne može iznenaditi. U Lici se bez vreće brašna, 100 kilograma krumpira, kace kupusa i 200 kila mesa ne dočekuje zima, jer nikada se ne zna koliki će snijeg zapasti – objašnjava Uzelac pravila preživljavanja ličke zime.

■ Paulina Arbutina

Više za vrtiće

VISOKI upravni sud potvrdio je zakonitost odluke Grada Zagreba kojom se od 1. aprila na iznos minimalne plaće u RH smanjuju novčana primanja za ukupno 5380 korisnika novčane pomoći iz kategorije roditelj-odgojitelj, čime je odbacio žalbe udruga koje su se žalile na nezakonitost te odluke Skupštine Grada Zagreba. Sudskom odlukom naknada će se od 1. srpnja dodatno smanjiti na iznos od 50 posto minimalne plaće, dok će se od listopada ukinuti korisnicima čije najmlađe dijete ima navršениh sedam godina života, a ostalima naknada prestaje kad im dijete navrší sedam godina. Sud je ocijenio i da je 'proširenje kapaciteta gradskih vrtića najvažnija kompenzacijska mjera'.

Prema riječima gradonačelnikove zamjenice DANJELE DOLENEC, iz mjere, na koju je do danas potrošeno 2,4 milijarde kuna i samo lani 520 milijuna kuna, u listopadu će izaći oko 55 posto korisnika. Dolenec je također kazala da je mjera roditelj-odgojitelj koju je donijela bivša BANDIČEVA vlast bila fiskalno neodrživa, neustavna i nepravedna jer je ženama branila sudjelovanje na tržištu rada. Ovogodišnje ušteđe od 160 milijuna kuna usmjerit će se dakle na nove vrtićke kapacitete.

Najviše povika na ovakvu odluku stiglo je iz tabora notorne udruge U ime obitelji i predsjednice ŽELJKE MARKIĆ, koja smatra da Visoki upravni sud nije obavio svoj posao i osigurao zakonsku zaštitu obitelji koje se brinu o 20.000 djece u Zagrebu. Udruge su najavile i da će zatražiti pravnu zaštitu na Ustavnom sudu.

■ G. Borković

Oštra lička zima (Foto: Slaven Branislav Babić/PIXSELL)

FRAGMENTI GRADA

Snimci na mreži

NIJE da toga nije bilo u nekom obliku i u starom, pretpotopnom analognom svijetu, dok je tehnologija interneta još uvijek bila mlada i poprilično tajnovita stvar, skrivena i dobro čuvana u američkim vojno-znanstvenim bazama. Dobro se sjećam tih prizora iz vremena svojih ranih tinejdžerskih dana sredinom 1980-ih, recimo kao onda kada bi nam MOMČILO BAJAGIĆ BAJAGA sa stejdža uputio kodirano pitanje: ima li svetla ovde? Odmah bismo razumjeli poruku, znali smo da slijedi kulturna balada 'Zažmuri' i kao po komandi uhvatili bismo se džepova, izvukli i pripalili pripremljene plinske upaljače koje smo iz tog razloga i mi nepušači donijeli sa sobom, pa bi cijela dvorana u trenutku bila osvijetljena hiljadama vatrenih plamčaka. Ako dobro pamtim, nitko nije pravio veliku dramu s mjerama protupožarne zaštite, drugi su standardi bili na snazi tada.

Razmišljam sjećajući se tih momenata iz već vrlo daleke prošlosti, dok na jednom koncertu svjedočim digitalno-tehnološkoj verziji istovjetnog performansa. Skoro četiri decenije kasnije, hiljade uključenih svjetlosnih lampica na aparatima mobilnih telefona ritualno slijedi isti tip kolektivne emocije. I to mi je sve super. No malo manje mi je kul – ma uopće mi nije kul, zapravo me iritira – kada mobiteli u rukama svojih vlasnika i vlasnica za cijelog trajanja koncerta neprestano snimaju taj isti koncert ispred mojih očiju. Kadrira se i zumira, ciljaju motivi u kadru, mijenjaju se filteri osvjetljenja, dodaju razni efekti. Svi su odreda kameramani i režiseri. Tako da su neposredni živi prizori s pozornice u mome vidokrugu zasjenjeni isječcima snimaka koji mi trepere ispred očiju. I jako ih je puno, cijeli grozdovi, tako da i nije baš lako pronaći kut pogleda ka bini koji bi bio čist – ovo ako se netko pita zašto naprosto ne promijenim poziciju u publici. Prije sam ovo tumačio zdravorazumski, pokazat će se pojednostavljeno, interpretacijama koje kažu da je amatersko snimanje koncerata mobilnim telefonima u funkciji naknadnih pregledavanja, a ona su potencijalno beskonačna i mogu trajati unedogled. Zato možda i vrijedi žrtvovati neposredno jednokratno iskustvo živog trenutka koji nepovratno umire i posvetiti se kreiranju što boljeg snimka za vječnost kojemu se možemo poslije vraćati koliko god to puta željeli. Danas ne mislim tako. Naivna su to objašnjenja, zapela u logici i argumentaciji iz analognog doba.

Poprilično je izvjesno kako su takve aktivnosti i uradci u epohi novomedijskih tzv. društvenih mreža prije svega namijenjeni dijeljenju drugima putem mreža, a ne toliko osobnoj konzumaciji. Prvenstvena funkcija im je da preko njih bilježimo koliko drugi percipiraju sadržaje koje smo pustili na mrežu, to je ono što nas pokreće i rajca. Ekstenzija narcističke kulture, moje malo ja opterećeno praksama lajkanja i uvijek gladnog praćenja od drugih.

■ Hajrudin Hromadžić

Снага заједнице

За културу потребна је јака заједница, национално и економски

Од осамдесетих до краја деведесетих старали сте се о музејском комплексу Батинске битке. Колико је антифашизам присутан у српској заједници?

Доста, али у односу на већински народ, готово је непримијеђен. Срби су укључени у све асоцијације везане уз антифашизам, а има ту и млађих људи. Неко време био сам председник Удруге антифашиста у Осијеку. Тамо је дјеловала група студената мултиетничког састава, али су одустали јер то није оно што су очекивали: било је сувише евоцирање збивања из другог свјетског рата, а мање неких нових идеја везаних уз антифашизам.

У својим истраживањима бавите се језиком Срба и манастиром Ораховица у западној Славонији?

То је мој завичај и сматрам да треба чувати традицију Срба, барем ону вјерску. Понешто се народа скупља око празника, али неку јаку заједницу за сада немамо, иако манастир Ораховица има могућност да обнови духовни живот; има богатство у виду 600 хектара шуме, а осим вјерског, ту је културни и историјски садржај. Манастир из 15. стољећа спада у највредније споменике српског народа на том простору. Наравно да у ситуацији кад нема толико вјерника много тога зависи од ентузијазма свештеника и владика јер они одређују колико ће тога опстати те како ће та култура бити заштићена.

Ви сте низ година везани уз ликовне колоније у Дарди?

Прије рата водио сам барањску колонију умјетника у којој су били велики сликари Југославије, а тако сам замишљао колонију и ликовну радионицу ‘Петар Добровић’ којом сам покушао амортизирати ратне посљедице. Зато ме на овом простору и колеге из хрватске културне заједнице прихватају као значајног критичара у домену културе српске заједнице. Присутан сам као критичар, као неко тко води писмени дио те колоније и усмјерава је да траје и да се не гаси, да се слике каталогизирају, спремају и чувају. ‘Ђола’ у Дарди примјер је како треба да изгледа колонија. Мислим да је она једна од јачих, не само у српској заједници, него у Хрватској – постала је интернационална, а сваке године имамо предавања о неком сликару. Подигли смо ниво у ликовној култури који би требао бити мјера неке заједнице, па и превазишли јер је ово мала средина. А однос већинске заједнице је помало дискриминирајући; они немају то што имају ми, а онда то није интересно за ову средину, иако мислим да јесте, па и из туристичког аспекта.

■ Ненад Јовановић

МАЊИНСКИ ЗАСТУПНИК

Зашто неки остају без субвенција?

Клуб заступника СДСС-а посебну пажњу посвећује пољопривреди, као веома важном господарској грани. Зато и овај пут сматрам да треба проговорити о врућој пољопривредној теми а то је Правилник о одређивању подручја с природним и осталим ограничењима, рекла је заступница ДРАГАНА ЈЕЦКОВ у свом слободном говору, у оквиру расправе о Правилнику. — На прву, рекло би се да је у питању неки небитан подзаконски пропис, али реакције на тај правилник који је до јучер био у јавној расправи, упућују нас на његову важност и на посљедице које ће произвести уколико он ступи на снагу, нагласила је.

Према садашњем Правилнику из 2019. године, три су категорије подручја с ограничењима: у горско-планинским подручјима пољопривредници су до сада добивали субвенције од 226 еура по хектару, на подручјима значајних природних ограничења додатних 120 еура по хектару, а пољопривредницима

су пољопривредници осјетљиви на ову тему јер ће добар дио њих имати смањење потпоре. Кад с ове говорнице причамо о потресом погођеним подручјима и њиховој ревитализацији, а онда донесемо правилник по којем пољопривредници с подручја Петриње и Карловца нису нити у једној категорији, онда смо контрадикторни. Кад с ове говорнице причамо о западној Славонији која због својих природних богатстава мора бити развијенија, а онда донесемо правилник по којем пољопривредници с подручја Вировитице, Пакраца, Окучана и Вођина нису нити у једној категорији, испадамо у најмању руку смијешни. Што тек рећи на чињеницу да је Опћина Двор из категорије значајних природних ограничења постала подручје без икаквих ограничења – запитала је колеге у саборници заступница СДСС-а.

Указала је и на ситуацију према којој су се сусједне опћине које су по свему сличне, по приједлогу новог правилника, нашле у различитим категоријама иако припадају истом агро-педолошком подручју.

— Оправдана су питања на које пољопривредници траже одговор. Која су се то биофизичка ограничења смањила у

Неким пољопривредницима пријети смањење потицаја (фото: Никола Милетић/PIXSELL)

из подручја с посебним ограничењима, додјељивано је додатних 82 еура по хектару. Та субвенција је неопходна као компензацијска мјера због тога што особе живе и баве се пољопривредом на подручју које је врло захтјевно због свог рељефа, климе, структуре и квалитете тла те надморске висине. Драгана Јецков указала је да приједлог новог Правилника, осим другачијих износа потпоре, доноси промјене на листи опћина и градова које се разврстава у ове три категорије. Неки су потпуно избачени с листе, неки су пали у нижу категорију, а неки који нису били на листи сада су уврштени. Један од најчешћих негативних коментара на Правилник односи се на студију на основу које је направљена нова прерасподјела. Прије свега замјера се нетранспарентност која је резултирала тиме да је јавност недовољно упозната о резултатима те студије.

— На листи оних чији пољопривредници дугорочно остају без дијела потпоре је чак 58 опћина и градова. Наравно да

Крњаку, остала иста у Војнићу, а нестала у Двору? Како Петриња више није у одређеној категорији, а Сисак јесте? Каква су то биофизичка ограничења промијењена и у којем раздобљу, па да сусједне опћине имају таква одступања? Ова нова подјела сигурно је узнемирила пољопривреднике у овој, по свему турбулентној години, па и по увођењу нове заједничке пољопривредне политике, особито ако у критеријима по којој је нека опћина ушла у неку категорију – нема јасног утемељења. У сусрет новој сјетви, позивам надлежне да размотре ревидирање категоризације из спорне студије или јасније објасне предложену категоризацију али овај пут темељем егзактних јавно доступних показатеља. До тада осигурајмо да се пољопривредна производња несметано одвија – закључила је Јецков на крају говора.

■ Н. Ј.

Najgore je bilo kad se ratovalo

Čovjek može samostalno odlučivati o svojoj sudbini, nekad bolje a nekad gore, ali u ratu o tvom životu i tvojoj smrti odlučuju drugi. Tako je i meni ovdje u Vukoševcu bilo lijepo sve dok nije počeo Drugi svjetski rat, kaže stogodišnja Banijka Ljubica Bunčić

Ljubica Bunčić i rođakinja
Ranka Runjajić

MISLITE li vi da moj život može stati u vaše novine? Velike bi onda te novine morale biti, jer sve što sam proživjela i preživjela teško bi stalo i u najdeblju knjigu, upozorava nas na početku razgovora LJUBICA BUNČIĆ iz Vukoševca, žena koja je prije dva mjeseca napunila stotu. Po dojmu koji ostavlja na prvu, rekli bismo da će čila baka i dalje s uspjehom 'gurati', štogod je snašlo. — Ne znam odakle da započnem priču, bilo je tu lijepog i ružnog, velike tuge i velike radosti. Sve se to nekako pomiješalo i smjenjivalo jedno za drugim, no najgore mi je bilo kad se ratovalo. Čovjek može samostalno odlučivati o svojoj sudbini, ali u ratu o tvom životu i tvojoj smrti odlučuju drugi. Tako je i meni ovdje u Vukoševcu bilo lijepo sve dok nije počeo Drugi svjetski rat; bila sam se tada već zadjevojičila, pa sve dobro pamtim. Četiri su nam godine u selo upadale različite vojske: domobrani, ustaše, partizani, četnici, nekakvi crni Čerkezi i vrag zna tko sve ne. Pred nekima smo se mi mladi sakrivali, nikad se ne zna što bi ti mogli učiniti, a pred nekima kojih smo se bojali bježali smo na sve strane, uglavnom u šumu. Ali svaku vojsku koja je ovamo došla naši su roditelji morali hraniti: neki su hranu otimali, a nekima smo je dobro-

Majci uvijek na raspolaganju – Nikola Bunčić

voljno davali jer su bili 'naši'. Uglavnom, svi su bili gladni. Pokupili bi kobasice i slanine s tavana, odagnali tu i tamo koju ovcu i otišli dalje ratovati. Kad je započeo ovaj posljednji rat, koji nikome nije donio dobro a mnoge je majke zavio u crno, vojske su rijetko dolazile ovamo, a i kad bi nabasale, vojnici su rijetko bili gladni. Zato smo nekako lakše prepinjali dok smo čekali da se i to završi – kaže nam Ljubica.

Živi sama u opustjelom Vukoševcu, selu zabačenom u banijским brdima negdje između Petrinje, Sunje i Hrvatske Kostajnice. Želite li je posjetiti, ne oslanjajte se na kompase, Google Maps i GPS-uređaje u mobilnim. Bolje priupitajte za smjer rijetke ljude koje ćete sresti, jer svi u bližoj i daljoj okolici znaju svoju stogodišnjakinju. Ljubi-

U selo su nam upadale različite vojske: domobrani, ustaše, partizani, četnici, nekakvi Čerkezi i vrag zna tko sve ne. I svi su bili gladni, kaže Ljubica

ca je ostala udovica prije 46 godina, kad je njezin MILE, s kojim je imala četvero djece, umro. Njihov jedinač NIKOLA danas živi kraj Ivanića, kćeri LJEPOSAVA i SOFIJA su u Sisku, a MICA u dalekoj Kanadi. Svi imaju svoje obitelji i živote, no troje 'domaće' djece redovito obilazi majku, nastojeći joj u što većoj mjeri pomoći i olakšati život. Tu je i njihovo potomstvo, Ljubićinih četvero unučadi i osmero prauučadi. Njihova joj živost predstavlja radost i vraća energiju bolje od ikoje tablete ili terapije.

— Kad je bila ona Oluja, pobjegli su svi iz sela, pa tako i ja: završila sam u Obrenovcu u Srbiji, ali nisam ondje dugo izdržala, već sam se sljedeće godine vratila svom ognjištu. Iako je kuća bila popljačkana, nekako sam uz sinovljevu pomoć skrpila najnužnije, pa je život opet krenuo svojim tokom: kokoši su kokodakale dok ih ne bi odnijele lisice, a baštu sam obrađivala sve dok mi to nije postalo preteško. Ni vi me više ništa nemojte pitati, jer sam se od razgovora umorila, pa sad moram malo prileći – otparila nas je čila i prisebna Ljubica.

DOK ona zaslužno odmara, mi u dvorištu nastavljamo razgovor s njezinom susjedom i daljnjom rođakinja RANKOM RUNJAJIĆ.

— Nema dana da Ljubicu ne posjetim. Svi u Vukoševcu, iako nas je samo petero, o njoj brinemo, a dvije njezine kćeri i sin redovito se vikendom izmjenjuju u selu. Nikola je upravo sada ovdje. Ujutro je otišao u šumu po drva, no uskoro bi se trebao vratiti. Hrabra je žena njegova majka, sve do lani još uvijek je obrađivala baštu. Živi od mirovine tek nešto više od tristo eura, ali to joj bude dosta jer je skromna i nezahtjevna. Djeca joj pomažu, a socijalne službe i Crveni križ ne mare puno za nju, valjda i zato što sama često znade reći da joj ničija pomoć nije potrebna – objašnjava nam Ranka. Dodaje da je u Vukoševcu nekada bilo 56 porodica s više od dvjesto ljudi sveukupno. U svakoj je kući bilo po nekoliko djece, koja bi prva četiri razreda škole pohađala u Maloj Graduši, a ostale u Blinjskom Kutu. Petero preostalih mještana do trgovine i liječnika moraju u 12 kilometara udaljenu Sunju, pa je prava sreća da se međusobno pomažu i da se uvijek nađe netko s autom. Selo koje je prije 1990-ih bilo živo i živahno danas redovito obilazi jedino petrinjski paroh SAŠA UMIČEVIĆ, pa vjernici nerijetko s njime dijele sjećanja na nekadašnja sijela i prela, vjenčanja i sprovode. S prikolicom punom drva u Ljubićino dvorište stiže njezin Nikola, danas 71-godišnjak.

— Moram već sada osigurati drva za iduću sezonu, pa svaki put kad posjetim majku dovezem iz naše šume po par metara. Zime su u ovim brdima duge i oštre. Pomognem mami kolikogod mogu, no ne mogu prežaliti što je selo spalo na svega pet duša, sve jednu stariju od druge. Ne znam što će biti za par godina. Majka ovdje samuje otkako je umro otac, dakle skoro 45 godina, ali ima nas. Ja sam već dugo u mirovini koju sam zaradio u Rafineriji: svaki bi dan odovud pješao tri kilometra do željezničke stanice, pa dalje vlakom do Siska. Za zimskih bih dana po mraku odlazio i po mraku se vraćao kući, ali mi nije bilo naporno kad se toga prisjetim, jer nam je bilo lijepo, jer su ljudi bili zadovoljni, zajedno u dobru i zlu. A danas ne znam ima li Centar za socijalnu skrb ikakvog pojma da moja majka postoji. No s time ne razbijam glavu jer se mi koji o njoj brinemo kako bi nam što dulje poživjela na njih uopće ne oslanjamo. Ionako nikada od nikog ništa tražili nismo, a sada su nam sve snage i sve želje usmjerene na mamu, jednu i jedinu koju imamo – zaključuje Nikola Bunčić naš posjet Vukoševcu. ■

Sve smo suze i živce u Orljavi ostavile

U Požegi smo posjetili radnice Orljave koje se godinu i pol nakon stečaja firme još uvijek bore za svoje neisplaćene otpremnine. Ministri se mijenjaju, Vlada ne reagira, lokalni mediji ih ignoriraju, ali radnice ne pristaju na nepravdu i neće odustati od onoga što im pripada

ZAKIJALO po Požeškoj kotlini. Okružena s tri gorja i dvije plnine, i ovo je Slavonija, koju inače zovu ravnom. U daljini se bijele stari hrastovi poredani po Papuku, koji se nekad zvao Požeški Snježnik. U Požegi se ulice propinju po obroncima Požeške gore, nijedna se cesta ne siječe pod pravim kutom, sve vijugaju kao i rijeka Orljava. Čak je i gradsko groblje kaskadno.

Kraj groblja koračamo osvrćući se na grafit 'Jebeš PŽ' ispisan s druge strane ceste, na početku puteljka koji vodi prema dijelu nekadašnjih pogona tvornice Orljava. Na tamnozelenoj porti od nekadašnjeg je bijelog natpisa ostalo samo 'Orlja'. Posljednja je tek-

stilna tvornica u državnom vlasništvu spala na četiri slova. Ponedjeljak je, rano jutro, roletne na porti spuštene. Od juna lanijske godine ovdje ponovno radi četrdesetak bivših radnica Orljave. Proizvodnju je pokrenula đakovačka tvrtka Hemco, koja unajmljuje pogon i opremu Orljave koja je u stečaju od ljeta 2021. godine, kada su 172 radnice ostale bez posla. O uvjetima rada za Hemco javnosti je malo toga poznato, osim da se radi za minimalac, a radnice Orljave koje su bile sindikalno aktivne medijima su kazale da su zaobiđene u razgovorima za taj posao.

Prije četiri mjeseca zatvoren je Orljavin dućan u Florijanovoj ulici u centru grada, a vjernim je kupcima poručeno da će prodajni

asortiman Orljave nadalje moći kupovati ovdje kraj groblja, na adresi stečajnog dužnika. Pred Božić se legendarne košulje s potpisom Orljave ovdje nudilo u pola cijene.

Od starih pogona hodamo natrag prema centru grada. Na oronulim fasadama ratuju navijači Dinama i Hajduka, jedni drugima križaju klupske posvete, naročito one ispisanе u grandioznom ljubavnom naboju. Prolazimo kraj ulice koja se zove Njemačka, prikladno s obzirom na masovne migracije ljudi iz Slavonije baš u tu zemlju. Table na raskrižju usmjeravaju prolaznike dalje prema Trgu Svetog Trojstva i Grginom dolu. Prvi košarkaški klub osnovan je u Požegi godinu dana nakon što je s radom započela Orljava, 1947. godine. Te je

godine izgrađeno i prvo košarkaško igralište. Klub se zvao Jedinstvo, a prvo je imao žensku ekipu – košarku su, kao i drugdje po Hrvatskoj, i ovdje pionirski donijele žene. Dok se bližimo glavnom trgu, prolazimo i kraj salona za tetoviranje naziva 'Paris, Texas', otvorenog 1998. godine, tada prvog u Slavoniji.

Od hladnoće se hitro sklanjamo u kavanu Boba, u kojoj nas čeka šest radnica Orljave, već zagrijanih u čakuli. Dan ranije smo izjutra kontaktirali jednu od njih, a odgovor smo dobili tek predvečer, jer je u okolnim selima zbog snijega nestalo struje. Unatoč tehnič-

Radnice na jednom od brojnih prosvjeda (Foto: Ivica Galović/PIXSELL)

kim poteškoćama, radnice su se organizirale, pa su jutros na novinarski razgovor u Požegu došle u svom stilu – grupno.

Više od godinu i pol svako su malo na potezu Požega-Zagreb i ne odustaju od zahtjeva za isplatom punog iznosa otpremnine. Naime, nakon proglašenja stečaja isplaćen im je samo zakonski minimum od tri minimalne plaće, dok je u kolektivnom ugovoru koji je bio usvojen u tvornici za otpremninu predviđen iznos od osam minimalnih plaća.

— Ako država ne zna brinuti o svojim radnicima i radnicama, kako će brinuti o državi? Tijekom ovog perioda što je prošao od stečaja taj novac postaje sve manje vrijedan. Zbog inflacije bi iznos trebalo poduplati. A u međuvremenu smo morale trošiti, od nečega živjeti. Većina radnica Orljave više nema apsolutno nikakva primanja. Žene koje su bolesne postaju socijalni slučajevi. Ja sam imala 39 godina staža pa sad imam mirovinu od 340 eura. To je isto za socijalu, ali mogu biti sretna jer sam imala uvjete za mirovinu, većina radnica nije – govori nam jedna od radnica, MANDICA BEK.

Za potrebe ovoga teksta ona je voljna predstaviti se imenom i prezimenom, dok ostale radnice, koje još uvijek nisu u mirovini, radije svoja iskustva dijele anonimno. Općenito, radnice Orljave nisu sklone pojedinačnom isticanju. Uvijek su sve radile kolektivno, jedna su drugu svih ovih godina (na)učile da su zajedno jače.

— Bilo je prijedloga iz Vlade da ne dolazimo s punim autobusom žena na pregovore, nego samo par radnica da se pojavi. Mi na takva cjeplanja ne pristajemo, uvijek dolazimo u što većoj grupi i tako ćemo nastaviti i dalje – govori Bek.

Dok ispijamo topli čaj i kavu, prisjećamo se samo nekih od akcija koje su radnice organizirale iz mjeseca u mjesec od ljeta 2021. godine, iako su u pedesetim i šezdesetim godinama života, iako su bolesne i umorne. Kad je objavljeno da tvornica ide u stečaj, 150-ak ih je marširalo do Markovog trga u Zagrebu. U decembru 2021. Novi sindikat započeo je međunarodnu kampanju za isplatu otpremnina, u suradnji s organizacijom Clean Clothes Campaign (CCC), koja se bori za prava radnica i radnika u tekstilnoj industriji. Aktivisti CCC-a iz Njemačke tada su započeli akcije usmjerene prema njemačkom brendu Olymp, za koji su radnice Orljave proizvodile košulje. Pred kraj te godine i mi smo bili u Požegi, a tridesetak radnica tada se skupilo da medijima govori o svojim potraživanjima.

Lani je osam bivših radnica Orljave obilježilo Osmi mart pred zatvorenom tvornicom u Požegi. U ljeto su se opet u velikom broju zaputile u Zagreb. A put u Zagreb košta, iz Požege za Zagreb idu samo dvije autobusne linije dnevno, koje pritom ne voze svaki dan. Tri su radnice tada Muzeju prekinutih veza predale šivaču mašinu, ljubičastu radničku uniformu, košulju koju su sašile 1990-ih i reklamu s Orljavinog dućana, kao simbol prekinute veze između njih i tvornice. Više su puta tokom lanske godine prosvjedovale i ispred spomenutog dućana u Požegi. U Zagrebu su posljednji puta bile u novembru, kada su došle na sastanak sa sad već bivšim ministrom prostornog uređenja, graditeljstva i državne imovine IVANOM PALADINOM.

— Paladina nas je primio, a imao je figu u džepu. Već je tada znao da on više neće biti ministar, da će dati ostavku. Tri ministra su se promijenila od našeg stečaja i sa svakim je ista priča. Kad dođemo na sastanak u Vladu kažu nam da nisu upoznati s našim slučajem, da im treba vremena da se upoznaju. Bili smo državna firma, imali smo kolektivni ugovor. Ugovor je potpisan, izborile smo ga sindikalno i u njemu stoji da nam za otpremninu pripada osam plaća. Nema se tu što upoznavati, sve je jasno – priča Bek.

Ulaz u nekadašnji
tvornički pogon (Foto:
Ivana Perić)

— Novi ministar BRANKO BAČIĆ rekao nam je da država ne živi od šivanja košulja. A od čega živi, od uvoza? Uostalom, naše košulje se još uvijek prodaju. Vidimo ih u izlozima, vidimo na televiziji kako ih nose glumci – dodaje druga radnica.

Jedna je košulja, primijetili smo na putu do centra, završila čak i na snjegoviću kojeg su u gradskom parku napravila djeca.

Kada bi za 172 bivše radnice bilo isplaćeno još po pet preostalih minimalnih plaća, državu bi to koštalo oko četiri milijuna kuna, odnosno manje od 600 tisuća eura.

— Za tu bijednu cifru nas povlače po blatu. Toliko su malo navikli vrednovati radnike. Pričamo o 172 radnice za otpremninu, ali zapravo se radilo o više od tristo radnica – govori Bek.

Većinu mjeseci u godini u Orljavi su radile i radnice zaposlene na ugovorima na određeno. Više od sto dodatnih radnica oštećeno je stečajem tvornice, a ni na kakva potraživanja sada nemaju prava.

— Mnoge od njih u Orljavi su radile i po 24 godine, a njih nitko ne spominje jer nisu imale ugovore na neodređeno. Radiš na određeno u državnoj firmi 24 godine, svako malo te prebace na burzu pa ponovno uzmu na novi ugovor, a onda kad tvornica ode u stečaj, kao da nikad nisi postojala. U zadnji smo tren za deset takvih radnica izborile ugovore na neodređeno, to je jedino što smo uspjele – objašnjava Bek.

Većina radnica Orljave više nema apsolutno nikakva primanja. Žene koje su bolesne postaju socijalni slučajevi. Ja sam imala 39 godina staža pa sad imam mirovinu od 340 eura. To je isto za socijalu, ali mogu biti sretna jer sam imala uvjete za mirovinu, većina radnica nije, kaže Mandica Bek

U priču se uključuju i ostale radnice za stolom, kazuju nam kako su se u Orljavi zaposlile početkom 1990-ih, radile pod uzbunama u tri smjene, skrivale se pod prozorima.

— Djeca su nam odrastala bez nas. Moja djeca moju ljubav nisu imala kad osjetit'. Stalno rintaš, a onda čuješ kako ti dijete kaže da imaš premalu plaću, pita zašto mu ne možeš nešto kupiti. To boli – priča jedna od radnica.

— Jedini prekid rada imale smo kad je vojarna padala jer je bila preblizu tvornice. Dok su direktori Orljave evidentirali svoje ratne putove i na to dobili staž, mi za svoj rad nikakve beneficije nismo dobile – dodaje Bek.

Početak 1990-ih u našoj je tekstilnoj industriji radilo 83 tisuće ljudi, mahom žena, radnica. Prvi je to proizvodni sektor u koji su žene u Jugoslaviji ušle kao masovna radna snaga. Devedesetih je većina tvornica uništena i ugašena, iako tekstilna industrija nije šutke padala, kako se to često kasnije prezentiralo. Štrajkalo se u Zagrebu u Endi Internationalu (bivšoj tvornici Nada Dimić) 1994. godine, 1996. prosvjedovalo se ispred poduzeća Naša moda, a u Sinju su štrajkale radnice Dalmatinke. Godine 1999. pobunile su se radnice dugoreške Pamučne industrije i ludbreške Budućnosti, a štrajkale su i radnice tvornice trikotaže Neda iz Senja.

Za radnice Orljave specifično je da uglavnom nemaju iskustvo boljih radnih uvjeta iz Jugoslavije jer ih je većina radno stasala 1990-ih, kada su uvjeti rada u tekstilnoj industriji već bili znatno degradirani. To se vidi i u njihovoj argumentaciji, posve lišenoj nostalgije za boljim vremenima.

— Radile smo čitav svoj radni vijek za nekakav minimalac, uvijek smo se teško borile za male pomake. Jednu plaću smo osam godina vukle kašnjenje, toliko su nas iskorištavali. Sve smo suze i živce u Orljavi ostavile. Naučile smo da se računa na naše odustajanje, na radničku šutnju. To je dio kalkulacije koja eliti stalno donosi profit – govori jedna od radnica.

Dok razgovaramo, radnicama u kavani svako malo prilaze poznanici, pozdravljaju ih, pitaju kako su.

— I kad dođemo u Zagreb, ljudi nam prilaze, viču da su uz nas, da nas podržavaju. Želimo da ovo bude primjer i drugima da se bore, da ne odustaju. Sretne smo što nas prate mediji van Požege, jer ovdje lokalni mediji o Orljavi šute – kaže Bek.

Dotičemo se u razgovoru i važnosti sindikalnog organiziranja, na čemu se u Orljavi radilo godinama.

— Bez sindikata nema ničega. Neke od nas su bile u radničkim vijećima, sindikalne povjerenice i tako dalje. Mi još uvijek osjećamo tu dužnost, odgovornost da guramo, da budemo aktivne – govori Bek.

— Svaki radnik u Hrvatskoj trebao bi biti sindikalno organiziran. Bez takve podrške, educiranja i usmjeravanja mi nikakve pomake ne bismo ostvarile. Ali važno je da članovi budu

Djeca su nam odrastala bez nas. Moja djeca moju ljubav nisu imala kad osjetit'. Stalno rintaš, a onda čuješ kako ti dijete kaže da imaš premalu plaću, pita zašto mu ne možeš nešto kupiti. To boli, priča jedna od radnica

borbeni, sindikat ne može ništa ako članovi nisu aktivni. Prečesto se desi da se ljudi sindikatu javljaju tek kad dođe do stečaja, kad se sve raspada. A onda je teško ljude organizirati. To je proces, sindikat se gradi godinama – uključuje se druga radnica.

— Nije to ni kod nas išlo lako. Dosta ljudi odustane, budu u strahu. Meni je šogorica stalno govorila da šutim, pitala me zašto se bunim, što će mi sindikat. Ali shvatiš da se radnici za sve moraju izboriti. Da je to najbolja i jedina opcija koju imamo – dodaje treća. Za stolom sve složno kimaju glavom.

Najavljuju nam da će u Zagreb ponovno doći za Osmi mart, po stoti put tražiti što je njihovo. Nije više uopće stvar u novcu, nego u tome da radnicama pripada radničko.

— Računali su da je ovo zadnja državna tekstilna firma, da su pale i mnoge prije, pa će i ova. Neće! Mi ćemo se i dalje svaki mjesec sastajati, a u Zagreb ćemo dolaziti dokle god možemo hodati – zajednički poručuju radnice.

Na rastanku se pozdravljamo sa željom da se, kad napokon izbore otpremnine, svi okupimo na fešti u Požegi, na koju bi se uputio organizirani autobus podržavatelja iz Zagreba. Bljuzgavim ulicama krećemo prema autobusnom kolodvoru, na kojem velika grupa ljudi čeka odavno rasprodanu liniju za metropolu. Kartu za zadnje slobodno sjedalo jučer smo uhvatili u posljednji čas, a 170 kilometara od Požege do Zagreba autobus gmižući prelazi duže od tri sata. Stignemo u njemu razmišljati kako bučna Orljava brege dere, a pravi dišpet živi u srcu njene doline. Nije Slavonija samo carstvo melankolije i iseljeništva, dobre čudi i paprenih kobasica. U njoj se, eto, gradi i jedan od najupornijih i najborbenijih radničkih kolektiva koje je ova zemlja imala u posljednjih 30 godina. ■

Od Sobre do Sonore

Od 1890-ih, kada počinje 'veliki val' imigracije, posebno iz jugoistočne Europe, stotine Hrvata, Srba i Crnogoraca doseljava se u Arizonu, no istraživanje Vjerana Pavlakovića i Vere Pavlakovich-Kochi o lančanim migracijama i rodnim aspektima migracija iz jugoistočne Europe otkriva dugotrajnu prisutnost i značajan doprinos dalmatinske zajednice u Tucsonu

MNOGO je knjiga i podataka o iseljeničkim kolonijama Hrvata u svijetu, pa i u SAD-u. No za razliku od hrvatske zajednice u npr. Clevelandu ili Pittsburghu, malo tko zna za zajednicu u Arizoni, saveznoj državi koju mnogi još povezuju s Divljim zapadom. Jedno takvo istraživanje je i ono na kojem rade VJERAN PAVLAKOVIĆ, izvanredni profesor na Odsjeku za kulturne studije riječkog Filozofskog fakulteta i njegova majka VERA PAVLAKOVICH-KOCHI, geografkinja koja je godinama radila na Sveučilištu u Arizoni. Knjiga u kojoj će istraživanje biti objavljeno nosi naslov 'Tucson's Little Dalmatia: Southeast European Immigrants in the American Southwest, 1880-1920' ('Mala Dalmacija u Tucsonu: Imigranti s jugoistoka Europe na američkom jugozapadu, 1880-1920'), a upoznat će javnost s višedesetljetnom prisutnošću hrvatskih doseljenika na tom području.

— Moja majka istraživala je povijest hrvatske zajednice u Tucsonu i otkrila da se krajem 19. stoljeća velik broj Dalmatinaca doselio u taj grad u Arizoni. Kao povjesničar počeo sam joj pomagati kako bismo pojačali osobne priče protagonista, a na kraju smo otkrili golemu zbirku obitelji Ivancovich u arhivu Arizonskog povijesnog društva (Arizona Historical Society) – rekao nam je Vjeran Pavlaković.

JOHN IVANCOVICH (Ivan Ivanković) stigao je u Tucson 1884. kao siromašan mladić iz Brsečina pokraj Dubrovnika, a petnaestak godina kasnije bio je jedan od najbogatijih ljudi u gradu. Opsesivno je čuvao svoju korespondenciju s drugim imigrantima u Arizoni kao i članovima obitelji u Dalmaciji, što je istraživačima pružilo intiman uvid u povijest njegove obitelji, kao i situaciju u austrijskoj Dalmaciji u vrijeme Prvog svjetskog rata i nastanka Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca. Uz biografije nekoliko vodećih doseljenika, knjiga govori o lančanim migracijama, pograničnim identitetima, nasljeđu kolonijalizma i rodnim aspektima migracija iz jugoistočne Europe, istaknuo je Pavlaković.

U vrijeme kada je Meksiko stekao nezavisnost, Tucson je bio izolirani gradić u pustinji Sonora, neprestano izložen napadima Apaša. No 1853. nakon tzv. Gadsdenove kupovine, postao je dio SAD-a, kao i važno vojno i trgovačko središte u kojem su se opskrbljivali rudari i stočari. Iako imigranti iz jugoistočne Europe nisu bili tako brojni kao u drugim američkim gradovima koji su poznati po hrvatskoj zajednici, Tucson pruža fascinantnu studiju slučaja prilagodbe klimi i životnim uvjetima Divljeg zapada. Točnije rečeno, knjiga govori o iznimnoj važnosti doseljenih Dalmatinaca u transformaciji Tucsona u moderan grad.

Prema riječima Vere Pavlakovich-Kochi, prvi imigranti iz Dalmacije počeli su pristizati u Tucson krajem 1870-ih iz Kalifornije i Nevade. Među prvih sedam bio je i JOSEPH SRESOVICH (JOSIP SREZOVIĆ) rodom iz Gruža, koji je 1880. otvorio trgovinu voćem i povrćem i zaposlio nekoliko svojih zemljaka koje je poznavao još iz Kalifornije. Za razliku od većine mladih imigranata, on je u Tucson došao s nešto kapitala i iskustvom koje je stekao radeći za svog brata u okolici San Francisca.

— U razdoblju koje obuhvaćamo u knjizi, to jest od 1880. do 1920. godine, identificirali smo nešto više od 50 doseljenika, no ni u jednom trenutku nije ih bilo više od tridesetak uključujući i tri mladenke iz Dalmacije. Tucson uglavnom ostaje trgovački centar s ograničenim mogućnostima zapošljavanja izvan trgovine i uslužnih djelatnosti sve

Vjeran Pavlaković i Vera Pavlakovich-Kochi (Foto: Nenad Jovanović)

Iako povjesničari sada preispituju velik dio povijesti iz perspektive domorodačkog naroda, Mazzanovichева sjećanja na potjeru za Geronimom pružaju nam mnogo detalja o životu u južnoj Arizoni tijekom burnih vremena Apaških ratova, objašnjava Pavlaković

do poslije Prvog svjetskog rata. Od 1890-ih, kada počinje 'veliki val' imigracije, posebno iz jugoistočne Europe, stotine Hrvata, Srba i Crnogoraca doseljava se u Arizonu, ali uglavnom nalaze posao kao rudari u novonastalim rudarskim naseljima Bisbee, Miami, Globe i Jerome – govori nam Vera Pavlakovich-Kochi.

— Naravno da doseljenici koji su došli iz austrijske Dalmacije u SAD u 19. stoljeću nisu imali pojma o Arizoni koja je u to vrijeme bila teritorij nedavno oduzet Meksiku, baš kao što mnogi Amerikanci na istočnoj obali nisu znali puno o tzv. Divljem zapadu osim onoga što su pročitali u senzacionalističkim novinama i romanima – kaže Vjeran Pavlaković.

Arizona je prije 1880-ih bila zabačen i opasan kraj, kako zbog klime i krajolika tako i čestih sukoba s Apašima. No dva događaja 1880-ih dovela su u Arizoni i Tucsonu do brzog rasta stanovništva. Prvi je dolazak željeznice 1880., odnosno povezivanje Tuscona s Kalifornijom, a potom i istočnom obalom, a drugi predaja legendarnog poglavice GERONIMA 1886. godine, što je označilo kraj velikih ratnih zbivanja između Apaša i američke vojske. Dalmatinci i drugi doseljenici iz jugoistočne Europe često bi prvo stizali u New York, a zatim bi se zaputili prema Kaliforniji i naposljetku do Tuscona, premda postoji i niz priča o drugačijim putevima i njihovom dolasku do Arizone. Lančana migracija svakako je bila faktor u širenju 'Male Dalmacije' u Tucsonu, jer su vijesti o uspjesima naših ljudi u Arizoni dopirale do rođaka i susjeda.

Ivancovichева trgovina početkom 20. stoljeća (Foto: Arizona Historical Society)

Државно каматарење

Нови закон о социјалној скрби који је у примјени од 1. јануара 2023. године својим одредбама намеће обвезу свим корисницима социјалне скрби да на терет своје некретнине, а у замјену за помоћ државе, пристану на забиљежбу којом се примање социјалне помоћи евидентира у земљишним књигама. За разлику од пријашњег, овај закон односи се на сваку некретнину у власништву корисника минималне накнаде, па и на ону у којој корисник живи. На тај начин држава у манири доброг господара 'штити' своју имовину од могућих насљедника ако се такви појаве. У случају смрти корисника, држава ће од насљедника, ако постоје, захтијевати исплату свих исплаћених износа које је оставитељ примио за живота до висине вриједности некретнине, како је то прописано законом о насљеђивању. Ако насљедника нема, држава ће се уписати на некретнину као власник, без обзира на вриједност спорне имовине. Министар социјалне скрби мариин пилетић такву мјеру оправдава аргументом да је сватко дужан бринути о старијим члановима своје обитељи, па ако то не чини онда не заслужује ни да буде насљедником. Но, ако пожели насљедити некретнину, с њом ће насљедити и обвезу плаћања дугованог износа који је држава исплатила оставитељу.

Иако је министар корисницима социјалне скрби послао 'умирујуће поруке', да за њих нема ризика и да им 'држава за живота неће ништа криво учинити' у само првих мјесец дана од примјене закона од социјалне скрби је одустало 530 корисника, иако немају средстава за основне животне потребе. У пријеводу, 530 људи радије се одлучило за гладовање него да држави допусти стављање забиљежбе која би њихову имовину након смрти врло изгледно преселила у руке неког државног фонда за управљање некретнинама или насљедницима наметнула плаћање 'откупнине' за пуноправно власништво над некретнинама.

На овај начин социјална скрб претворила се из друштвене помоћи најсиромашнијим члановима друштва у друштвени кредит који мора бити отплаћен. Иако на први поглед звучи поштено да насљедници који нису судјеловали у уздржавању оставитеља сnose трошкове државне скрби из вриједности насљедијене имовине, оваква фундаментална промјена у природи дане помоћи највише ће штетити управо онима најсиромашнијима. Одгађањем тренутка наплате дуговања на раздобље након смрти корисника, држава није ослободила кориснике одговорности. Спознаја да ће своју дјецу и унуке лишити дједовине ако пристану на социјалну скрб многе ће дојучерашње кориснике отјерати у гладовање и даљње погоршавање животних увјета и здравља.

Посједовање некретнине, властитог крова над главом који се у породицама преноси с генерације на генерацију насљеђивањем једна је од највећих вриједности друштва у којем живимо. Говоре то сви статистички подаци према којима у постотку посједујемо највећи број некретнина по глави становника у Еуроопи. Властити дом ултимативни је гарант сигурности и могућности преживљавања. Зато овај потез државе, која своју минималну помоћ за задовољење основних људских потреба за храном увјетује одустајањем од власништва над домом, представља савршен приказ трансформације друштва на симболичној разини. Једним потезом пера друштвена солидарност претворила се у зајам који је у бити у овом случају веома близак каматарењу, како би рекли циници.

И избор ријечи којима се министар Пилетић обратио корисницима социјалне скрби најбољи је доказ да држава добро зна што ради. Изјава како се 'не морају бојати да ће им држава за живота нешто криво учинити' савршено показује да

је одузимање имовине након смрти у замјену за овоземаљску црквицу у својој бити аморалан чин. Тим чином ће се из састава друштвене помоћи и скрби искључити тисуће уистину сиромашних људи, оних који ни под коју цијену не желе раскућити своје потомке. Ситуација са сиромаштвом у појединим дијеловима Хрватске је таква да је висока вјеројатност да кориснике социјалне помоћи њихови потомци, унаточ доброј вољи, не могу уздржавати јер се и сами боре за преживљавање. Управо њих ће држава, примјеном овог закона, оставити без једине имовине коју би могли насљедити. Сукладно овим законским измјенама било би нужно промијенити и терминологију и више не говорити о социјалној помоћи већ искључиво о државном кредитирању са свим посљедицама које са собом носи изостанак плаћања. Држава ће након смрти корисника сасвим извјесно проводити оврхе над имовином насљедника како би наплатила своја потраживања.

Овако законско рјешење, којим се заправо укида институт друштвене солидарности какав је до сада постојао, може бити или резултат политичке кратковидности или изравне намјере како би се број корисника оваквих социјалних трансфера смањио на минимум. Сваки цент који се може уштедјети на сиротињи је цент више за разнолике потребе оних у и при власти, а то зна сваки политичар, од локалне до националне разине управљања. У коначници, није немогуће замислити ситуацију да ће након доношења овога закона број гладних у Хрватској бити већи него што је то био случај прије. Све скупа то је постигнуће које савршено описује утјецај домаће политике на животе грађана.

■ Душан Цветановић

Забрана без рукавица

Ретко кога ових дана није 'погодила' песма, и то неотпевана, забрањена песма. Чак и они које 'боле кости' од такве врсте музике нису могли да остану равнодушни на непријатне фреквенције које вибрирају ових дана медитеранским и европским градовима у нашем окружењу. Након што је градоначелник Пуле Филип зоричић забранио много пута спомињани концерт који је требало да се одржи 25. марта у пулском Дому спорта, а за који је наводно месец дана пре термина већ било продато 85 посто улазница, одмах за њим и колега из Осијека није допустио да се исти концерт одржи у 'његовом' граду. Први се правдао медитеранским менталитетом, који ваљда не би поднео нешто што он сматра немедитеранским тоновима, а други се није превише ни правдао, али се позвао на европску културу, која опет вероватно не би поднела ништа неевропско у свом окружењу ако мисли да остане онаквом каква јесте или каквом је градоначелник види. Помислио би неко да су ти идентитети које градоначелници тако узорно штите до те мере крхки и нежни, да их лако могу угрозити и пољуљати дошка кулиш, драган који кеба, ана бекута и зорана миџановић. Иако многи посматрачи користе прилику да помоћу самог назива који ће приписати мелодијама и стиховима које споменути производе искажу јасно и сопствени став о њима, па ће се терминологија кретати од мрског турбофолка, преко цајки, народњака до разних других видова елитистичких дистанци, све те јасне и гласне ставове много мање изазива врста саме музике, него што их изазивају неке друге емоције. Барем код оних који не виде ништа спорно у забрањивању концерата. Читава та несрећна организација и покушај реорганизације концерта у великој мери је обавијена игром речи, суптилним вербалним манипулацијама које су ту да замагле

слику. Од дефиниције и намене јавног простора, преко позивања на менталитет као императив којем се треба подредити, преко слободног тумачења менталитета и културе којима прети урушавање ако дођу у додир са нечим што се с њима наводно мимоилази,...

Можемо наставити да анализирамо лексику која открива много више него што је говорник свестан и више него што је намеравао да открије, али истина је да је у целом овом непријатном скандалу мање важно како ћемо окарактерисати музику или како ћемо назвати забрану. Важно је, наравно, да освестимо коме дајемо улоге арбитра, колику моћ му дајемо, да ли се опиремо опасним одлукама. Јер ако су данас дошли по Ану Бекуту, сутра могу доћи по неког другог. У целој овој причи о отказивању концерта најбитније је можда то што је концерт отказан јавно, уз сву медијску пажњу и интерес јавности. Неувјерљиви аргументи и фразе стандардни су део комуникацијског кода оних који се труде да се одрже на позицијама моћи, а да остану у исто време и доследни и верни својим убеђењима која баш и нису у складу с вредностима за које се декларативно залажу. Ако бивша председница државе упитана за конкретан случај физичког напада одговори: 'Осуђујем сваку врсту насиља', зашто исти образац не би користили и сви остали које јавност има право да

Није за сваки менталитет (фото: Јурица Галоић, PIXSELL)

нешто пита и да од њих очекује одговор. Такви одговори више нису ни лицемерни, то су одговори који служе да се избегне тишина. Али испод тих испразних, ваздушних одговора увек се назиру неки други разлози. У случају пулског (и осијечког) концерта одговори су толико прозирни, да је случај готово па јасан. Одговори су ту попут неке подразумеване флоскуле која се изговара у сличним ситуацијама из неке тако схваћене пристojности. И то је добро. То је скоро па поштено и искрено. Много искреније од рукавица у каквима је рецимо могао да се откаже концерт. Могле су да се поставе неке непремостиво 'непредвиђене' препреке организаторима, па да сами одустану. Могао је да се детектује неко ко својом мутном прошлошћу вређа нечија деликатна осећања. Могло је да се оснује поверенство за суочавање с концертима овакве врсте чија би се одлука чекала док певачи и певачице не остаре. Или да се донесе закон о слободном слушању и певању свих жанрова, а онда да се закључи да се за то нису стекли услови. Много је још разних могућности било пред градоначелником Пуле да неприметно и тихо забрани овај концерт. Није се послужио тим методама, иако су проверене, и зато је овај случај заправо велики корак напред.

■ Оливера Радовић

#193
Издаје Српско
привредно
друштво
'Привредник'

Утемељено
1898.

OSLONAC MLADIMA

oslonac.privrednik.hr

Većina mladih Srba u Hrvatskoj prolazi kroz mnoge izazove. Dok mi razmišljamo o prošlosti, oni će budućnost pronaći negdje drugdje. **OSLONAC MLADIMA** smo i Ti i Ja, i svi Mi koji želimo u sadašnjosti graditi bolju budućnost.

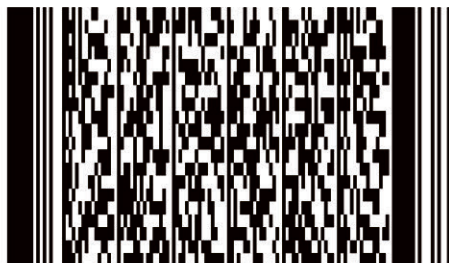
Srpsko privredno društvo Privrednik kroz tri stoljeća je **OSLONAC MLADIMA**. Zajedničkim radom samo u zadnje vrijeme izdvojili smo preko 500.000 eura za učeničke i studentske stipendije.

Postanite i Vi Privrednikov donator i pridružite se zajednici koja je **OSLONAC MLADIMA**! Posjetite našu web stranicu oslonac.privrednik.hr i saznajte kako možete donirati.

privrednik.hr

Pomozite uplatom i postanite OSLONAC MLADIMA!
Skenirajte barkod mobilnom aplikacijom bilo koje banke i donirajte odmah! Hvala Vam.

Posjetite naš P-portal i informirajte se o srpskoj zajednici u Hrvatskoj

p-portal.net

Radio Privrednik
Stanica za sve naše ljude

p-portal.net/radio-privrednik
Slušajte nas putem Interneta

Потпуна ројалисткиња

‘Сви смо дјеца једног краља’, писаће Ивана Брлић Мажуранић у пјесми ‘у почасти Њиховим Величанствима’ објављеној у часопису ‘Југословенче’, мислећи на краља Александра и краљицу Марију којима одлази и у приватне аудијенције. Краљ је мало прије своје смрти одликује и орденом Светог Саве II степена

‘Пракса свијета’ радикално мијења предоџбу о Ивани Брлић Мажуранић

пише
Ђорђе
Матић

Једно је неспорно: ивана брлић мажуранић најважнија је списатељица хрватске дјечје књижевности свих времена. Друга ствар изгледа такођер таква: Ивана припада искључиво хрватској култури и књижевности, и то што би се рекло – ‘без остатка’. Њене најпознатије књиге и приче притом, ‘Чудновате згоде шегрта Хлапића’ и ‘Приче из давнине’, литература наших дјетињстава, нису у ових више од стотину година много добавивале изван Хрватске у свим њеним облицима, ни у првој, а ни у другој Југославији, а од самосталности да не говоримо. То је, чини се, увјетовало ово неспорно припадништво и није тражило накнадне пропаганде и манипулације, тражење идеолошки погодног оквира да се по ексклузивистичком принципу сасвим одвоји од некад заједничке књижевности и културе. Простије: за разлику од многих, поглавито нашег највећег романописца, нитко се други није отимао о Ивану Брлић Мажуранић. Има ту још нешто занимљиво пак, што је томе погодновало. Можда отуд што је Ивана била и остала *највећа бајкошворка ове културе*, као да су се због тога и живот и биографија, баш као у њеним причама, некако измјестили из стварности, у ванвремено, ахисторијско, што ће рећи и вандруштвено. Врло мало широке публике, а често чак ни академски и интелектуални кругови, не помишљају на прву да смјесте Ивану у било какав историјски и друштвени контекст. Као и код других јединствених писаца ове ријетке врсте, андерсена и колодија на примјер, тако се и Ивана Брлић Мажуранић у широј перцепцији налази трајно у неком скоро претповијесном свијету, у измишљеном, ‘у етеру’, као у неземаљском неком лиминалном простору. То је с једне стране лијепо, јер је ослобођено идеолошких и политичких натезања око личности и дјела као код толиких, и постоји тамо гдје је најљепше – у причама.

Требала је доћи пак књига ‘Пракса свијета’, ауторице дубравке зиме, да би се добио другачији увид о списатељици у том смислу. Праћење списатељичиног живота у овој изванредној интелектуалној биографији, у приватном, али кључно, и у друштвеном, политичком и културно-повијесном контексту потпуно и радикално мијења колективне предоџбе о Ивани Брлић, читаву слику о њој. Нарочито и фрапантно је то развидно у комплексу којему се код нас ствари по правилу и изнад свега враћају – у хрватско-српске односе, што друго. У том правцу отвара се у књизи читава једна тајна и истиснута историја о политичким и националним ставовима велике ауторице. Иако је, кажемо, слика грађена о њој била и остала на први поглед као о аполитичној списатељици сакривеној у свијету

бајки и народне, (старо)славенске традиције и пучког приповиједања, истина је управо супротна. Примјера је толико да би нам за ове односе требао не само много дужи текст, него би се од тога дала сачинити читава студија. Од најближих обитељских и најприснијих пријатељских веза обитељи Мажуранић, неке врсте хрватских ‘патриција’ у периоду такозване Троједне Краљевине Хрватске, Славоније и Далмације, унутар Аустро-Угарске, до касније прве државе Јужних Славена, та најпроблематичнија и једина истинска трауматична ‘афилиција’ јест елемент непрестано присутан у Иванином животу, а онда и ставовима. Већ од породичних веза, од тетке славе удате бирач, преко олге удате за уроша чучковића, до најбољег пријатеља обитељи, буде пл. будисављевића, и по друштвеном животу загребачког Горњег града, гдје је Ивана одрасла, ‘шпанцира’ с њом читава серија српских гренцера, редом на високим положајима, официра, адвоката, политичара и њихових потомака. То што је њен муж ватрослав брлић, иако син андрије торквата брлића – изразито просрпски оријентираног, личног пријатеља вука караџића и илије гарашанина – био праваш који ће судјеловати и у обрани на Фридјунгову процесу у

Бечу, спада у типичне парадоксе онога времена и контрадикције у политичко-националним тражењима идентитета, а у сумрак Царевине.

Након страшнога Великог рата и са стварањем Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, 1918. године, велики број некадашњих идеалиста из редова хрватске ‘југословенствујушче омладине’ и интелигенције уопће, разочарава се врло брзо, по разним линијама, у нову државу, а мит о Србији као Пијемонту гаси се на много точака. Не би било отуд чудно да је и Ивана Брлић Мажуранић, нарочито с обзиром на Ватрославово праваштво, развила ресентиман и к своме народу оријентиране политичке ставове. Напротив.

Ту се открива највеће изненађење и шокантна открића која ће многим данас, и с десна али и с лијева, бити тешко сажвакати. Ивана је, наиме, потпуно ројалистички и југославенски оријентирана: и краљ петар I, а онда нарочито и краљ александар карађорђевић имају проминентну улогу у остатку политичког и приватног живота ауторице. Поново, као и раније, прво кроз обитељске везе: брат божидар лични је ађутант краља Александра и касније пратилац малољетног петра II у емиграцији након 1941., брат желимир је министар и политичар и након Шестојануарске диктатуре. Али не може се свести на то само. Иванини ставови не могу бити развиднији у томе: ‘Сви смо дјеца једног краља’, писаће она у пјесми ‘у почасти Њиховим Величанствима’ објављеној у часопису ‘Југословенче’, мислећи на краља Александра и краљицу Марију којима одлази и у приватне аудијенције. Краљ је мало прије своје смрти одликује и орденом Светог Саве II степена. Ивана, дотада ионако начетога здравља, доживљава атентат у Марсеју као личну трагедију, још једну од бројних што су је пратиле. Ако нетко помисли (а не сумњамо да хоће) да је све то ствар конформизма или коњуктуре, довољно је у том смислу упутити на писмо кћери зденки из јуна 1935., и посјети маузолеју на Опленцу: Иванин је доживљај потресан и аутентичан, ‘комбинација узвишеног и мистичног’, како Зима каже.

Чини ли ово све – да се вратимо на почетак – таква нагла ‘когнитивна дисонанца’ спрам њених увјерења и заноса, Ивану Брлић Мажуранић ‘мање хрватском’? Напротив. А кад та привидна контрадикција буде шире схваћена – и прихваћена – овом ће, како га сама зове, ‘нашем мјестанцу’ могуће помало напакон сванути. Измјена свјетла и мрака наиме, не спада само у свијет бајки. ■

Ивана Брлић Мажуранић (1874.–1938.)

НЕБОЈША ВИШКОВИЋ Новак има у себи балканску топлину и дружељубивост

Ђоковић је у души пацифиста и покушава да идеју љубави и мира афирмише на разним нивоима. Његов глас се далеко чује и зато се толико бави хуманитарним радом и зато је његова фондација посвећена развоју деце толико успешна

С НЕБОЈШОМ ВИШКОВИЋЕМ, једним од далеко најбољих тв коментатора тениских мечева на београдском Спорт клубу, разговарамо о феномену неvjеројатног успjеха новака Ђоковића, о томе зашто је тенис врло захтjеван спорт и о томе како се постаје добар спортски новинар.

Прошлогодишње избацивање Новака Ђоковића с Аустралијан опена претворило је његову блиставу каријеру у неизмјерну патњу. Што мислите о том догађају?

Када се вратим у тај период, онда могу да кажем да је тај страхан случај у том тренутку јако изменио наше професионалне животе. Само сам ја морао тада да дајем сијасет интервјуа светским информативним кућама и то је заиста била глобална тема број један. Мислим да не постоји сличан пример у историји спорта да је неки спортиста из не спортских разлога толико пунио ступце разних медија. Ја умем да будем критичан према Новаку и не мислим да је добро све што он ради, али у том конкретном случају нисам могао да нађем никакав аргумент против њега. Просто је човек отишао тамо на позив људи који одлучују о свему, отприлике као када ти газда кафане каже 'дођи и буди мој гост'. И онда ти тај газда који те је позвао одједном каже 'марш напоље'. С обзиром на то да Новака пратим још од његових првих тинејџерских дана, па га некако доживљавам и као своје дете, ја сам то тада у Аустралији осећао као да се догодило мени.

Ритам љубави и мржње

Што је било пресудно око тог Новаковог избацивања с турнира?

Када се подвуче црта, Новак је имао правду на својој страни: први судија га је ослободио одговорности набројивши све формалности које је Новак испоштовао да би дошао на турнир. Пресудна је заправо била једна бизарна ситуација. Ништа се од свега не би десило да Новак у авиону за Аустралију није послао ону своју несрећну

фотографију на Инстаграму отприлике као: 'Хеј људи, ево ме, долазим.' Јер, друштвене мреже су експлодирале у тренутку када је Аустралија због короне бар годину дана, уз строге мере, била затворена 'а ето он, који није вакцинисан, весело долази међу нас који смо били закључани и дуго смо патили'. Они који воде бригу о Новаковом имиџу морали су да знају да су данас друштвене мреже постале интегрални део наших живота, да то више није шала него опасна ствар и да мора јако да се пази, нарочито он, шта ће и у којем тренутку рећи и објавити.

Постулати по којима Новак функционише, а то су 'мир и љубав', које му је усадио шпански инструктор тениса Пепе Имаз, Новаку су блиски и то га испуњава. Он жели да даје љубав другима и да други дају љубав њему. Али он за противнике има људе који функционишу по принципу данашњих начела политичке коректности, који не искачу из тог шаблона

У финалу Вимблдона 2019. године сви су навијали за Федерера, али када је Новак освојио тај турнир, сви су Новаку аплаудирали. Како разумијете тај ритам љубави и мржње према Ђоковићу?

То је и највећа мистерија Новакове каријере. Зашто он има такав статус који има!? Зашто га воле и мрзе!? Први разлог је пре свега тренутак када се Новак појавио и када је тениска планета већ била подељена на два дела: за Надала и за Федерера. Појавио се трећи човек који долази, да не занемаримо његово национално порекло, из дела света који просто, да се не лажемо, није популаран, ма колико нас то болело. У таквој ситуацију, банално речено, Новак је упао на журку на којој су ова двојица већ покупили најлепше девојке и онда је дошао он и преотео их од њих. Спортски речено, од када се појавио, Новак доминира. Надал и Федерер су пре Новака већ освојили многе титуле, а када се Новак појавио, он је преузео практички све.

На што мислите када кажете да Новак није у свему у праву у ономе што чини?

Па рецимо, то је та његова претерана жеља да се допадне свима. Он не воли да буде невољен, што је у крајњој линији нормална људска особина, али и то треба да има неке границе. Постулати по којима он функционише, а то су 'мир и љубав', које му је усадио шпански инструктор тениса пепе имаз, Новаку су блиски и то га испуњава. Он жели да даје љубав другима и да други дају љубав њему, али то је понекад вештачки и агресивно и он помало нетактично покушава да дође до те љубави. Са друге стране, он за противнике има људе који функционишу по принципу данашњих начела политичке коректности, који не искачу из тог шаблона ни у једном тренутку, што је у доброј мери дело људи који воде њихове каријере и који знају како ти тенисери треба да се поставе. Ти тенисери се не замерају ни на који начин широким масама, што је често лажно и извештачено, али живимо у време када то пали. И као што је сам Новак рекао: 'Слобода говора је илузија и ако размишљаш својом главом и ако то што мислиш није у општеприхваћеном наративу, ти ћеш бити изопштен и бићеш обележен као злочинац.'

Један од најбољих тениских коментатора на београдском Спорт клубу

РАЗГОВАРАО
Бојан Муњин

Чини се да у данашњем времену друштвених мрежа које спомињете Новакове категорије љубави и мира нису на нарочитој цијени?

Истина је да Новак у себи има не само тзв. балканску нарав топлине и дружељубивости него и један животни поглед на свет. Он је у души пацифиста и покушава да идеју љубави и мира афирмише на разним нивоима. Његов глас се далеко чује и зато се толико бави хуманитарним радом и зато је његова фондација посвећена развоју деце толико успешна. До пре неког времена веровао сам да друштвене мреже могу да окупе људе око нечег доброг, да на пример спрече ратове, али сада се бојим да на њима, као што рекох, има пуно тога ружног. Што се тиче тениса, никада ми се није догодило, као на том финалу у Вимблдону, да домаћа публика толико навија за неког, за 'не домаћег тенисера', као тада за Федерера. Када је Федерер дошао до тих меч лопти, то је у гледалишту изазвало такву ерупцију одушевљења, као да је енглеска фудбалска репрезентација дала гол на Вемблију. Аплауз који је Новак добио од тог истог гледалишта када је победио био је комбинација поштовања од оних који га не воле и израз једне велике енглеске тениске традиције, која је наградила шампиона Вимблдона.

Тада сте рекли да Ђоковић 'није с ове планете', а сада смо видјели, годину дана након те психолошке катастрофе у Аустралији, да се он поново вратио и освојио Аустралијан опен. Од којег материјала је сачињена Ђоковићева ментална снага?

Искрено, ја не верујем да је икада постојао спортиста који има такву менталну снагу као што ју има Новак Ђоковић. То што он издржава често је 'борба против целог света', као и начин како да у тој борби победи, јесте нешто што не могу потпуно да разумем. Он је напосто у стању да из сваке ситуације на терену изађе као победник. У животу вам треба времена да сагледате ситуацију и да чекате своју прилику, а Новак је на терену присиљен да брзо мисли и да у тренутку прави радикалне потезе. Како он то ради – то је тајна. Осим тога, ми многе ствари ни не знамо које се њему дешавају, без обзира на то што је он стално под светлом рефлектора и што се сваки његов корак непрестано прати. Новак је човек као и сви ми и можда све о њему и не треба да знамо.

Најсуровији спорт

Колико је тенис захтјеван спорт?

Тенис је један од спортова у којем постоји драстична разлика између доживљаја ако га гледате у тв преносу или ако га гледате уживо. Генерално, тенис је вероватно најсуровији спорт на свету. Само првих сто тенисера на свету може да каже да може добро да живи од тениса. Наравно, они на врху зарађују јако пуно, али ако сте испод тог места, ту већ почиње озбиљна егзистенцијална драма. Нема новца, ниси у главном ждребу турнира, мораш да играш квалификације и то је непрестана борба која у тенису значи да 'једеш оно што убијеш'. Када идеш на турнир, идеш у лов и ако ништа не уловиш, ти си гладан. Ако си испод двестотог места на свету, ти животариш. Немаш новца ни за тренера, али ни за хотел, спаваш код пријатеља. Замислите колико је то оптерећење у старту, у приступу једном спорту. Као фудбалер имаш плату, имаш и премије и бонусе, ако си стварно добар, али бићеш плаћен и ако твој тим добије и ако изгуби. Кажите ми колико зарађује првих две хиљаде фудбалера на свету, па чак и у неким другим спортовима. У тенису ако изгубиш – довићења. Тенис је врло компликован спорт у организационом, финансијском и логистичком смислу. Није питање само како да дођеш до полуфинала неког турнира, него како да дођеш до турнира уопште. Читаво детињство мора да се улаже у једног тенисера, уз скупу опрему и припреме и уз велике своте новца. Када један тенисер уопште дође до једног атп турнира, он је у ствари

Небојша Вишковић, познати спортски коментатор

већ победио, јер је успео да дође до онога за што се читав живот борио. Новак је својим успесима јако пуно направио да погура и мотивише младе тенисере да напредују, али са друге стране сада имате милионе родитеља који желе да им дете буде Новак Ђоковић, па улажу грдне паре у њихово играње тениса. Они не схватају да је Новак јединствен случај и да се такав највероватније више неће поновити ни код нас ни у свету.

Недавно сте рекли да би Новак у садашњој доби од 35 година побиједио оног Новака десет година млаћег. Како то?

Новак јако добро обнавља своје тело, оно је сада на истом нивоу као што је било и раније и при том је оно напосто еволуирало и постало зрелије. Последњих пет-шест година он прилагођава игру свом телу, не троши снагу где не треба и зато сада његова игра делује технички савршено. Знате ону изреку у тенису: 'Боже дај ми сервис и форхенд па да освојим Вимблдон', и те две ствари данас Новак ради заиста одлично. БЕРЕТИНИ је са та два ударца дошао до финала Вимблдона и да није било Новака, он би га освојио. Новак је на та два ударца много радио, а са гораном иванишевићем нарочито на сервису. За лаика су то невидљиве промене, али у тенису су то крупни заокрети.

Шта је лијепо, а шта је тешко у послу спортског коментатора?

Ви као новинар знате колико је та наша професија стресна и колико потпуно другачија слика о њој влада међу људима који мисле да је бити спортски новинар професија из снова. Са једне стране је заиста част и уживање тенис пратити на теренима, на лицу места, све те узбудљиве мечеве и велике играче, за што сам, за наше услове, солидно плаћен. Али, као што причамо како је тешко доћи у тенису до полуфинала великог турнира тако и у овој професији треба пропишати крв да бисте поштеним радом дошли до места коментатора на Вимблдону или другде. Сваки динар сам зарадио, пуно се дајући и много ствари жртвујући. Могу само да кажем да сам захвалан што након толико труда радим посао који волим.

Предајете у школи за спортске коментаторе у Београду. Што вам је важно да кажете вашим полазницима?

Оно што моје колеге и ја покушавамо да дамо нашим полазницима јесте неко наше искуство и знање о основама новинарства кроз које смо ми сами прошли. На крају тим младим људима дајемо шансу да уђу у коментаторску кабину и окушају се у живом спортском преносу. Та задња инстанца је одређени филтер за то ко од њих заиста може и зна да ради тај посао. Школа добро функционише, јер ти полазници могу из прве руке од новинара са искуством да чују како изгледа посао спортског коментатора, какву прилику моја генерација није имала. Што се мене тиче, ја од полазника тражим да проширују своје видике и молим их да читају, јер верујем да су мене књиге довеле до онога што ја у професионалном смислу данас јесам. Даље, тражим од њих, када дођу пред микрофон, да се не праве паметни, премда је природно да они желе да покажу све што знају, али за коментатора је пресудно важно, осим наравно доброг познавања спорта који коментарише, да има меру у свему што говори. У том смислу пред микрофон се не долази 'са улице', него је припрема за сваки пренос изузетно важна ствар. Ако ниси припремљен, гледаоци ће то сигурно осетити.

Гдје ће Новак Ђоковић бити за три године?

За три године мислим да ће Новак свакако и даље бити у тенису, али да ли ће га активно играти то не могу да тврдим. Оно што знам је да ће Новак следеће године на Олимпијским играма у Паризу сигурно покушати да освоји злато јер му то још недостаје. Што се тиче бројки, до тада очекујем да ће Новак освојити највише гренд слемова у историји и постати тај дуго очекивани гоат, најбољи тенисер на свету икада, а после ће све зависити од његових мотива и жеље да даље игра. Након тог периода очекујем да се Новак неће 'пензионисати' него да ће остати на било који начин друштвено активан. Напосто, он чега год да се дохвати, жели да у томе буде успешан. ■

Изневјерени чувари Прерадовићево?

Треба нагласити да је поврат Привредниково имовине дио коалиционог споразума између хдз-а и сдсс-а кроз све вријеме њиховог дугогодишњег политичког партнерства. Није јасно зашто Привреднику имовина није враћена ни након сада већ деценију и пол од када се то питање кренуло озбиљно рјешавати, посебно када се зна да од тога зависе судбине многих сиромашних ученика и студената које Привредник треба стипендирати

Бивши пот-предсједник владе свједочи како су обновитељи Привредника у ратна времена чували српску имовину у Загребу, као и о свом ангажману на поврату те имовине

пише
Слободан
Узелац

У самом средишту загребачког Доњег града, точније у улици Петра Прерадовића бр. 18, 18/1 и 18/2 налазе се зграде које је почетком хх вијека купило и доградило Српско привредно друштво Привредник. Њима насупрот на броју 21 и 23 у двоструко већем дворишту налазе се зграде које су саградиле друге српске организације из тога времена. Ријеч је укупно о пар хиљада квадратних метара затвореног простора повезаних зграда које затварају два дворишта с различитих страна ове улице.

Почетком деведесетих, дакле, у вријеме када је постало јасно како је пројект 'братство и јединство', за којег сам се у тој првој половини свог живота као и већина мојих другара здушно и искрено залагао, пред пропашћу, све чешће ме се могло видјети око Цвјетног, Прерадовићево и Бериславићево.

Из обиља расположивих докумената и живих свједочења данас је јасно како нас је тадањи вођа хрватских комуниста ивица рачан оставио политички обезглављене, лаконски одмахнувши руком на саму помисао да би у новим околностима ваљало озбиљно разговарати о озбиљном питању. Тиме је објективно отворен простор за различите облике лова на људе и њихову имовину. А међу омиљеним метама незајажљивих у Загребу су се нашле и древне зграде у власништву Срба саграђене пред стотињак година у самом центру Загреба, поготову у Прерадовићевој 18, 21 и 23, те оне у Бериславићевој 4 и 10.

Подсјетимо се накратко повијести. Зграде у Прерадовићевој 18, 18/1 и 18/2 купило је и саградило Српско привредно друштво Привредник уз издашну финансијску помоћ великог добротвора и филантропа владимира матијевића рођеног на Кордуњу. Исто тако треба нагласити да је Привредник у том периоду успјешно одшколовао неколико десетака хиљада талентиране али сиромашне дјеце и омладине, у почетку у Аустро-Угарској, а потом у Краљевини схс (Југославији). Даљња зла судбина произашла из злогласне ндх није Привредник мимоишла ни након Ослобођења јер му је нова народна власт одузела сву имовину и забранила његов рад.

У Привредникове просторе и просторе осталих традиционалних српских организација уселили су неки који ни на који начин нису на то имали никакво право осим, дакако, тобожњег права произашлог из по тадашњим законима национализиране туђе имовине.

Остацима остатака Привредника неким чудним чудом на располагању је преостала једна просторија на првом кату дворишне зграде у Прерадовићевој 18/1, површине од свега нешто више од десетак квадратних метара. Управо у тој просторији је обновљен Привредник и људи окупљени у тој просторији оживјели су његов рад. Ови су људи ратних деведесетих година својим даноноћним присуством чували све ове зграде,

Владимир Матијевић,
оснивач Привредника

не само Привредникове, него читав комплекс с обију страна улице. Ове људе сам боље упознао средином деведесетих, нарочито најистакнутије међу њима. За почетак, ево њихових имена и презимена извучених из записника са сједнице обновитељске скупштине Привредника одржане 18. децембра 1993. године: РАДЕ ПЕЛЕШ, СТЕВАН ПЈЕВАЦ, БРАНКО ЈАИЋ, ВЕЉКО ОГЊЕНОВИЋ, РАНКО РОСИЋ, МИРОСЛАВ МИХАЈЛОВИЋ, МИЛАН РАДМАНОВИЋ, НЕДЕЉКО ВУКАДИНОВИЋ, ДУШАН КУКИЋ, ГРОЗДАНА ДЕВИЋ, ЂУРО ЗОРАЈА, КОСТАДИН МИЛОШЕВИЋ, МИЛАН РЕЛИЋ, НЕНАД МИТРАШИНОВИЋ, МИЛУТИН МРАОВИЋ И БОСИЉКА ПАВЛОВИЋ.

Ове је људе тих година предводио Раде Пелеш, живахни Карловчанин којег сам имао прилике поближе упознати. Словио је за изнимно активниог и образованог човјека, друштвеног радника и писца, сатиричара. Међу осталим добро је говорио француски језик. Пред сам рат радио је у познатом загребачком подuzeћу Интерпублик. У јавности је био познат као гласни незадовољник запостављеношћу карловачког тешко страдалог партизанског руралног краја, напосе Кордуна. Осим партизанских споменика, тамо се мало што градило, а читав крај је био демографски опустошен напосе у погледу мушког дијела становништва. На обновитељској скупштини Привредника Пелеш је изабран за првог предсједника овог Друштва. Ради Пелешу храбрости сигурно није недостајало.

Најближи сурадници Раде Пелеша тада, колико се сјећам, били су Коста Милошевић, Стеван Пјевац и Ђуро Зораја. Ови су људи дословно својим тијелима сачували просторе у Прерадовићевој. У најтеже вријеме, од јесени '91., па пар година даље они су даноноћно боравили у напријед споменутој канцеларији. Сјећам се да сам једнога јутра, пењући се уз ступнице зграде у Прерадовићевој 18/1, сусрео Косту Милошевића који ми је рекао да је на тамошњу дворану бацила око нека непозната жена која се представила као особа задужена за смјештај избјеглица из Босне, али да је одустала након што је видјела како ту нема пристојнога тоалета.

Стеван Пјевац, један
од обновитеља
Привредника

С покојним Костом Милошевићем боље сам се упознао касније, поготово након што смо почели обнављати и уређивати простор у Прерадовићевој 18/1, када сам више сазнао о његовом поријеклу. Био је успјешни загребачки занатлија поријеклом из Козарске Дубице, козарачко дијете. У почетку је био врло неповјерљив према свима нама новодошлим српским активистима. С временом се увјерио у наше добре намјере и сурађивао с нама без икакве задршке. Штовише, било му је јако драго видјети мноштво млађих људи који су се почели окупљати око Привредника, смишљајући на које све начине могу помоћи Привреднику и српској заједници.

О Ђури Зораји сам, нажалост, знао још мање. А тај крајње шутљиви и самозатајни сиједи старији човјек, ранији службеник у неком од градских уреда, дословно је даноноћно боравио у тој Привредниковој канцеларији. Највише је допринио у скупљању документације о Привредниковој имовини која је била разасута по цијелој Хрватској.

Стево Пјевац је, док ово пишем, срећом још жив. Борави у једном дому умировљеника у Загребу. Располажем с информацијом да Пјевац има сина који живи негдје у Америци. Стево је био веома агилни и пожртвовани активист и донатор Привредника.

Сви ови људи својим изнимно снажним залагањем за спас и очување српске имовине у Загребу код мене су изазвали снажан потицај да се и сам активније и конкретније укључим у процес поврата Привредникове и остале српске имовине. То је нарочито дошло до изражаја почетком 2007. године, у вријеме када сам стјецајем разних околности као нестраначки кандидат, а на приједлог сдсс-а, изабран за потпредсједника Владе. Добро се сјећам једне од првих сједница Владе којој је тада премијер био иво санадер, а министрица правосуђа, дакле шефица ресора задуженог за поврат национализоване имовине, Задранка, моја земљакиња, ана ловрин. Већ за вријеме припрема једне од првих сједница Владе обратила ми се министрица Ловрин рекавши ми да ће једна од точака дневног реда бити захтјеви трију српских организација (Привредник, Просвјета и спц) да им се врати Привредникова имовина и имовина осталих традиционалних српских организација у Загребу. Упитао сам министрицу што намјерава предложити Влади. Хладно ми је казала како ће предложити одбацивање захтјева и то зато што је из њих видљиво да нису задовољени законом о поврату такве имовине прописани увјети. И ја сам, дакако, добро знао да ти увјети нису задовољени, а нису јер нису ни могли бити. Наиме, пишући закон о поврату имовине одузете у социјалистичкој Хрватској, аутор закона је навео, рећи ћу кратко и једноставно да би било јасније, да имовина може бити враћена и удружењима грађана под увјетом да је дотична организација у то социјалистичко вријеме дјеловала с циљем оснивања самосталне хрватске државе. Е сада, вјеројатност да би било која српска организација у Хрватској у вријеме заједничке југославенске државне заједнице руковођене геслом ‘братства и јединства’ дјеловала с тим циљем била је једнака нули, а свеједно је таква одредба унесена у закон, а колико знам, и дан-данас је на снази.

Убрзо након овога затражио сам разговор с премијером на ову тему и добио га истог дана. Санадер ми је рекао по прилици слједеће: То је ваше и то вама треба вратити. По мени никада није било спорно. Али ми је спорно коме од тих трију тражитеља. Немојте мене доводити у ситуацију да ја арбитраiram. Како се договорите, тако ће бити. Још нешто. Не могу вам то вратити по постојећем закону јер то није могуће, а тај закон не могу мијењати због других разлога, да сада у њих не улазим. Али ваше, наставио је Санадер, може бити враћено путем даровнице. Дакле, држава вама увијек може даровати нешто што је стварно и формално било ваше. По свим прописима везаним за даровнице.

Сада сам ја био на потезу. Контактирао сам предсједнике Привредника и Просвјете и правног заступника Цркве, свога пријатеља симу рајића, и пренио им премијерову поруку. Тражио

Привредников дом у Прерадовићевој 18

сам од њих да се што је могуће прије састану и договоре, сугласно то ставе на папир, потпишу и пошаљу Влади. При томе сам им изнио свој приједлог који, укратко, изгледа овако: имовина коју протеклих година користи Просвјета остаје Просвјети. Усто, Просвјета добива и сву имовину, дакле, зграде и велико двориште у Прерадовићевој 21 и 23. Привредник добива сву осталу имовину у Загребу, коју већином чине преостали објекти у Прерадовићевој 18, 18/1 и 18/2 и Бери-славићевој 4. Ваља подсјетити да у случају да Привредник и Просвјета престану дјеловати, сва њихова непокретна и покретна имовина припада Цркви, што је већ утврђено важећим статутима ових организација. У међувремену је Санадер отишао из Владе, замијенила га је Јадранка Косор, а замијењена је и министрица правосуђа иваном шимоновићем којег је убрзо замијенио

Зграде у Прерадовићевој 18, 18/1 и 18/2 купило је и саградило Српско привредно друштво Привредник уз издашну финансијску помоћ великог добротвора и филантропа Владимира Матијевића рођеног на Кордуну

дотадањи државни тајник дражен Бошњакковић. Чим је ступио на нову дужност, Бошњакковић је показао додатни интерес и спремност да помогне у реализацији поврата. Убрзо је утаночено писмо намјере које су потписали представници три српске организације, а које је садржавало горенаведени приједлог. Када је такво писмо стигло у Владу, отпочела је својеврсна трка с временом с обзиром на то да је преостало свега пар мјесеци до истека мандата те владе. Дословно задњега дана мандата те владе засједало је Управно вијеће ауди-а, владина агенција за располагање државном имовином, и донијело нацрт одлуке, само нацрт зато што ипак нису имали све потребне документе за доношење правоснажне одлуке о даровници. Очекивао сам да ће Управно вијеће ауди-а у новом сазиву, чим се конституира, довршити овај посао, али сам се грдно преварио. Нова Влада и ново управно вијеће ауди-а нису показали ама баш никакав интерес за овај проблем. Ништа се није догађало све до

7. октобра 2015. године када милановићева влада доноси закључак на приједлог Министарства знаности, образовања и спорта по којем ће хрватска држава некадашњу Привредникову имовину у Загребу даровати Привреднику када постане државна, а претходно Привредник, Просвјета и спц требају повићи своје захтјеве за поврат те имовине, што ове организације промптно и чине. И овај закључак је донесен на самом истеку мандата ове владе. Треба, такођер, нагласити да је поврат Привредникове имовине дио коалиционог споразума између хдз-а и сдсс-а кроз све вријеме њиховог дугогодишњег политичког партнерства. Није јасно зашто Привреднику имовина није враћена ни након сада већ деценију и пол од када се то питање озбиљно кренуло рјешавати, посебно када се зна да од тога зависе судбине многих сиромашних ученика и студената које Привредник треба стипендирати. С осјећајем мучнине престао сам пратити детаље овога поступка имајући пуно разумијевање, да не кажем дивљење, за упорност и стрпљивост водства Привредника пред чијим очима се, ето, одиграва ова нечасна, да не кажем срамна игарија. ■

Субверзивно ПРОТИВ КИЧА

Такмичење за Пјесму Евровизије нико ко држи до себе не сматра претјерано озбиљним, али опет је оно једна од ријетких традиционалних манифестација гдје се европске државе једне с другим самјеравају у области популарне културе

Једна од фреквентних ставки југословенског сентименталног васпитања јесте и при-сјећање на различите наступе наших представника на такмичењу за Пјесму Евровизије. Тај фестивал је био један од амблема наше позиције 'између блокова', па можда и није чудно да му се у јавности придавао већи значај него што му објективно припада. У предвечерје распада заједничке државе, сфрј је доживјела и свој једини евровизијски тријумф: преко групе Рива и пјесме 'Роцк ме, бабу', која је успркос англофоном наслову била заправо (ис)пјевана на српскохрватском. Ускоро се земља распада, па њене земље-наследнице почињу да сањају сопствене евровизијске снове. Ипак, досад једина побједа неке постјугословенске државе јесте тријумф Србије 2007. године кад је с пјесмом 'Молитва' прво мјесто освојила Марија Шерифовић.

У односу на романтична времена прије посљедње деценије двадесетог вијека, кад се цијели фестивал сводио на једно – финално – вече, сада се већ годинама фестивал најприје отвара полуфиналним вечерима, па тек кулминира финалом. Велика већина земаља мора, дакле, најприје да се пробије кроз полуфинални лимб да би уопште стигле до финала. Једини изузеци су Велика Британија, Француска, Њемачка, Шпанија те Италија. Они су свакако учесници финалне вечери и никада не пролазе кроз 'сито и решето' полуфиналних квалификација. Дуго времена се као главна улога Евровизије у мањим земљама наметало то да се буде 'виђен' и 'прихваћен' у великом свијету. Отуд често мале земље одлучују да на овај фестивал пошаљу извођача који пјева пјесму на енглеском језику. Такође, показало се да код гласања, до-

бросусједски односи играју важну улогу. У том смислу, земље западног Балкана често гласају једна за другу, као, уосталом, и у Скандинавији.

Кад је прошле године на српском избору за националног представника за Пјесму Евровизије победила Констракта, то је било велико изненађење. Констракта је као феномен привукла велику пажњу јавности. У једном прошлогодишњем интервјуу, петар пеца поповић је на занимљив начин прокоментарисао дотичну српску кандидаткињу на Пјесми Евровизије: 'За мене је Констракта рокенрол какав замишља да треба да буде. Став! Имате биографију, попут њене, и онда се деси као мени да на нетипичном месту препознате нешто што нисте ни сањали да може да се догоди (...). Искористила је једину гледану фестивалску ствар у овој земљи. Шта мислим о песми, није важно, нити о такмичењу. Јер, важан је резултат. А резултат је да је неко ушао у животе клинаца и пензионера, и натерао музичаре да размисле. Знате, све је у музици већ речено, али начин на који се нешто каже је важан. А Констракта је казала нешто.' Констракта не само да је казала нешто, него је била и културни догађај године у Србији. Унутар врло поларизоване сцене, она је успјела да буде фактор који надилази границе те поларизације. У Констракту су различити актери у јавности пројектовали различите ствари. Од мале дјеце у Србији до инфлуенсера широм Европе, Констракта је проглашена најоригиналнијим извођачем на Евровизији. У том смислу, кад већ није победила, њен егзактан

резултат чак и није одвећ битан. За земље настале распадом Југославије, култура је, као и спорт, постала простор међусобног самјеравања. На великим филмским фестивалима гледа се да ли у званичној конкуренцији постоји евентуално неко остварење из земаља 'региона', док је на Пјесми Евровизије неки минимални успјех већ и то ако се из полуфинала пласирамо у финале, нарочито ако то не пође за руком некој од сусједних екс-ју државица. У том смислу, побједа групе Лет 3 на Дори, хрватском националном такмичењу за избор представника за Пјесму Евровизије, готово нужно повлачи паралелу са прошлогодишњим српским 'случајем Констракта'. Постоје, наравно, видне разлике. Најприје, мада је и сама на различите начине већ дуго присутна на алтернативној музичкој сцени, за ширу публику Констракта је била 'ново лице' и својеврсно изненађење. За разлику од ње, Лет 3 је већ деценијама дио некаквог врло широко дефинисаног попкултурног мејн-стрима, мада унутар њега они имају специфично мјесто. Сличност се најбоље уочава управо у евровизијском контексту: и један и други наступ, и једна и друга пјесма, унутар већ традиционалне 'параде кича' дјелују субверзивно. А опет, и сама Пјесма Евровизије је своју кичастост већ толико пута освијестила да ни тамо ништа више није заиста субверзивно. Јер, како је забиљежио чешко-француски писац милан кундера, ваљда и најоригиналнији феноменолошки филозоф кича: 'Кич који зна да је кич више није кич.' Они који су прошле године навијали за Констракту, ове ће за Лет 3, записано је већ више пута. Сачекајмо, ипак, чиме ће Србија овог прољећа на Евровизију. ■

Констракта (фото: Милан Марић/АТАIMAGES) и Лет 3 (фото: Горан Ковачић/PIXSELL)

ИМПРЕСУМ

Година XVI / Загреб | петак, 03/03/2023

ПРИВРЕДНИК #193

ИЗДАВАЧ
Српско привредно друштво
'Привредник' и Српско
народно вијеће
ГЛАВНА УРЕДНИЦА НОВОСТИ
Андреа Радак

ГРАФИЧКИ УРЕДНИК
Дарко Матошевић
ДИЗАЈН
Парабуреау /
Игор Станишљевић
& Дамир Бралић

УРЕДНИК ПРИВРЕДНИКА
Никола Лунић
РЕДАКЦИЈА
Јовица Дробњак, Александра
Лошић, Ђорђе Матић, Бојан
Муњин, Оливера Радовић,
Маша Самарџија, Леон
Ђеванић и Душан Цветановић

Привредник се финансира средствима
Савјета за националне мањине Владе
Републике Хрватске.

РЕДАКЦИЈА
Прерадовићева 18,
10 000 Загреб
Т/Ф ++385 1 4854 478
ured@privrednik.net
www.privrednik.hr

— Pitanje identiteta fascinantan je aspekt ove knjige. Gotovo svi ‘hrvatski’ ili ‘dalmatinski’ doseljenici u Tucsonu bili su iz neka-dašnje Dubrovačke Republike, koja je stoljećima održavala svoj identitet prije nego što je u 19. stoljeću postala dijelom Kraljevine Dalmacije. Ljudi koji su živjeli na području od Pelješca preko dubrovačkih sela do Konavala još nisu bili izloženi državotvornim procesima kao u ostalim dijelovima Hrvatske i Slavonije, a svakako se nisu osjećali Austrijancima. Zapravo, u svim dnevnicima, korespondenciji i drugim dokumentima koje smo pronašli u arhivu nema izričitih referenci na nacionalni identitet u današnjem smislu. Nisu govorili o Hrvatima ili Dalmatincima, već su koristili ‘zemljake’ ili ‘rođake’, a pišu na dubrovačkom dijalektu s mnogo talijanskih posuđenica. Razgovarali su o političkim transformacijama u Dalmaciji, od Prvog svjetskog rata i raspada Austro-Ugarske Monarhije do uspostave Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, ali to je uvijek bilo u građanskom, a ne u etnonacionalnom smislu koji dominira suvremenim diskursom u regiji – govori nam Vjeran Pavlaković.

Takav specifičan povijesno-politički kontekst Dubrovačke Republike utjecao je i na razvoj dalmatinske zajednice u Tucsonu. Naime, nikad nije postojala jaka javna hrvatska ili dalmatinska organizacija koja bi se mogla naći u klasičnim imigracijskim centrima, kao što su Pittsburgh, Chicago, Los Angeles ili San Francisco. Nije bilo kulturnih poduzetnika koji bi pokrenuli novine na slavenskom jeziku ili osnovali kulturno društvo ili crkvu, pa su članovi dalmatinske zajednice u Tucsonu odlazili u postojeće katoličke crkve u gradu.

U vrijeme prodora izrabljivačkog kapitalizma u rudarskoj industriji i urbanog rasta, koje obilježava i podjela na bijelce (Angles) i Meksikance, slavenski doseljenici u Tucsonu bili su lakše prihvaćeni kao bijelci nego u drugim dijelovima SAD-a u kojima je postojala izraženija hijerarhija između Engleza, Nijemaca, Talijana, Iraca, Slavena i drugih koji su morali stvoriti snažne nacionalne zajednice da opstanu. Konačno, politika Arizone za brzu amerikanizaciju u godinama prije 1912. kada je ona postala 48. savezna država SAD-a, olakšavala je bijelcima dobivanje državljanstva. To je, u kombinaciji s nedostatkom jake nacionalne svijesti, značilo da su se Dalmatinci u Tucsonu brzo asimilirali i da su mogli postati dio političke i gospodarske elite na prijelazu stoljeća. Doseljenici iz Dalmacije također su sklapali brakove s bjelkinjama drugih nacionalnosti, što im je omogućavalo društvenu integraciju i rezultiralo je značajnim doprinosom razvoju grada u tom povijesnom trenutku.

No nakon restrikcija koje je nametnuo američki useljenički zakon iz 1924. između dva svjetska rata značajno je pao broj doseljenika iz Hrvatske, ali i ostalih Europljana. — Doseljenici u Tucson između dva svjetska rata uglavnom su bili sinovi i kćeri hrvatskih roditelja u savezним državama kao što su Ohio, Michigan, Wisconsin, Illinois i druge. Na primjer, ZORA ZEMSKI, medicinska sestra i važna suradnica jedne od bolnica u Tucsonu, rođena je u Clevelandu, u državi Ohio, a došla je u Tucson sa svojom majkom MARIJOM MAGDALENOM GOLOB. Braća IVAN i GEORGE CINDRICH, vlasnici nekoliko restorana u Tucsonu, rođeni su u Pennsylvaniji blizu Pittsburgha i potomci su imigranata. Roditelji tri brata KADJAN, dugogodišnjih vlasnika trgovine alkoholnim pićima, podrijetlom su iz Gorskog kotara. Roditelji MIKEA ORACHA, vlasnika strojarne, potječu iz Koprivnice, dok je otac PETEA RAGUZINA rođen na Krku. Doseljavanje u Tucson nastavlja se nakon Drugog svjetskog rata, ali većinom je to druga ili treća generacija, od kojih su mno-

Obitelj Ivancovich u pustinji Sonora 1915. godine (Foto: Arizona Historical Society)

gi odrasli u zajednicama s jakom hrvatskom tradicijom – ističe Vera Pavlakovich Kochi.

Početkom 1960-ih tridesetak građana osniva tucsonski ogranak Hrvatske bratske zajednice (HBZ) koji djeluje i danas, iako broji manje članova. Stotinjak godina nakon

U dnevnicima, korespondenciji i drugim dokumentima koje smo pronašli nema izričitih referenci na nacionalni identitet u današnjem smislu. Nisu govorili o Hrvatima ili Dalmatincima, već o ‘zemljacima’ ili ‘rođacima’, govori Vjeran Pavlaković

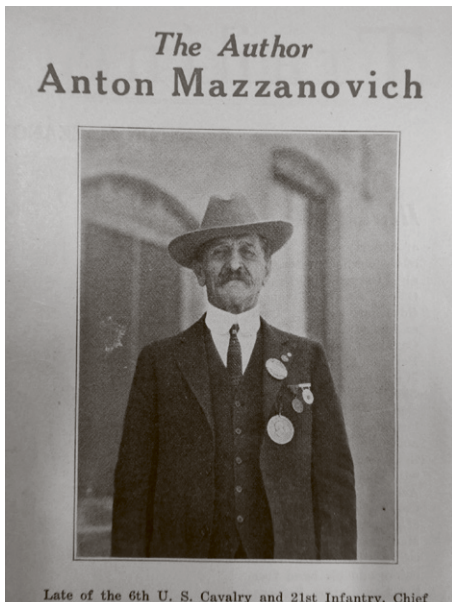

Hotel Ramona Georgea Sicanosca oko 1905. (Foto: Arizona Historical Society)

prvih imigranta iz Dalmacije, s dolaskom novih doseljenika, osnovan je Hrvatski kulturni klub koji kroz pjesmu i ples, odnosno sudjelovanje na etno festivalima širi nacionalnu kulturu. Posljednji val imigranata prve generacije privukle su mogućnosti za istraživanja u sklopu Sveučilišta u Arizoni, što se posebno odnosi na medicinu i visoke tehnologije.

— Knjiga donosi pregled cijele dalmatinske zajednice u Tucsonu, a željeli smo se fokusirati na nekoliko ključnih pojedinaca u razdoblju od 1880. do 1920. Postojao je veliki broj rudara iz raznih dijelova Jugoslavije koji su radili diljem Arizone, ali mnogi od njih radili su nekoliko godina prije nego što su otišli dalje i zapravo nisu namjeravali ostati u Arizoni – priča nam Vjeran Pavlaković.

— Osim Johna Ivancovicha, uspješnog trgovca i jednog od najbogatijih ljudi u Tucsonu na prijelazu u 20. stoljeće, postojao je niz drugih koji su pomogli u oblikovanju grada u to vrijeme. LUKE RADULOVICH bio je poznati trgovac u gradu, a GEORGE SICOCHAN upravljao je jednom od prvih pivnica u gradu, a kasnije postao vlasnik hotela Ramona. ANTHONY VINCENT ‘AV’ GROSSETTA iz Dubrovnika bio je vlasnik uspješne trgovine, aktivan u Gradskom vijeću i na mnogim drugim građanskim funkcijama, pa je godine 1897. osnovao operu u Tucsonu. Njegov sin WARREN služio je u Prvom svjetskom ratu, unuk WARREN JR. borio se u Drugom svjetskom ratu, a njegov praunuk još uvijek živi u Tucsonu. NICHOLAS GUEROVICH, iz

Anton Mazzanovich, autor knjige ‘Trailing Geronimo’ (Foto: University of Arizona Special Collection/Mazzanovich Papers)

Gruža, bio je vrlo aktivan arhitekt čije su zgrade u središtu Tucsona desetljećima definirale grad. Zbog požara i urbane obnove danas više nema gotovo nikakvog traga tih zgrada, zbog toga smatramo da je ovo istraživanje važno u vraćanju izgubljenih priča. Recimo, Ivancovicheva trgovina, sa svojom neobičnom kupolom, bila je znamenitost Tucsona koja se pojavljivala na brojnim razglednicama sve dok nije srušena 1950-ih. Još jedan zanimljiv lik je ANTON MAZZANOVICH, porijeklom s Hvara. Pridružio se američkoj vojsci i bio dio postrojbe koja je pronašla Geronima prije njegove konačne predaje 1886. Iako povjesničari sada preispituju velik dio povijesti iz perspektive domorodačkog naroda, Mazzanovicheva sjećanja na potjeru za Geronimom pružaju nam mnogo detalja o životu u južnoj Arizoni tijekom burnih vremena Apaških ratova – objašnjava Vjeran.

Iako se knjiga fokusira na početak 20. stoljeća, u istraživanju za HBZ Vera Pavlakovich-Kochi otkrila je da je prije nekoliko godina desetak tvrtki bilo u vlasništvu potomaka hrvatskih imigranata i nekih novijih doseljenika u Tucson.

— U posljednjih pedesetak godina desetak Amerikanaca hrvatskog podrijetla druge i treće generacije sudjelovalo je u atletskom programu Sveučilišta u Arizoni. ANDREW RUMIC bio je u američkoj nogometnoj momčadi 1960-ih, a NANCY TOMICH, čiji su roditelji došli iz malih sela Kuna i Brodnice u brdima iznad Dubrovnika, bila je prva direktorica u ženskoj atletici – zaključuje ona. ■

ИНФОРМАТОР

Протест у Загребу

Против хушкања

Једино исправно сврставање је оно на мировну страну. Свако заузимање стране по нама је неприхватљиво, речено је на антиратном протесту у Загребу

Точно на дан кад је прије годину дана почела руска агресија на Украјину, ад хок феминистичка антиратна коалиција, организовала је акцију ‘Зауставите рат одмах’ с намјером да потакне одговорне да што прије буду заустављена ратна дјеловања и разарања те да се крене у мировне преговоре како би се пријечила ескалација рата и ширење на Европу. Стојећи иза транспарента на главном градском тргу бана Јелачића учеснице протеста у петак у Загребу прочитале су захтјеве које су упутиле предсједнику Владе и предсједнику државе.

‘Антиратна коалиција захтијева од надлежних еу-ових, ун-ових и међународних тијела задужених за сигурност и сурадњу дјеловање сукладно међународним конвенцијама о људској сигурности и миру те спречавање мировним преговорима даљњих уништавања, људске патње, убијања и присилних расељавања. Противи се тренутној атмосфери којом се генерирају припреме за даљње ратове на глобалној разини, говору мржње и ратно-хушачком медијском извјештавању. Такођер, медије позива на одговорно и непристрано извјештавање, укључујући и извјештавање о мировним активностима, уз уважавање већинског одређења еуропских грађана за мир’, поручено је с Трга, након чега су учеснице кренуле на Трг Републике Хрватске гдје су читале антиратне пјесме.

— Хрватска, која је и сама преживјела рат 90-их, морално је и људски дужна максимално се заложити за мир. Основна порука је чим прије примирје, чим прије почетак озбиљних мировних преговора и заустављање разарања – рекла је ВЕСНА ЈАНКОВИЋ, социологиња и антиратна активистичка од 1991. године.

— Данас, годину дана од почетка рата у Украјини, желимо упутити позив структур

турама у рх и еу и на међународној разини да се чим прије покрену озбиљни дипломатски напори и покуша постићи за почетак постићи примирје, а онда и процес мировних преговора. Видимо да сукоб драстично ескалира и да има пуно посљедица у људским жртвама, избјеглицама и уопће у људима којима директно или индиректно нарушена животна будућност – казала је Јанковић медијима.

— Економске посљедице се повећавају, а све је већи проблем с перспективом младих људи, не само у Украјини него шире у Еуроопи, па се бојимо да ће таква ескалација довести и Еуропу у ратни сукоб, што је потпуно бесмислено. Зараћене стране требале би договорити примирје и прихватити мировне иницијативе, иначе можемо очекивати ескалацију ка Трећем свјетском рату – сматра БРАНКА ГАЛИЋ с Одсјека за социологију Филозофског факултета у Загребу. Питали смо је колико су хрватски медији и политика ентузијастични око стварања ратне атмосфере.

— Највећи дио медија је ратнохушачки настројен и пристран. Није коректно према грађанима да их дезинформирају и дају им црно-бијелу слику па људи немају праве информације и не знају што се заправо дешава – казала је. Нагласила је важност грађанске свијести и повећавање антиратно настројених људи по свијету.

— Многи су престрашени што би им се десило ако кажу да су против рата и да не желе даљњу милитаризацију. Питају се би ли их оптужили за сврставање на неку страну. Једино исправно је сврставање на мировну страну. Свако заузимање стране у сукобу по нама је неприхватљиво и додатно би погоршало ситуацију – објаснила је Галић.

— Опција је да се не буде ни на једној страни и да се саслушају аргументи свих у сукобу. Наше друштво је још увијек обиљежено посљедицама рата уз велики проблем насиља и неразумијевања ненасилне опције те питања што значи залагати се за мир – подвукла је Јанковић. Протест су подржали Центар за жене жртве рата ‘РОСА’, Центар за женске студије Загреб, Центар за мировне студије, Центар за едукацију, савјетовање и истраживање, Центар за суочавање с прошлошћу ‘Документа’, Женска соба и Женска мрежа Хрватске.

■ Ненад Јовановић

Пробијање кроз снијег

Активисти програма ‘Од врата до врата’ носили су помоћ угроженима

Унатов снијегу који је овог викенда забијелио и потресом погођену Банију, активисти Српског народног вијећа у програму ‘Од врата до врата’ помажу старијем становништву по удаљеним селима. Колико могу, тамо гдје путеви нису рашчишћени и прекривени снијегом висине 15-ак центиметара, пробијају се према угроженима.

— Био сам јутрос по терену и могао сам проћи захваљујући томе што имам сув. Главне цесте као она између Петриње и Костајнице су рашчишћене, али је проблем с путевима по селима, који су иначе у лошијем стању и до којих ралице у великој мјери нису дошле – рекао нам је у понедјељак МИЛАН ИВАНИЋ, координатор програма ‘Од врата до врата’ за подручје Петриње. Како је рекао, једва је од своје куће у селу Моштаници, стигао до главне цесте.

Осим мјестимичних наноса снијега и нерашчишћених путева, банијски пејзаж красиле су и гране које су се поломили од вјетра и под теретом снијега. — Њих је било и на цести, па их се требало заобилазити, али не знам за случај да је нека од таквих грана негдје прекинула неки струјни вод – рекао је Иванић који је у оквиру планираних задатака за 27. фебруар имао и пријевоз двоје корисника програма помоћу у Сисак. Данијелу Куколечу, координаторицу програма ‘Од врата до врата’ за подручје Глине уловили смо таман кад је успјела своје возило извући из сњежног наноса.

— Требало се попећи на једно брдо, а кад сам кренула унатраг, упала сам у снијег, рекла је уз додатак да на подручју Глине главне цесте ипак биле рашчишћене.

— Имала сам двије вожње за четворо корисника, али се до Банског Дреновца и Вели-

Поглед кроз вјетробран

ког Градца нисам могла пробити како бих купила двије баке. Како корисници који нису могли остварити своје договорене вожње имају предност купила сам их сутрадан, кад су путеви – рекла је Данијела. — Онај прошли, мокри снијег је поломио што је могао, а тада два дана Милан и ја нисмо могли на терен. Сада је ситуација много лакша – изјавила је Куколеча.

■ Н. Ј.

Едукација и акција

Иницијатива младих бавила се хисторијом кршења људских права над припадницима српске мањине

Иницијатива младих за људска права у сурадњи с Одјелом за културу Српског народног вијећа, у петак, 24. вељаче одржала је Едукативно-активистички дан ‘Млади се сјећају заборављених’ на којем је судјеловало седамнаест младих из Загреба. То је био први у низу студијских посјета које организира Иницијатива младих за људска права како би генерације рођене након ратова информирала о догађањима из недавне прошлости с којима се тијеком образовања не упознавају, нити о којима се говори у јавном простору. Желе их потакнути да граде солидарно друштво утемељено на толеранцији и људским правима, упознавајући цјелокупну истину о деведесетима те поштујући све цивилне жртве рата неовисно о националности. Баве се важношћу равноправних приступа сјећању кроз локални примјер занемарене повијести тешких кршења људских права над нашим суграђанима, припадницима српске националне мањине тијеком 1991. и 1992. године.

Што је то меморијализација, на који начин политике сјећања утјечу на друштвене односе, какав је однос догађаја из прошлости на изградњу будућности те која је улога младих у свему томе разговарало се у уводном дијелу. Централни дио дана представљао је предавање НИКОЛЕ ПУХАРИЋА (СНВ) који се фокусирао на фактографију збивања, друштвено-политички контекст те примјере тешких кршења људских права према припадницима српске националне мањине у Загребу тијеком 1990-их.

Активистички дио дана чиниле су посјете необиљеженим мјестима страдања и мучења цивила, локалитетима о којима су судионици имали прилике чути у предавачком дијелу. Посјетили су Павиљон 22 Загребачког Велесајма, мјесто на којем су мучени цивили те након тога одвођени на Пакрачку пољану, затим Пољаничку улицу у којој је убијен МИХАЈЛО ЗЕЦ те откуда су отете, на Сљеми одведене и убијене, АЛЕКСАНДРА и МАРИЈА ЗЕЦ. Обишли су и Гајеву улицу, гдје су се испред данашње зграде Државног одвјетништва присјетили догађања

Код злогласног Павиљона 22

на Војном суду и затвору који се на тој локацији почетком деведесетих налазио.

■ Новости

Позив на Академију

С нв већ 11 година успјешно проводи програм Политичке академије за младе и друштвено активне припаднике српске заједнице. Академија је кроз године изнедрила десетине политички те друштвено активних чланова заједнице. Ове године окупљају 12. генерацију полазника. Програм је намијењен младим особама у доби од 20 до 35 година, са минимално средњошколским образовањем те вољом да упознају и преиспитују друштво око себе и буду активни грађани.

У оквиру програма бавит ће се важним темама као што су: политичко организовање и дјеловање, избори, представљање, дјеловање у институцијама, комуницирање с медијима, историја и идентитет Срба у Хрватској, развој и финансирање пројеката. Полазници судјелују у радионицама, предавањима, вјежбама, теренској настави и другим облицима преношења знања. Програм Академије одвијат ће се кроз 6 сусрета (модула) у току цијеле 2023. године, који трају од петка поподне до недјеље поподне, а размак између одржавања модула ће бити минимално мјесец дана. У јулу и августу програм се неће одвијати. Трошкове покрива СНВ. Пријаве су отворене до 10. марта, а сви који испуњавају услове могу се пријавити путем обрасца на веб страницама СНВ-а. Посебна комисија одабрат ће полазнике. Приликом одабира нарочито ће се водити рачуна о сполној и регионалној заступљености кандидата, њиховој мотивацији и досадашњем друштвеном ангажману. Додатне информације и питања о програму заинтересирани могу добити на меил адреси: jelena.nestorovic@snv.hr.

■ Новости

Настављена ‘Помоћ’

Уручени су уговори за суфинансирање помоћи за што је Карловачка жупанија осигурала укупно 46.000. еура

ТРЕЋУ годину заредом Карловачка жупанија суфинансира програм ‘Помоћ у кући’, а проводе га карловачки Дом за старије и немоћне особе Свети Антун, градска и опћинска друштва Црвеног крижа те Опћина Крњак. Прошлог тједна тим су поводом уручени уговори за суфинансирање за што је Жупанија осигурала

укупно 46.000. еура. Уговоре је уручила карловачка жупанија МАРИНА ФУРДЕК ХАЈДИН. Лани је ту врсту помоћи у кући примао 71 корисник-ца на подручју Жупаније. Највише услуга, речено је тада, пружају друштва Црвеног крижа Огулин, Слуњ и Дуга Реса. МАЈА ВУЧЕНИЋ КНЕЖЕВИЋ, жупанијска прочелница за бранитеље и здравство је истакнула да су сви свјесни колико је овај облик социјалне помоћи и услуге важан те да је лани за наведених 71 корисника пружено око 5.300 услуга. Додала је да су свјесни да тај број услуга и особа којима се помаже не одговара стварним потребама на терену,

Уручивање уговора

али да се ‘Жупанија мора уоквирити у могућности’. Овај облик помоћи обухваћа доставу средстава за особну хигијену, хране, одржавање хигијене простора и сређивање окућница, а то пак омогућује да људи што дуље остану у својим домовима и срединама.

— Осим свега, врло вриједни су ријеч, разговор и вријеме које се проводи с тим особама које најчешће живе саме – нагласила је жупаница Фурдек Хајдин. Споменула је и пројект ‘Зажели’ који је велика потпора овом програму помоћи, а за чију је provedбу у овој години потписано 17 уговора. Тај пројект је вриједан 1,9 милиона еура.

— У оквиру њега готово 1.800 људи ће добити скрб, запослит ће се и 290 геронто-домаћица, које су на Заводу за запошљавање забиљежене као тешко запошљиве – додала је жупаница. У име оних који су преузели уговоре захвалила је равнатељица Дома Свети Антун Штефица Љубић Млинац.

— Јако смо задовољни јер прије свега задовољни су наши корисници и ова финансијска помоћ иде најпотребитијима. Вјерујемо да ће програм бити настављен – изјавила је она.

■ М. Ц.

Припрема за изборе

НА прошлотједној сједници Вијећа српске националне мањине Карловачке жупаније усвојени су извјештаји о раду у прошлој, 2022. години, извјештај о финансијском пословању и план рада до истека мандата у мају. Усвојена је одлука о корицању-усклађивању накнада вијећни-

Чланови ВСНМ-а Карловачке жупаније (архивска фотографија)

цима и запосленицима након увођења еура према којој су неке ставке незнатно повишене. Након исплаћених обавеза за прошлу годину, Вијећу је остало 634 еура.

До краја мандата овог сазива мањинске самоуправе, преостала су два и пол мјесеца, јер ће се нови мањински избори одржати средином маја, па ће се до тада одржати још једна сједница Вијећа, састанак с вијећницима српске националности у Скупштини Карловачке жупаније, једна трибина, одлазак на комеморацију у Јасеновац док ће главне активности бити усмјерене на изборе за нову мањинску самоуправу у градовима и опћинама гдје припадници српске заједнице на то имају право.

— Вијеће је настојало да у складу са својим скромним могућностима, поступајући по усвојеном Програму рада за 2022. годину, испуни своје програмске активности везане за остваривање законом дефинираних политичких, мањинских, економских, социјалних, вјерских и других права, као и очување идентитета, језика, културе и традиције Срба, сарадњу са матичном државом Републиком Србијом те посебно развој међунационалне и међурелигијске сарадње – рекао је предсједник ВСНМ КЖ Илија МАТИЈЕВИЋ подносећи извјештај за прошлу годину.

Полагањем цвијећа и паљењем свијеће вијећници ДЕЈАН МИХАЈЛОВИЋ и РАДЕ КОСАНОВИЋ су 25. фебруара на мјесном гробљу у Тушиловићу обиљежили четврту годишњицу смрти бивше предсједнице Вијећа и српске активистике НАДЕ РАДОВИЋ, која је преминула након дуге и тешке болести 27. фебруара 2019. године.

■ М. Ц.

Позивају младе

ВИЈЕЋЕ српске националне мањине Града Крижеваца одржало је прву овогодишњу редовну сједницу. На сједници су присуствовали сви позвани чланови и чланице. Након уводног једногласног усвајања записника с прошле сједнице, разговор се наставио

на тему дневница, прославе крсне славе вијећа и других активности. Посебан фокус био је на плановима за предстојеће изборе за чланове мањинских вијећа. Сви чланови сложили су се да је Вијећу потребно младо и образовано, а посебно што активније чланство.

— За ову годину, осим прославе славе Вијећа, путовања и учествовање у разним комеморацијама и манифестацијама, циљ нам је да покренемо пројекте који би укључивали дјецу и младе. Прије свега ту мислим на програме образовања на српском језику и учењу ћириличног писма којих до сада није било у крижевачком крају. Покушаћемо укључити у наше активности и што више припадника српске заједнице који нису у чланству Вијећа. Сарадњу остварити што више и са Српском православном црквом те војаквачком и крижевачком парохијом. Очекују нас и избори за нови састав Вијећа па ће и то бити прилике за што већи ангажман свих чланова. Надамо се позитивним резултатима и с оптимизмом гледамо на будућност – рекла је ГОРАНКА МАНОЈЛОВИЋ, предсједница ВСНМ-а Града Крижеваца.

■ З. Витановић

Такмичење из мађарског

ЧЕТВРТА основна школа из Бјеловара била је организатор Међужупанијског такмичења из мађарског језика названог ‘Szépolvasási verseny’. Ријеч је било, како и сам назив на мађарском каже, о читању наглас, а главна сврха да код ученика развије интерес за стране језике те потакне читање на њима.

Све заслуге за такмичење које се већ одржава трећу годину заредом има учитељица енглеског и мађарског језика ДОЛОРЕС ШОЛАЈА која је све испланирала и организовала. Уз ЈАСМИНУ РОГУЉУ и ЗЛАТУ БЕРКЕС, Шолаја је била и чланица такмичарског жирија. Иако су сви ученици било добри, најуспјешнији знањем у узрасту наставе за 4. разред биле су Лара

Водитељице програма учења

ИНФОРМАТОР

Павић, ош Ивана Непомука Јемершића, Грубишно Поље, Луције Стања Бартош, ош Јана Амоса Коменског, Дарувар и Марија Деспетовић, ош Велика Писаница. У категорији предметне наставе такође је било изванредних резултата. Као најбоље показале су се Луција Хајдуковић, 8.ц, 4. ош Бјеловар, Дориан Лебинац, 6.б, ош Велика Писаница и Ника Ивандија, 7.р., ош Ивана Непомука Јемершића, Грубишно Поље.

Такмичење је све ученике који су освојили прво мјесто на школској разини одвело на жупанијски финални круг док је за све полазнике мађарског језика, осим вриједних награда, обезбијеђен излет у Будимпешту од Вијећа мађарске националне мањине Бјеловарско-билогорске жупаније. Подршку овом хвалевриједном такмичењу дали су Мозаик књига, Профил-Клет, Вијеће мађарске националне мањине Бјеловарско-билогорске жупаније и Форум мађарских просвјетних радника у Хрватској.

■ З. В.

СКУД-ОВЦИ у Мохачу

Беломанастирски скуд 'Јован Лазих' на манифестацији 'Бушојараш' учествује од 1998.

У Мохачу, пограничном градићу у мађарској Барањи са 17 хиљада становника, сваке се године одржава велика покладна манифестација која се мађарски зове 'Бушојараш', што се може превести као 'поход бушара' или 'поход буша', којом се обиљежава крај зиме. Ове године манифестација је трајала од 16. до 21. фебруара и окупила је много учесника и мноштво посјетилаца.

Беломанастирски скуд 'Јован Лазих' на тој манифестацији учествује од 1998. године. Ове је године, скупа с хкуд-ом Бели Манастир те с фолклорним ансамблима из Мађарске и Србије, на 'Мохачким бушама' био у недјељу, 19. фебруара, и двапут наступио у програму који се одвијао на двије позорнице: оној у Творници свиле и оној централној на Тргу Сечењи. Беломанастирски

Бушари на мохачком
Тргу Сечењи

фолклораши представили су се кореографијом 'Шопске игре'. Након наступа организован је ручак за све учеснике, али ове године – како рече предсједница скуд-а др. СВЕТЛАНА ПЕШИЋ – без крофни, којима су се сви унапријед веселили. Бели Манастир и Мохач су градови пријатељи, удаљени само 25 километара, па на 'Буше' долазе и много Беломанастирци, а и остали Барањци. Дан раније, у суботу, на 'Бушама' су наступила и два српска фолклорна ансамбла из Мађарске: 'Опанке' из Помаза код Будимпеште и 'Банат' из Деске код Сегедина.

Манифестација 'Бушојараш' је од 2009. године на УНЕСКО-вој листи нематеријалне баштине. Сам назив је настао по маскираним мушкарцима бушарима који носе велике дрвене маске с роговима и огртаче од овчије коже, чегртачке у руци те велика кравља клепетала објеше на о струк. Обичај су донијели Шокци из своје прадомовине у 17. вијеку и очували га до данас, а обиљежава крај покладних свечаности и најављује почетак коризме. Према легенди Шокци, који су се крили пред Турцима на дунавском отоку Вади код Мохач, прешли су једне ноћи Дунав и ушли закрабуљени у Мохач, носећи маске с говећим роговима и кожним огртачима обученим наопако. Тако обучени преплашили су Турке који су мислили да је ријеч о враговима те су побјегли из Мохача главом без обзира.

Манифестација траје више дана, улицама Мохача пролазе бројне маскиране групе, а учествују не само бушари, већ и играчи, свирачи и бројни обртници, који излажу своје производе на штандовима. Има ту свега: слаткиша, куваног вина, дрвених маски, огртача од овчије коже, лангошица, крофни, куртош-колача, различитих производа од дрвета, земљаних лонаца... Оркестри се на позорници смјењују с фолклорним групама. Традиционално Дунавом долази у чамцима на весла преко 500 бушара како би прошли градом у шароликој и 'страшној' поворци, заједно с кочијама и различитим, посебно опремљеним и украшеним пријевозним средствима.

■ Јован Недић

Ин мемориам: Гордана Павић (1948. – 2023.)

Недостатак вида надокнадила је унутрашњим поривом да пише поезију и прозу

ЧЕТРНАЕСТОГ фебруара у Даљу је у 75. години преминула пјесникиња и прозаисткиња ГОРДАНА ПАВИЋ. Сахрањена је дан касније на православном гробљу у Даљу. Рођена је у

Гордана Павић
(Фото: Приватна архива)

истом мјесту 26. августа 1948. Од рођења је била слијепа. Захваљујући упорности своје мајке, завршила је Школу за децу оштећеног вида 'Вељко Рамадановић' у Земуну, гдје је научила Брајево писмо, што јој је помогло да нађе посао и развије друге способности. Од 1968. до 1991. живјела је у Осијеку и радила у осјечком 'Водоводу'. Развила је импресивну меморију и знала напамет преко три хиљаде телефонских бројева. Недостатак вида надокнадила унутрашњим поривом да пише поезију и прозу.

Била је друштвено веома активна. Учествовала је у пјесничким сусретима у Западном Срему, Славонији и Барањи, била је чланица удружења пензионера и особа оштећеног вида и даљског пододбора СКД-а 'Просвјета' те почасна чланица Удружења жена Даљ. Била је сарадница новосадског ПАН радија, Радио Борова, вуковарског Радио Дунава и ријечног дјечјег часописа Бијела пчела те неколико звучних гласила за слијепе и слабовидне особе: часописа 'Звучна ревија' Савеза слијепих Црне Горе, звучног часописа 'Одјек' Савеза слепих Војводине и звучног часописа 'Наша ризница' Савеза слепих Београда. Трипут је добила књижевну награду 'Јован Николић', коју јој је за поезију додијелила Градска конференција Савеза слепих Београда – 1990., 1992. и 1994. године.

Од 1989. до 2020. године објавила је 13 књига. Посљедње дружење с публиком имала је 22. децембра прошле године у даљском Дому културе, на новој манифестацији под називом 'Прело – Златне руке вредно раде', коју је управо она осмислила и организовала.

— Најсветлије тачке мог живота су моја сестра Јадранка, родитељи, учитељи, пријатељи, комшије, другови по перу, волонтери који ми пружају помоћ. Да није тих светлих тачака, ја бих сигурно живела у вечитом мраку, али ми оне осветљавају путеве којима корачам сигурно. Особе попут мене не би смеле да се затварају у себе, морају да траже помоћ породице, пријатеља, колега на послу, морају се борити. И зато ја, без обзира на свој хендикеп, живим као сав нормалан свет – изјавила је Гордана Павић новинарки Драгани Бошњак концем 2020. године.

■ Јован Недић

Stogodnjak (675)

3. 3. – 10. 3. 1923: opet је актуализирана једна стара афера о којој је своједобно највише говорио српски посланик у Риму Миајло Ристић. Procurila је вјест да је познати адвокат Hinko Hinković, један од чланова Jugoslavenskog odbora, написао memoare у којима ће објаснити тко се крије иза своједобне фамозне провале у аустријски конзулат у Цирihu. Након те провале се у emigrantsким круговима почела се ширити прича да је 'један врло utjecajan simpatizer odbora био заправо аустријски шпијун...' Тко је то био poimence се не наводи, али се citira Ristićeва изјава 'да су prigodom провале пронађени докази против једног istaknutог izvanodbornог Dalmatinca, чију је породицу након toga talijanska vlada најpriје затоčila, а zatim protjerala из Italije...' Isto тако се наводи да се 'taj isti dotičnik silно trудио да након rata прошири приче о својим великим заслугама у стварању nove државе...' За своје заслуге је, како се пише, од predsjednika jugoslavenske vlade Nikole Pašićа tražio ambadorsko mjestо, navодно u Pragu, али га је Pašić odbио, jer је знао што је Ristić о njemu sve pričао Hinku Hinkovićу i осталим чланovima Jugoslavenskог odbora.

* Већ се misлило да се epidemija pјegавог tifusa opet vratila u Zagreb. Svi су govorili samo о tome: ljudi umiru по ulicama, а на groblja ih odvoze у zaprežnim kolima, sakrivena ispod sijena. Kako је izgledala sva та psihoza најbolје иllustrira ova bilješka једног од liječnika Kužne bolnice, objavlјена u zagrebačkim novinama: 'Čitav se Zagreb uzruјao. Kako i ne bi kad се mislilo да се epidemija vratila... Kako god је nekoga malo zasvrbjelo, taj се nije češao već од straha dobивao temperaturu i mјehuriće по cijelom tijelu. Onda је, razumlјivo, odmah otrčаo k liječniku... Tako је ovih dana zabolјelo i nekог nadobudnog mladića. Najpriје се počео neopazice češати, али navečer kod kuće nije mogao usnuti од – boli i krvave kože! Pažljivo је promotrio своје tijelo i odmah 'prepoznaо' simptome pјegавог tifusa. Ranim jutrom došao је k meni. Bilo mu је žestoko udaralo, а kad sam mu rekao да се svuče он је to shvatio као smrtnu osudu. Kad је skinuo koшуlju temperatura mu је vrtoglavo skočila.. Kad sam mu pogledаo до krvi raščešана leđa... Nije mi preostalo ništa drugо nego да mu kažem: 'Mladi gospodine, taj се pјegавac liječi sapunom!'...' I nije то bila једина takva прича о 'novој epidemiji' pјegавог tifusa u glavnom gradu Hrvatske. Poslije ove uslijedilo је još на desetke sličnih.

* 'Golubica, naobražena, vesela i čestita savila bi sebi skromno, али udobno gnјezdašće. Tko bi од gospode inžinira, doktora ili oficira, од 30 до 40 godina, zdrav i uz то nacionalno nezadoјen, bio volјan biti nјezin golub, neka piše на Zagreb, poste restante 'Golub'...' stoji uz ostalo u огласу broj 336. A samo nekoliko dana kasnije Golubica dopunјuje taj svoj оглас riječима: 'Mogu се javiti i udovci i neženje, али s nešto više kapitala. I neka svi požure како golubica ne bi odletјela i како bi im ova година bila što sretnija...'

■ Đorđe Ličina

ANTONIO NICASO Cosa Nostra nije nestala

I slučaj Mattea Messine Denara pokazuje da je snaga mafije u njihovoj sposobnosti da održavaju kontakte ne samo sa običnim ljudima, već pre svega sa ljudima iz institucija, preduzetnicima, političarima

TRI decenije nisu samo vreme koje je MATTEO MESSINA DENARO proveo u bekstvu, već je to trideset godina u kojima je ovaj mafijaški bos nastavio da upravlja najmoćnijim klanom Cosa Nostra. Upravljaio je poslovima i imovinom koju je akumulirao zahvaljujući trgovinom drogom, iznudama, pranju novca, ulaganjima u energiju vetra, nekretnine, turizam, kao i u mnoge druge sektore. Njegovo bogatstvo vredno je četiri milijarde evra, koje je uživao sve ovo vreme, od 1993. godine, kada je za njim raspisana međunarodna poternica, živeći na svojoj Siciliji, u pokrajini Trapani, u Castelvetrano, mestu u kojem se i rodio. Na pitanje kako je moguće da je Messina Denaro sve ovo vreme dok je bio u bekstvu ostao na svojoj teritoriji, ANTONIO NICASO, italijanski pisac, novinar i jedan od najvećih eksperata za mafiju, kaže

da mafijaški bos nikada ne napušta teritoriju u kojoj vlada jer bi to bio znak slabosti. Pre skoro jednu deceniju Nicaso je, zajedno sa najpoznatijim protivmafijaškim tužiocem NICOLOM GRATTERIJEM, napisao knjigu 'La giustizia è una cosa seria' ('Zakon je ozbiljna stvar'). Ona otkriva zanimljive podatke o tome na koje se sve načine italijanska država i njeno zakonodavstvo bore protiv mafijaških klanova. U isto vreme, knjiga donosi na uvid elemente koji pokazuju na koje načine mafija kontroliše vlast i politiku.

Kako je moguće da je Matteo Messina Denaro trideset godina bio u bekstvu, dok je protiv njega vođena snažna policijska istraga? Snaga mafije je u njihovoj sposobnosti da stvore i održavaju kontakte ne samo sa običnim ljudima koji ih štite, već pre svega sa

ljudima iz institucija, sa preduzetnicima, sa političarima. Njihova sposobnost stvaranja sistema i mreže odnosa je ogromna. Tako da ne treba da nas čudi to što su se dva najjača mafijaška klana, Cosa Nostra i 'Ndrangheta, sa juga zemlje preselila na sever i tu uspele da se ukorene. Za razliku od kriminalaca koji trguju pre svega drogom i koji upravljaju kriminalnom organizacijom 'Ndrangheta, poreklom sa Kalabrije, mafijaški bosovi kao što su SALVATORE TOTO RIINA ili BERNARDO PROVENZANO ostali su verni pravilima, svojim ljudima i teritoriji. Oni su tokom godina koje su proveli u bekstvu ostali u svojoj zemlji. Trgovci drogom upravo rade suprotno, menjajući zemlju, mesto prebivališta, identitet, sve sa ciljem dominacije na novoj teritoriji radi preuzimanja tržišta narkoticima.

Kažete da mafija nije proizvod mentaliteta ili kulture u sredini u kojoj nastaje. Zapravo, mafija je proizvod i problem modernog društva. Na šta tačno mislite? Mafija ima ogromne komunikativne sposobnosti. Poznato je da je tokom godina u kojima je bio u bekstvu Messina Denaro sve svoje poslove vodio komunicirajući preko sistema 'pizzini', u kojem su se poruke pisale ručno i ostavljale na komadićima papira. Ovakav sistem komunikacije bila je garancija za izbegavanje istrage, kao i dovoljno dobar za održavanje već uspostavljenih odnosa sa mrežom kontakata, od običnih građana do vladajućih struktura. Zatim, važno je napomenuti da jedna od najjačih karakteristika koju mafija poseduje jeste nasilje, koje nudi kao uslugu vladajućim strukturama, recimo za nameštanje izbora ili za uživanje određenih privilegija. Sve to su mehanizmi koji opstaju zahvaljujući društvu koje daje legitimitet mafiji. U suprotnom, ovi se klanovi ne bi proširili na

Foto: Twitter

sever zemlje i po čitavom svetu, već bi ostali na Siciliji i Kalabriji, gde su i nastali.

Messina Denaro se hvalio time koliko je ljudi ubio. Optužen je i za ubistvo dvojice najpoznatijih sudija, Giovannija Falconea i Paola Borsellina, posle čega je nestao iz javnosti. Uhapšen je 16. januara ove godine kao Andrea Bonafede u klinici La Maddalena u Palermu, u kojoj se lečio od raka. Kažete da je zakon ozbiljna stvar, ali da li je tako ozbiljan i u slučaju ovog poslednjeg velikog mafijaša?

Messina Denaro je zapravo neko ko je vešto izbegavao policiju i skrivao svoje tragove. Godinama unazad služio se drugim, lažnim imenima. Poslednjih godina je bio ozbiljno bolestan, imao je tumor na jetri koji se proširio na debelo crevo. Istraga je počela kada su istražitelji počeli da identifikuju sve bolesnike sa ovom bolešću koji su se kretali između opštine Trapani, odakle je on, i Palermo, grada u kojem se nalazi bolnica. Pronašli su pet osoba i izdvojili jednu koja je potencijalno bila povezana sa mafijom. Reč je bila o Andrei Bonafedeu, čijim se identitetom služio Denaro. Istražitelji su shvatili da je mobilni telefon kojim se služio uvek ostavljao u Castelvetrano, kada bi išao na hemoterapije u Palermo. Tako su počeli da sumnjaju, a potom su ga i uhapsili.

Salvatore Baiardo, koji je u prošlosti bio povezan sa kriminalnom grupom Cosa Nostra, a kasnije postao zaštićeni svedok i saradnik policije, pre dva meseca u jednom intervjuu na italijanskoj televiziji L7 rekao je da je Messina Denaro bolestan i da postoji mogućnost da bude uhapšen. Da li to znači da pregovori između mafije i države nikada nisu prestali?

Kada govori, SALVATORE BAIARDO nikada ništa ne kaže u svoje ime, već u ime braće GRAVIANO, koji su povezani sa Cosa Nostrom i takođe bliski Messini Denaru. Ne znam da li je ta izjava bila poruka da postoji mogućnost hapšenja Denara ili je to Baiardo tek tako rekao. To tek treba da se utvrdi. Takođe, on je rekao da bi hapšenje ovog mafijaškog bosa mogao biti glamurozan događaj koji bi išao u korist i njemu, što bi značilo da bi Denaro mogao da izbegne takozvanu doživotnu robiju bez kraja, poznatiju kao 'ergastolo ostativo'. Ova vrsta doživotne kazne predviđa da osuđenik nema nikakvu mogućnost beneficija, osim ako se ne odluči da sarađuje sa sudstvom i državom.

U jednom intervjuu ste rekli da je 'mafija patologija moći'. Da li to znači da su moćni ljudi stvorili mafiju?

Pogrešno je verovati da mafija nastaje iz siromaštva, nju su stvorili ljudi koji su imali neku važnu ulogu u društvu. U Palermu ona nastaje zahvaljujući ANTONINU GIAMMONIJU, jednom od prvih bosova. Bogati zemljovlasnik koji je 1860. godine nominovan i za kapetana vojske u Palermu, a koji se zarad akumulacije svog bogatstva služio istim metodama kojima se služe današnji mafijaši.

Šta ostaje posle Mattea Messine Denara? Jedan od ogromnih kapaciteta mafijaških klanova jeste njihova transformacija. Naravno, Cosa Nostra nema više tu snagu kakvu je imala pre trideset godina. Neće više postojati 'capo dei capi', kao što je to bio Toto Riina. Međutim, postojaće više bosova i to iz razloga što ovaj mafijaški klan to želi tako. Oni više ne žele strukturu kao nekada. Važno je da ne poverujemo da je Cosa Nostra nestala. Ona je postojala i postojaće sve dok jedan deo društva daje legitimitet za njen opstanak. ■

Robovi sustava

Istraživanje zatvorskog sustava u SAD-u, koje je nedavno objavio portal The Intercept, upućuje na to da on uključuje gotovo ropski rad s obzirom na to da su zatvorenici prisiljeni obavljati niz poslova za koje su bijedno plaćeni. New York Times usporedo je upozorio i na *trafficking* i eksploataciju migrantske djece koja u SAD dolaze bez pratnje roditelja

KADA je američki kongres 1865. godine ukinuo ropstvo, u tri-naestom amandmanu ustava kojim je to učinjeno dozvolio je sljedeću iznimku: 'Ni ropstvo ni nedobrovoljno služenje, osim ako je u pitanju kazna za koju je osoba propisno osuđena, neće postojati u Sjedinjenim Državama ni ijednom drugom mjestu pod njihovom jurisdikcijom'.

Kao posljedica te iznimke ropstvo je u američkom zatvorskom sustavu nastavilo

postojati idućih dva i pol stoljeća, a jedan od najboljih i najpoznatijih prikaza tog fenomena dokumentarni je film AVE DUVERNAY '13th' iz 2016. godine, koji je autorici donio nominaciju za Oscara i niz drugih nagrada.

Ova ustavna odredba ujedno je i odgovor na prividno nejasnu statističku diskrepanciju koja pokazuje da Amerikanci čine pet posto ukupnog svjetskog stanovništva, dok 2,3 milijuna američkih zatvorenika čini čak 20 posto ukupne zatvorske populacije na svijetu. U pitanju je industrija teška 80 milijardi

dolara godišnje, odnosno sistem gotovo pa ropskog rada koji se, zahvaljujući spornoj ustavnoj odredbi, odvija u 1.833 državna i 110 federalnih zatvora, uz dodatna 1.772 maloljetnička zatvora, 3.134 jedinice za pritvor, 218 imigrantskih centara i 80 starosjedilačkih zatvora.

Eksploatacija zatvorske populacije stoga je povijesna konstanta koja, međutim, povremeno eskalira kao reakcija na određene ekonomske poremećaje, kakvo je, primjerice, bilo razdoblje pandemije Covida-19.

Istraživanje koje je nedavno objavio portal The Intercept tako pokazuje da su u zatvorima u saveznoj državi New York tijekom pandemije zatvorenici bili prisiljeni proizvoditi dezinficijense i ljesove, uz već rutinske opasne poslove kakvo je uklanjanje azbesta i olovne boje sa zatvorskih zidova, za što su bili plaćeni nekoliko desetaka centi na sat.

Portal je dobio uvid u pisma koje su zatvorenici pisali svojim pravnim zastupnicima, a koja pokazuju da su za svoj rad plaćeni tako bijedno da ne mogu kupiti ni najosnovnije potrepštine kao što su odjeća, pasta za zube i toaletni papir. Prosječna nadnica iznosila je tijekom pandemije 30 centi dnevno.

Opisali su i osvećivanja nadređenih u slučajevima kada bi odbili raditi neki posao, od fizičkih napada do prijetnji premještajem u zatvorska krila u kojima su smješteni najnasilniji zatvorenici, ali i kako takvi životni uvjeti utječu na njihovo psihičko stanje te egzistenciju njih i njihovih obitelji. 'Navodno smo u zatvorima zato da bismo se popravili, a ne zato da nas se koristi za robovski rad. Mi smo očevi, sinovi, braća, a prije svega ljudska bića... Mnogi od nas iza ovih zidova ostavili smo djecu za koju se želimo brinuti. Ali kako da to radimo ako zaradimo šest dolara svakih dva tjedna. Kakav je to način popravljanja?', piše u jednom od pisama koje su vidjeli novinari The Intercepta.

THOMAS MILEY, glasnogovornik nadležne uprave države New York portalu je, međutim, odgovorio da se u tamošnjim zatvorima sve radi u skladu sa zakonima. Pozvao se na izvještaj o pobuni u njujorškom zatvoru Attica 1971. godine, u kojoj su poginule 43 osobe, pa napomenuo da je u tom izvještaju zaključeno kako zatvorenici ne smiju biti 'dokoni' ako se želi osigurati sigurnost u zatvorima, pa se i on toga drži.

Rad njujorških zatvorenika organiziran je u sklopu divizije Corcraft tamošnje uprave

Nadnice američkih zatvorenika kreću se od 16 do 65 centi, s maksimalnim iznosom od dva dolara na sat (Foto: Carl Juste/Newscom)

Kadar iz dokumentarca Ave
DuVernay '13th' o zatvorskom
sustavu u SAD-u (Foto:
Screenshot/Netflix)

za zatvore, kompanije koja upravlja 'zatvorskim industrijama'. Corcraft ima svojevrсни monopol na opskrbu različitih roba i usluga koje državne agencije i druge institucije kupuju za svoje potrebe, uključujući policiju i javno sveučilište. Kako navodi LISA ZUCKER iz Američke unije za građanske slobode (ACLU), njujorški zatvorenici 'izradili su čak i stolice na kojima sjede zastupnici u državnoj skupštini, a kada neki građanin nazove odjel za motorna vozila, javit će mu se netko iz ženskog zatvora'.

U PERIODU između 2010. i 2021. godine Corcraft je imao 550 milijuna dolara prihoda, za koje u kompaniji tvrde da su pokrili 'troškove povezane s programima', a iako zatvorenici žive u siromaštvu, navode i da država na jednog zatvorenika godišnje potroši čak 60 tisuća dolara.

Zatvorenici rade kao vozači taksija i kamiona, zavarivači, vodoinstalateri, krojači, mehaničari, grobari, pomoćnici medicinskih sestara i radnici u praonicama rublja, a nadnice se kreću od 16 do 65 centi, s maksimalnim gornjim iznosom od dva dolara na sat.

ACLU je u svom izvještaju iz 2022. napisao da je više od polovice američke zatvorske populacije prisiljeno raditi za nadnice od maksimalno pola dolara po satu, dok pet saveznih država zatvorenike prisiljava da rade besplatno. U svim slučajevima, ACLU ocjenjuje da te prakse predstavljaju sustavno kršenje temeljnih ljudskih prava.

Polovica ljudi zatvorenih u američkim zatvorima prije odlaska na izdržavanje kazne doprinosila je s najmanje 50 posto obiteljskim prihodima. Budući da u zatvorima ne zarađuju dovoljno ni za vlastite osnovne troškove, takvim sistemom povećava se i rizik da njihove obitelji zapadnu u siromaštvo i dugove, kao i onaj od recidiva i nemogućnosti pronalaska posla nakon izlaska iz zatvora. Takav sistem Zucker stoga naziva začaranim krugom, 'beskonačnom opskrbom sustava radnicima koji su u zatvoru zato da bi održavali na životu taj isti sustav koji ih je zatočio'.

Iako tu mogućnost imaju sve savezne države, iznimku zabrane ropškog rada u zatvorima ukinulo je njih samo sedam. Među njima su i neke južnjačke, poput Alabame, dok primjerice liberalna Kalifornija zabranjuje ropstvo u svim slučajevima, ali ne i 'nedobrovoljno služenje' u slučaju služenja zatvorske kazne. Skupina kongresnika predložila je 2021. godine zakon kojim bi se iznimka iz 13. amandmana izbacila iz ustava, no o njemu se još nije glasalo, pri čemu je za njezino ukiđanje potrebna dvotrećinska većina u oba doma kongresa.

Istih dana kada je objavljeno istraživanje o eksploataciji zatvorenika u doba pandemije, New York Times objavio je istraživanje o tome kako vlasti to isto rade i s djecom migrantima koji u SAD dolaze bez prатnje roditelja.

Broj takvih dolazaka u kontinuiranom je porastu već desetak godina, a eksplodirao je 2021, također u vrijeme pandemije. Tada je u SAD ušlo 130 tisuća djece bez prатnje roditelja, što je pet puta više nego pet godina ranije. Većina djece su iz zemalja centralne Amerike, a najviše ih je iz Gvatemale, pri čemu socijalne službe navode da je u tim zemljama ustaljena praksa da roditelji djecu doprate do granice i pošalju ih u SAD, znajući da će oni biti odbijeni, a djeca puštena da pređu granicu.

Američke vlasti 2008. uvele su praksu kojom se maloljetnim migrantima – svima osim onima iz Meksika – dozvoljava da u

SAD-u žive sa 'sponzorima' dok čekaju da imigracijske službe okončaju pravne procedure koje mogu trajati godinama.

Nedugo nakon uvođenja tog pravila pojavile su se prve zloupotrebe poput *traffickinga* i eksploatacije migrantske djece, za koju je New York Times ustanovio da je prisutna u

Američka unija za građanske slobode u svom izvještaju iz 2022. napisala je da je više od polovice američke zatvorske populacije prisiljeno raditi za nadnice od maksimalno pola dolara po satu, dok pet saveznih država zatvorenike prisiljava da rade besplatno

svim saveznm državama i svim industrijama, unatoč zakonima koji reguliraju rad djece.

Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi odgovorno je za pronalaženje sponzora koji bi se trebali brinuti za djecu, među ostalim i tako da ih zaštite od eksploatacije i upišu u školu.

No nastavnici engleskog jezika s kojima su novinari razgovarali navode da većina djece koja uče jezik nakon škole idu raditi, često i po 12 sati dnevno. Procjenjuje se da Ministarstvo izgubi kontakt s čak dvije trećine djece koja bi trebala biti pod skrbi sponzora. Sponzori, drugim riječima, sve učestalije tu pojavu tretiraju kao unosan biznis, a praktički sva djeca – uz to što šalju novac roditeljima i plaćaju troškove života – dužna su im i po nekoliko tisuća dolara čim se nađu pod njihovom kontrolom.

Jedna od kompanija za koje rade djeca stara samo 13 godina je Hearthside, jedan od najvećih proizvođača procesuirane hrane u zemlji. Agencija za zaštitu na radu otkrila je 2019. godine da je kompanija imala na desetak slučajeva kršenja odredbi o zaštiti na radu, uključujući nesigurne pokretne trake; te je godine u nesrećama na pokretnim trakama 11 radnika doživjelo nesreću koja je završila amputacijom.

Zaposlenici Ministarstva zdravstva, navodi list, u ljeto 2021. uočili su da je stanje s *traffickingom* migrantske djece poprimilo alarmantne razmjere i o tome obavijestili nadređene, no državni tajnik za zdravstvo XAVIER BECERRA, posvjedočili su, govorio im je da otpuštanje djece iz sustava mora ići 'kao na tvorničkoj traci'. 'Da je HENRY FORD ovo imao u svojim tvornicama nikada se ne bi obogatio', navodno je Becerra govorio svojim zaposlenicima zaduženima za procesuiranje migrantske djece.

Sličnu praksu iskorištavanja migranata zabilježio je ovih dana i britanski portal Open Democracy, koji piše da su tražitelji azila u toj zemlji u zadnjih pet godina odradili više od milijun radnih sati za koje su bili plaćeni jednu funtu po satu. Sredstva je isplatilo Ministarstvo unutarnjih poslova, i to preko privatnih kontraktora angažiranih za upravljanje prihvatnim centrima za imigrante i izbjeglice. Tražitelji azila nalaze se u prihvatnim centrima za vrijeme trajanja

Lisa Zucker (Foto: bj.org)

'Navodno smo u zatvoru da bismo se popravili, a ne zato da nas se koristi za robovski rad. Kako da se brinemo za svoju djecu, ako zaradimo šest dolara svaka dva tjedna', piše u jednom od pisama koje su vidjeli novinari portala The Intercept

administrativnog procesa razmatranja statusa koji, jednako kao i u SAD-u, može potrajati i pokoju godinu.

Kao i u slučaju američkih zatvora, i tražitelji azila u Velikoj Britaniji rade sve moguće poslove nužne za održavanje i funkcioniranje prihvatnih centara, a također jednako kao u Americi i tamošnje ministarstvo mišljenja je da je to za njih dobro jer ih 'oslobađa dosade'.

Spomenuta fiksna nadnica od jedne funte po satu rada nije se mijenjala već 15 godina unatoč inflaciji, čime je vladi omogućeno da uštedi, a kontraktorima da od tog jeftinog rada zarade značajan novac. Skupina odvjetnika u ime tražitelja azila 2017. godine podignula je tužbu protiv vlade, tvrdeći da su za oni svoj rad morali biti plaćeni barem u iznosu minimalne plaće. No sud je tužbu odbio uz argument da zatočenici u prihvatnim centrima ne moraju raditi ako ne žele, unatoč tome što su odvjetnici dokazali da prihvatni centri bez njihovog rada ne bi mogli funkcionirati te da bi u tom slučaju morali zaposliti radnike za višestruko veće plaće. ■

INTERNACIONALA

Nigerija –
pobjeda vlasti

Na predsjedničkim izborima u najmnogoljudnijoj i ekonomski najznačajnijoj državi Afrike pobijedio je kandidat vladajućih Bola Tinubu. Opozicija osporava regularnost izbora

UNATOČ mjesecima predviđanja da će na predsjedničkim izborima održanim prošlog vikenda u najmnogoljudnijoj i najvećoj afričkoj ekonomiji Nigeriji pobijediti kandidat koji nije dio establišmenta, prema Nezavisnoj nigerijskoj izbornoj komisiji pobijedio je predstavnik vladajuće stranke Progresivni kongres (APC) i bivši guverner Lagosa BOLA TINUBU. Podaci kažu da je Tinubu osvojio 36,6 posto glasova ili 8,79 milijuna, više od glavnog protukandidata ATIKUA ABUBAKARA iz Narodne demokratske stranke koji je dobio 6,98 milijuna i reformističkog autsajdera PETERA OBIJA – potporu predstavniku Laburističke stranke dalo je 6,1 milijuna Nigerijaca. Po izbornom sustavu predsjednički kandidat pobjeđuje u prvom krugu ako u najmanje 24 od ukupno 36 federalnih jedinica dobije više od 25 posto glasova. Iako službeni rezultati kažu da je to pošlo za rukom Tinubuu, sve najvažnije opozicijske stranke osporavaju regularnost izbora i traže da se oni ponište i ponove. Izborni proces kritizirali su i domaći te međunarodni promatrači ističući nisku izlaznost od samo 27 posto kao i činjenicu da je politika vlasti ciljano otežavala glasanje.

Sa svojih 225 milijuna stanovnika, od kojih je čak 70 posto mlade od 30 godina, Nigerija se po mnogo čemu smatra najvažnijom afričkom državom. Osim što će do 2045. postati treća najmnogoljudnija zemlja svijeta, odmah poslije Indije i Kine, Nigerija je i najveći kontinentalni proizvođač nafte. Zbog činjenice da sedmi put zaredom, nakon desetljeća vojnih pučeva,

održava relativno slobodne i demokratske izbore smatra se i svojevrsnim uzorom drugim afričkim zemljama, a već neko vrijeme lobira i da postane prva afrička država na mjestu stalne članice Vijeća sigurnosti Ujedinjenih naroda. S druge strane, unatoč prirodnim resursima i Nigerija je ogrezla u siromaštvu i korupciji – prema vladinim procjenama siromašno je više od 63 posto ili 130 milijuna Nigerijaca, kao i konstantnim oružanim sukobima s islamističkim skupinama na sjeveroistoku zemlje, kao i onima između stočara i farmera u ruralnim dijelovima koji su izazvani klimatskim promjenama i nedostatkom hrane. Neposredno prije izbora vladajući APC i predsjednik na odlasku MUHAMMAD BUHARI, koji se nakon dva uzastopna mandata više nije smio kandidirati, izveli su još nešto zbog čega su APC-u praktički sve analize prognozirale odlazak s vlasti. Kako bi suzbili korupciju i uznapredovali prema 'društvu bez gotovine', središnja banka pokrenula je proces zamjene novčanica nacionalne valute naire, što je u državi u kojoj se 80 posto transakcija odvija izvan bankarskog sustava prouzročilo posvemašnji kaos. Uz već ranije nestašice goriva do kojih je došlo zbog zapuštene infrastrukture te Nigerija sada izvozi sirovu naftu, a uvozi derivate, mase ljudi ostale su bez novca. Naime, država nije štampala dovoljno novih novčanica pa je ograničila dnevni maksimum koji se može podići na bankomatima. Neposredno prije toga, tijekom prošle godine sindikati učitelja i sveučilišnih profesora štrajkali su čak osam mjeseci jer vlada nije provodila kolektivni ugovor. Sve je upućivalo na konačan pad vladajućih, naročito kada se uzme u obzir da je na ovim izborima prvi put sudjelovalo novih 10 milijuna mladih birača.

U takvom kontekstu na političkoj sceni pojavio se energični novi kandidat Peter Obi, biznismen i guverner jugoistočne države Anambra, s tehnokratskim programom efikasnog upravljanja i borbe protiv

korupcije i podrškom mladih, urbanih birača. U jednoj od kulturno najraznolikijih država svijeta, s čak 370 etničkih skupina i 520 različitih jezika, Obijeva kandidatura nosila je još jednu važnu implikaciju, onu prevladavanja etničkog raskola jer bi njegova pobjeda označila da je prvi put nakon građanskog rata krajem 1960-ih na vlasti pripadnik naroda Igbo, treće najveće etničke skupine u zemlji. Nakon osamostaljenja od kolonijalne vladavine i vojne diktature koja je potom uslijedila, režim sa sjevera ugnjetavao je pripadnike naroda Igbo na istoku zemlje, zbog čega su se oni odcijepili i proglasili novu državu, Bijafra. Nju je ratom nastojala slomiti središnja vlast, podržana od strane bivše kolonijalne sile Velike Britanije. Posljedica je bila masovna glad uzrokovana blokadom humanitarne pomoći te je umrlo više od milijun ljudi, a novoproglašena država ubrzo je kolabirala. Prema optimističnim interpretacijama, pobjeda pripadnika naroda Igbo prvi put u pola stoljeća imala je stoga potencijal da afirmira multietnički karakter države i prevlada separatističke tenzije, no premala izlaznost i odsustvo izborne mašinerije očito su prevagnuli u korist dosad vladajućeg APC-a.

■ Tena Erceg

Referentno
iskustvo

GODINU dana nakon početka ruske agresije na Ukrajinu svode se račun. Nevladina organizacija Novi treći put i portal Istinomer podvukli su crtu nakon godinu dana praćenja medija u Srbiji. Istinomer se bavio više onim što mu samo ime kaže – mehanizmima laži u medijima. Navode da su najčešće korištene fotomontaže, manipulisanje snimcima, obmanjivanje, izmišljanje, pogrešno tumačenje... Fokus im je bio i na društvenim mrežama gde su se, kako ističu, manipulacije i propagandne tehnike prelivale sa jedne mreže na drugu. Pokazalo se, i kada je reč o ratu u Ukrajini, da su najplodnije laži one koje se oslanjaju na emocije i na već duboko ukorenjene stavove, predrasude i mitove. Glavne manipulativne konstrukcije su da je Zapad kriv za rat u Ukrajini i da hoće da uništi Rusiju, da je Ukrajina nacistička država, da Ukrajina lažira žrtve (a Zapad joj pomaže u tome), da je Rusija moćna, a Ukrajina slaba. Istraživači objašnjavaju i da je većina dezinformacija prožeta izrazitim antizapadnim narativom koji se dodatno potpiruje već ustaljenim tezama da je 'Zapad svetski policajac', da je 'Evropska unija licemerna i ima dvostruke standarde' i slično. Upravo ovo su bile polazne tačke, kako u medijima tako i javnom mnenju u Srbiji na početku agresije. Analizom 15 medija i više od 67 hiljada članaka konstatovali su da su antizapadni i proruski sentimentali bili snažno prisutni.

Istraživač DRAGOSLAV RAŠETA naglasio je da postoje četiri narativna stuba. Tako prvi stup u potpunosti amnestira Rusiju i prikazuje je kao žrtvu, a ne agresora.

— Rusija je bila je prinuđena da deluje u samoodbrani. Razlog je širenje NATO-a na istok i sama politika SAD-a koja je predstavljena kao slepa za bezbednosne interese Rusije – pojasnio je Rašeta.

Drugi stub je, istakao je, kontradiktoran prvom jer 'iako se predstavlja da Rusija nije spremala rat, po ovome je ona bila spremna da bude otporna na sve moguće sankcije koje Zapad može uvesti'. Nadalje, Rašeta ističe da se u prvim nedeljama Ukrajina percipirala isključivo kao država marioneta, a njen predsednik VLADIMIR ZELENSKI predstavljan je kao nelegitimni predstavnik ukrajinskog naroda, kao i da Ukrajinu vodi mafijaška grupa koja je posle vojnog puča došla na vlast, a da će Ukrajina na kraju Ruse dočekati kao oslobodioc.

— Sam poraz Ukrajine smatrao se neminovnim, predviđao se novi svetski poredak sa Rusijom na čelu koji će biti dobar i po Srbiju – naglasio je Rašeta. Naveo je i da je percepcija ukrajinskih i ruskih vojnih snaga bila različita. Tako su ruske snage predstavljane kao profesionalne, a pripadnici ukrajinskih kao ekstremisti i nacisti.

Četvrti stub je zasnovan na ključnim momentima koji su počeli da menjaju narativ, što je u ovom slučaju uspeh ukrajinske vojske i povlačenje ruske iz Harkiva i Hersona, od juna. Od tada se dominantni proruski narativ povlači, a VLADIMIR PUTIN biva predstavljen kao prosečan političar u situaciji kojoj nije dorastao.

Ipak, bez obzira na favoriziranje jedne ili druge strane, istraživanje javnog mnjenja pokazalo je uglavnom antiratno raspoloženje, a kao najveće žrtve ispitanici navode ukrajinski narod. Kao jedan od razloga za empatiju navodi se iskustvo iz ratova 1990-ih, što se posebno odnosi na starije ispitanike koji su generalno manje skloni ekstremnim rešenjima bez obzira na svoje ideološke pozicije, dok su mladi spremniji da žrtvuju ekonomske ciljeve zarad ideologije, naglasio je istraživač MIJAT KOSTIĆ. Pre svega je mislio na pozicioniranje Srbije u odnosu na Rusiju, odnosno EU i Zapad.

— Ispitanici smatraju da je neutralna pozicija Srbije neodrživa, da će Srbija morati da se opredeli. Ono gde se ne slažu jeste na koju stranu bi trebalo da se okrene. Veliki broj smatra da je emotivniji i kulturološki deo ono što treba doneti prevagu nad racionalnim. Veliki broj ispitanika gaji proruske stavove već na osnovu kulturološke povezanosti, pravoslavnog bratstva, slovenskog bratstva – objašnjava Kostić i dodaje da je jedan od važnijih racionalnijih argumenata zašto se prikloniti Rusiji argument energetske zavisnosti.

On ističe da manji broj ispitanika, čak i oni koji imaju proruske sentimente, smatra da bi pozicioniranje na stranu Zapada bio racionalan potez, imajući u vidu ekonomsku saradnju sa EU-om jer, kako kaže, 'građani su svesni da investicije dolaze iz EU-a'. Slične stavove imaju i po pitanju uvođenja sankcija Rusiji. Među ispitanicima je primetan i strah od energetske krize i nestašice ako se rat nastavi. Koliko je stav ispitanika i javnosti na klimavim nogama najbolje je pokazala promena percepcije Ukrajine i ukrajinske vojske nakon prvih većih pobjeda.

— Građani vole silu, veličaju silu, a kad se ispostavi da to nije tolika sila, onda gubi podršku – zaključio je Kostić.

■ Dejan Kožul

Tinubu i njegova supruga
Oluremi Tinubu (Foto:
James Oatway/Reuters)

Zidovi, patrole i hiljade smrti

Grčka gradi zidove, Frontex čvrsto nadzire Egejsko more, Italija kažnjava spašavanje. U središnjem Mediteranu je prema IOM-u od 2014. umrlo ili nestalo više od dvadeset tisuća ljudi

Ostaci nedavnog brodoloma čamca s migrantima, Cutro u Kalabriji (Foto: Remo Casilli/Reuters)

GRČKA je ovih dana pojačala granične kontrole duž kopnene i morske granice s Turskom zbog očekivanog dolaska ljudi raseljenih u potresima koji su razorili jugoistočnu Tursku i sjevernu Siriju. Podsjetimo, u potresima je poginulo više od 50 tisuća ljudi, a oko 1,2 milijuna ostalo je bez svojih domova. Stotine novih policajaca počelo je patrolirati grčko-turskom granicom u regiji Evros, a najavljene su i pojačane mjere za izvanredne situacije kako bi se spriječio dolazak izbjeglica i migranata. Grčki ministar za

migracije i azil NOTIS MITARAČI pozvao je na 'pojačanu zaštitu granica europskog kontinenta', razvoj infrastrukture za nadzor i postavljanje zidova. Na europskoj konferenciji o upravljanju granicama održanoj nedavno u Ateni, Mitarači je najavio nastavak proširenja zida duž kopnene granice Grčke, bez obzira na to hoće li ga financirati Europska unija ili ne. Zid, koji se u medijima najčešće predstavlja kao barijeru ili ogradu, već je dugačak 35 kilometara i visok pet, a do kraja godine trebao bi postati dvostruko duži. Već je dakle za petinu viši od onog Berlinskog, a do kraja godine mogao bi doseći polovicu njegove dužine. Grčki premijer KIRIAKOS MICOTAKIS, čiji četverogodišnji mandat završava u julu, podjednako

je oštar po pitanju migracija, pa organizacije za ljudska prava nastavljaju izvještavati o praksi ilegalnih protjerivanja izbjeglica i migranata u graničnim područjima zemlje. Takve aranžmane i metode podržava Bruxelles, koji je dodijelio više novca Grčkoj za migracijska pitanja nego bilo kojoj drugoj državi članici EU-a, navodeći ulogu Grčke kao 'zemlje na prvoj liniji'. Novi i skupi, zatvoreni i kontrolirani objekti za pritvaranje migranata, zamijenili su tako bijedne logore na Samosu, Lerosu i Kosu, a slični centri trebali bi biti otvoreni na Lezbosu i Chiosu ove godine. Aktivisti i organizacije koje pomažu izbjeglicama i migrantima takve centre nazivaju zatvorima.

Ne miruje ovih dana ni granična agencija EU-a, Frontex. U izvještaju Frontexa za 2022. godinu ističe se da agencija ima više od dvije tisuće stalnih časnika diljem vanjskih granica EU-a, kao i u Albaniji, Srbiji, Crnoj Gori i Moldaviji. 'Suradnja sa zemljama izvan EU-a i Schengenskog prostora sastavni je dio Frontexovog mandata i jedan od strateških prioriteta agencije. Frontex razvija i održava mrežu partnerstva s graničnim tijelima u zemljama izvan EU-a, posebice onima koje su susjedne zemlje EU-a i zemlje podrijetla i tranzita migranata', navodi se u izvještaju. Frontex je nedavno započeo pregovore o 'novim radnim aranžmanima' s Nigerom, Senegalom i Mauritanijom, a revno se radi i na ažuriranju postojećih aranžmana sa šest zapadnobalkanskih partnera. Agencija svežeše patrolira i u Egejskom moru, pa sve veći broj izbjeglica život stavlja na kocku zaobilazeći grčke otoke i putujući u prenatrpanim čamcima iz Turske prema Italiji. Kako izgleda i kako završava putovanje u takvom drvenom čamcu mogli smo vidjeti na samom kraju februara. Nakon što se njihova barka nasukala kod Kalabrije, a potom i doživjela brodolom, more je izbacilo tijela najmanje 63 izbjeglica iz Afganistana, Pakistana i Irana. Strahuje se da će ukupan broj mrtvih premašiti stotinu.

'To je nešto što čovjek nikada ne bi poželio vidjeti. More nastavlja izbacivati tijela', kazao je medijima ANTONIO CERASO, gradonačelnik kalabrijskog gradića Cutra. Cutro je inače gradom proglasio španjolski kralj FILIP II. 1575. godine, nakon što je lokalni šahovski majstor GIÒ LEONARDO DI BONA pobjedom na španjolskom dvoru postao prvi međunarodni pobjednik u šahu. Od sredine 20. stoljeća zbog iseljavanja prema Njemačkoj i sjevernoj Italiji grad broji sve manje stanovnika. S kopna mu prilazi malo tko, a s mora redovno pristižu izbjeglice. Više od sto tisuća izbjeglica stiglo je lani u Italiju čamcima. Desna vlada premijerke GIORGIE MELONI, koja je došla na vlast u oktobru, uvela je oštre mjere protiv organizacija koje se bave spašavanjem na moru, uključujući novčane kazne do 50.000 eura za brodove koji zanemare zahtjev da zatraže luku i uplove u nju odmah nakon poduzimanja prvog spašavanja. Kažnjava se dakle ostajanje na moru i spašavanje ljudi s drugih brodova u teškoćama. Prema recentnoj evidenciji Međunarodne organizacije za migracije (IOM), 20.333 osobe su umrle ili nestale u središnjem Mediteranu od 2014. godine. Između 2014. i 2022. ukupna duljina 'ograda' na vanjskim granicama EU-a i unutar EU područja povećana je s 315 na 2.048 kilometara. Tko kaže da institucije ne rade svoj posao?

■ Ivana Perić

Predsjednica i njen zločinac

ZASTUPNIČKI dom Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine izabrao je 28. veljače LIDIJU BRADARU iz Hrvatske demokratske zajednice BiH za novu predsjednicu tog većinski bošnjačko-hrvatskog entiteta susjedne države. Za dopredsjednika iz reda Bošnjaka izabran je REFIK LENDO iz Stranke demokratske akcije, dok je srpski dopredsjednik postao član Socijaldemokratske partije IGOR STOJANOVIĆ. Bradaru, Lendu i Stojanovića izglasala je parlamantarna većina, odnosno 58 od 98 zastupnika tog tijela. Kako javljaju agencije, prvi puta od 1994. godine, odnosno od uspostave F BiH vodstvo entiteta izabrano je ovim načinom. Dosad su predsjednik i dopredsjednici birani dogovorom i usuglašavanjem kandidata. No sada je iz vlasti isključena najveća bošnjačka stranka SDA, kao i Demokratska fronta Željka KOMŠIĆA. Lendo je svejedno izabran za potpredsjednika jer je zahvaljujući izmjenama izbornog zakona, koje je nametnuo visoki predstavnik CHRISTIAN SCHMIDT, jedino stranka BAKIRA IZETBEGOVIĆA imala toliko zastupnika iz klubu Bošnjaka Doma naroda federalnog parlamenta koliko je potrebno za predlaganje kandidata. Međutim, nije jasno kako će biti imenovana nova vlada Federacije. Prema ustavu entiteta i izbornom zakonu premijera i ministre zajednički imenuju predsjednik i dopredsjednici, a Lendo je najavio da neće potpisati imenovanje vlade iz koje bi bila isključena SDA. Većinski bošnjačke i građanske stranke koje su koaliciji s HDZ-om BiH pozvale su visokog predstavnika Schmidta da intervencijom spriječi SDA u blokiranju uspostave vlasti.

Nezavisno od pitanja hoće li Schmidt raspetljati zakonske zavrzame koje je i sam zapetljavao, mediji u BiH prisjetili su se fotografije na kojoj su Bradara i predsjednik HDZ-a BiH DRAGAN ČOVIĆ u toplom zagrljaju ratnog zločinca DARIJA KORDIĆA, osuđenog u Haagu na kaznu od 25 godina zatvora zbog planiranja, poticanja i zapovijedanja napadom Hrvatskog vijeća obrane na selo Ahmići, u kojem je ubijeno 116 bošnjačkih civila. Fotografija je nastala prilikom Kordićevog dočeka u Busovači nakon što je 2014. odslužio dvije trećine kazne te je sukladno haškoj praksi oslobođen. Profesor SLAVO KUKIĆ tom je prilikom komentirao kako je Čović tim potezom negirao Ahmiće. Kukić je već dan nakon te kritike teško pretučen.

'Nikada neću zatajiti svoju prošlost, ni prijatelje koje sam stekla u životu. Ono što su kolege iznosili je njihovo pravo. Sve što radim, radim transparentno. Rat je bio prije 30 godina i BiH se treba okrenuti budućnosti', komentirala je Bradara fotografiju kojom je dala podršku zločincu, a na kojoj su joj prigovorili i kolege zastupnici.

■ Jerko Bakotin

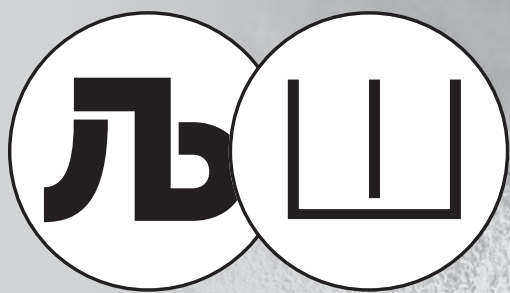
PERSONA NON CROATA

Foto: EXPA/laPresse/
Roberto Monaldo

Talijanska 37-godišnja političarka ELLY SCHLEIN izabrana je za prvu predsjednicu u povijesti Demokratske stranke. Bivša članica Europskog parlamenta postala je poznata 2020. kada je njena mala stranka Coraggiosa spriječila krajnju desnicu da zavlada regijom Emilia-Romagna. Otvoreno biseksualnu političarku židovskog porijekla, progresivnih stavova i glasnu zastupnicu socijalne pravde uspoređuju sa zvijezdom američke ljevice ALEXANDRIOM OCASIO-CORTEZ. Pobjeda Schlein na prošlotjednim stranačkim izborima ocijenjena je kao iznenađenje, a ona je najavila da će partija pod njenim vodstvom 'biti problem' za premijerku Giorgiu Meloni i njenu postfašističku stranku Braća Italije..

■ J. B.

Ljetna škola srpskog jezika i kulture
САВА МРКАЉ

Ljetna škola srpskog jezika i kulture „Sava Mrkalj,, 2023. za osnovnoškolce

Srpsko kulturno društvo „Prosvjeta” i Vijeće srpske nacionalne manjine grada Zagreba (VSNM ZG) od 18. do 30.7.2023. organiziraju *Ljetnu školu srpskog jezika i kulture „Sava Mrkalj”*.

Škola se i ove godine održava na Viru, u odmaralištu Cvrčak. Odmaralište se nalazi van naselja Vir, 150 m od mora, s vlastitim dvorištem, bezbjednim za igru i boravak učenika. Sobe su višekrevetne sa kupatilom. Boravak u odmaralištu uključuje smještaj, tri glavna obroka i užinu.

Cilj Ljetnje škole jest usvajanje dodatnih znanja o kulturi i jeziku našeg naroda, uz očuvanje i nacionalnog i kulturnog identiteta. Ovakav oblik program učenicima daje nova prijateljstva, iskustva i znanja o zemlji svojih predaka, kulturi, jeziku i identitetu.

Ljetna škola namijenjena je učenicima koji pohađaju osnovnu školu (**prednost imaju 4, 5. i 6. razred**) iz mjesta u kojima **nije organiziran nijedan oblik školovanja** predviđen za srpsku nacionalnu manjinu (model A, B ili C – njegovanje srpskog jezika i kulture). Program je koncipiran na način da se nastava i škola plivanja održavaju prijepodne, dok je poslijepodne ispunjeno boravkom na plaži, radionicama i slobodnim aktivnostima.

Troškove smještaja, prehrane (tri obroka i užina), pratilaca grupe i prijevoza od Zagreba do Vira snose organizatori. Troškove putovanja od mjesta boravka do Zagreba i nazad snose roditelji. Roditelji su obavezni dovesti djecu do Zagreba i u povratku ih dočekati u Zagrebu, u unaprijed dogovoreno vrijeme, na unaprijed dogovorenoj lokaciji.

Pozivamo vas da se prijavite u *Ljetnu školu srpskog jezika i kulture „Sava Mrkalj”* i da informacije o njoj dostavite svim zainteresiranim učenicima. Upute za prijavu:

1. Ispuniti obrasce 1. i 2. (saglasnost i anketa)
2. Zatražiti potvrdu o redovnom pohađanju učenika osnovne škole (tajništvo škole)
3. Ispunjene obrasce i potvrdu o redovnom pohađanju osnovne škole poslati preporučeno poštom najkasnije do **22. 3. 2023.** na adresu ili skenirano na e-mail: obrazovanje@skd-prosvjeta.hr

SKD „Prosvjeta“
„ZA LJETNU ŠKOLU”
Berislavićeva 10
P. P. 9
10 106 Zagreb

Broj mjesta je ograničen, izabrani kandidati bit će obaviješteni telefonom do završetka školske godine. Neispravno ili nepotpuno ispunjeni obrasci i prijave poslate nakon propisanog roka, neće se uzimati u razmatranje.

Za sve dodatne informacije obratite se na e-mail: obrazovanje@skd-prosvjeta.hr ili na tel: 097/752-53-27

VSNM ZG
Vijeće srpske nacionalne manjine Grada Zagreba | Вјеће српске националне мањине Града Загреба

MAKSIMIR
I MIROGOJ

PIŠE Sinan Gudžević

Avdo Međedović je skandal jugoslavenske kulture. Genijalan pjesnik i odličan guslar, svjetski slavan, a u svom jeziku skrajnut i prešućivan. Ovo posljednje svakako i zato što mu je ime Avdo, a ne, na primjer, Anto. Tematski nepoželjan, jer slavi Osmansko carstvo i junaštva onih koji ga brane

Skandal Avdo

AVDO MEĐEDOVIĆ je pjevao nedavno, još ima živih koji su ga slušali. Sam sam, prije nekoliko godina, razgovarao s njegovim sinom ZAIMOM. O Zaimu je austrijski filolog GEORG DANEK napisao da je on jedini usmeni nastavljatelj Avdov, iako nije stekao glas ozbiljna guslara. Najviše sam o Avdu Međedoviću slušao od ČAMILA SIJARIĆA. Sijarić je u mladosti slušao Avda kako gusla i kako pjeva. Nezaboravno je kako je Čamil pokazivao pojedinosti toga performansa: Avdo bi se u sobi prepunoj slušalaca, u zanosu pjesmom, sjedečke na podu kretao ukrug od prozora uza zid do vrata pa natrag. Kad god čujem kako je Avdo bio aed ili rapsod, ja svežem tu Čamilovu sliku Avda kako sjedečke cijelu noć pleše s guslama po sobi.

ISMET REBRONJA je izrekao tvrdnju koju se ne bi smjelo prepustiti zaboravu: da Čamil nije otišao na škole, bio bi kao Avdo, a da je Avdo učio škole, bio bi kao Čamil. Deseterac je sljedovanje nepismenih, a roman pismenih.

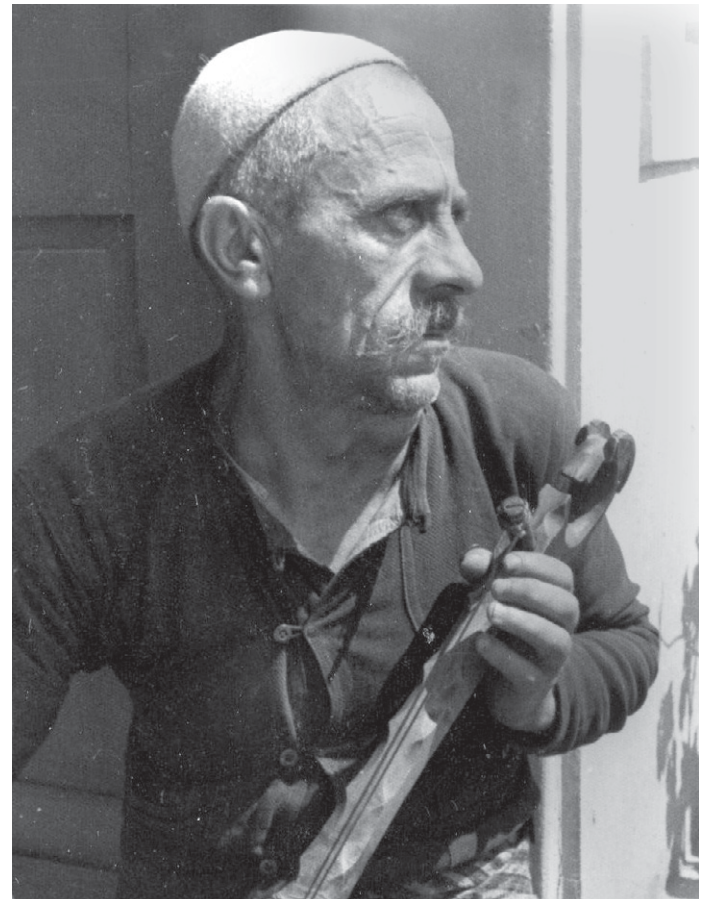
Avdova pjevanja su sačuvana, osamdesetak hiljada stihova njihovih zapisano je na pločama zbirke Harvard univerziteta, od te količine je izdana trećina, a nema bojazni da će ostatak biti izgubljen. Ono što nije snimljeno, neće biti ni sačuvano. Takav je slučaj ĆOR HUSO HUSOVIĆ, koji je prema jednodušnom svjedočenju bio najugledniji među svim guslarima Sandžaka krajem 19. i početkom 20. stoljeća. Bio je slijep, a Avdo Međedović ga se sjećao, još više drugi pjevači oko Međedovića. Avdova generacija pjesmara smatrala je Ćor Husove pjesme referentnim verzijama, koje je trebalo usvajati, putem slušanja samog Ćor Husa i pamćenjem. Te su pjesme smatrane *istinitima*, to jest obavezujućim verzijama. Dirati u njih kićenjem, nadodavanjem ili skraćivanjem bilo je smatrano i povredom principa istinitosti i svetogrđem. Pri tome se pod istinitošću nije smatralo nužno ono što pjesma kazuje, već ono što pjesma jeste. Ćor Husova pjesma je bila nešto kao *editio princeps*, u kojoj nije bilo preporučljivo dirati ništa. Naučiti, pa odguslati, to je smatrano za najviše što treba da čini pjesmač Ćor Husova teksta.

No znamo da to načelo nije obavezivalo Avda Međedovića. Za njega je pjesma bila istovremeno materijal za rad i radna površina: on ju je mijenjao, kitio, umetao gdje je smatrao da valja umetati. Tako je udovoljavao zahtjevu MILMANA PARRYJA da pjeva što je moguće duže pjesme. Ako sudimo po razgovorima sačuvanim u harvardskoj fonoteci, svi ti guslari su guslali iz meraka, a živjeli su od drugih djelatnosti, od zanata, trgovine ili od težaštva. Avdo je bio mesar, i otac HUSEIN, guslar na glasu i on, bio je mesar. Za Parryja je Međedović čovjek koji, danas bi se reklo, radi na njegovu projektu i to radi čudesno kooperativno, a najjače je to što je kolosalno sposoban da ispuni sve što istraživač od njega zahtijeva. Možda se kod nekoga od Avdovih guslarskih kolega pojavilo i malo ljubomore što on od Parryja dobiva novac za rad na projektu. Znamo grčku poslovicu: grnčar zavidi grnčaru.

Avdo Međedović je slobodan i nesputan u pogledu obrade materijala koji opjeva. Njegovo polje slobode je pjevanje, njegov stih je deseterac. Kad čitamo ono što je spjevao i to upoređujemo sa onim što je u razgovoru sa VUJNOVIĆEM, Parryjem i LORDOM o svom životu govorio, imamo utisak da se radi o dva posve različita čovjeka. On zna da pjesmu stvori, da je kiti, ali kad treba da o njoj govori

kao djelu, jedva da išta umije reći. On govori kako je i od koga pjesmu čuo, no to čini kao kad govori od koga je kupio kravu i kome je prodao meso, nikakvog izgrađenog jezika niti terminologije tu ne nalazimo. Guslarsko društvo je imalo svoju običajnost: uzvišen je jezik pjesme, sve ostalo je obično ljudsko davorenje, o gladi, o oskudici, o skupotinji. Te realije u visoki jezik njihove poezije jedva da imaju pristupa. Ponekad stičemo utisak da su ti guslači neko tajno društvo, čija je tajnost neprikladna i zajamčena. Ono kao da nikoga ne zanima, za državu ne predstavlja nikakvu opasnost, a etablirana intelektualna zajednica ne zna šta da s njim započne. Ti guslari muslimani pjevaju o junacima Osmanskog carstva, a patriotski model škole u novoj nacionalnoj državi nije naklonjen slavljenju toga carstva.

Avdo Međedović snimljen 1935. u Obrovu kod Bijelog Polja. Foto: Milman Parry ili Albert B. Lord. Center for Hellenistic Studies. Preuzeto sa korica knjige A. B. Lorda

Nacionalna država je carstvo proglasila za porobljivačko, a život u njemu za ropski. U školi je epika važan edukativni princip junačke borbe protiv turskoga jarma. Sve što se ne uklapa u nacionalno oslobodilački sklop, ne može ući u javnu edukaciju, onu koju država drži za korisnu i sebi na službu. Zato su ti tekstovi i ta poezija osuđeni na izvođenja po kućama ili po kahvama pred muslimanskim auditorijem. Muslimanska djeca, tako, u školi čitaju i kod kuće kao školski zadatak uče napamet pjesme u kojima se slavi borba protiv Turaka, a u kućnim i ramazanskim večerima slušaju pjesme u kojima se slave turski ili bošnjački junaci i njihovi podvizi u odbrani Osmanskog carstva. Kod pjevanja Avda Međedovića i svih muslimanskih guslara, radi se o stvarima s kojima će se jednom morati imati posla na prosvjetiteljski način, to znači uz iskrenu i podrobnost posvećenost tim pjesmama. One pjevaju slavu Osmanskoga carstva i tih je pjevanja mnogo. Ta carska epika je mnogostruko izdašnija od nacionalne. I mnogo je u njoj lijepih pjesama, neke su takve da im se po ljepoti u ovom jeziku teško može naći druga. Ta epika čini književnost ovoga našeg jezika mnogo kompleksnijom i, naravno, mnogo bogatijom. Avdo Međedović nije imao niti je mogao imati ikakvu predstavu o tome da

ga umijeće pravljenja stihova može načiniti poznatim u svijetu. On pjeva o vremenima prošlim, to se ljudima koji ga slušaju sviđa, on pjeva dalje, on veze i navezuje, kiti, prebacuje se u prošla vremena, on opisuje oružje i gojene konje, raspoređuje vojske i vodi bitke. On zna da je Osmansko carstvo nepovratno prošlo, ali ga on hvali, kao što se hvali zlatno doba čovječanstva. Zeman silnog cara SULEJMANA njegov su zeman i carstvo. Avdo se bori za stvar koja je izgubljena nepovratno i beznačajno, za njegova života i uprkos njegovoj borbi da ne bude izgubljena. Kažem uprkos, jer je sam barem sedam godina bio vojnik Osmanskog carstva, išao u askersku školu, naučio turski jezik, ali se nije opismenio. On je ostao da se sporazumijeva ušima i ustima, oči ne koristi za čitanje. Čitaju mu drugi, iz

pjesmarica, on čitanje sluša, pjesmu upamti, pa od toga brašna mijesi novu pogaču. Neki to zovu posttradicionalnost, neki neće da čuju za tu riječ. Posttradicionalan je i Dimitrije iz vranjanske pjesme, kad kazuje svojoj majci da ga njegova ljubav može varati, može, *barem je ubava*. Tradicionalno i posttradicionalno, ljepota vlada svijetom, a analogije su kao vatra i voda: krotke sluga, a divlji gospodari.

Avdo Međedović je skandal jugoslavenske kulture. Genijalan pjesnik i odličan guslar, svjetski slavan, a u svom jeziku skrajnut i prešućivan. Ovo posljednje svakako i zato što mu je ime Avdo, a ne, na primjer, Anto. Tematski nepoželjan, jer slavi Osmansko carstvo i junaštva onih koji ga brane. Indiferentan prema bilo kakvoj književnoj slavi, bez predstave o tome šta bi ona imala biti, Avdo Međedović je i tradicionalan i posttradicionalan, i aed i rapsod. A ep kao književna vrsta još daje znake života. Filologija taman objavi da je mrtav, a on oživi, u liku NIKOSA KAZANTZAKISA koji, u vrijeme dok Nikola Vujnović u Harvardu prepisuje sa snimaka jugoslavenske guslare, sastavlja svoju Odisēju u 33.333 stiha. Ili u liku našega savremenika iz Ljubljane BORISA A. NOVAKA, koji objavi tri goleme knjige svoga epa 'Vrata nepovrata'. ■

Balkanska uzica

Odluke pulskog i osječkog gradonačelnika da zabrane koncert narodne muzike u svojim gradovima samo su nastavak dugotrajnog čišćenja hrvatskog kulturnog prostora od balkanskih uljeza. Podsjećamo na glavne epizode tog projekta kroz posljednjih tridesetak godina, u kojima su na braniku visokih europskih vrijednosti zajedno stajali malograđani i nacionalisti

U ČITAVOJ trakavici oko zatvaranja zagrebačkog kina Europa 2019. godine, jedan je nepotrební refren BORISA T. MATIĆA mogao proparati uši i odanijim podržavateljima njegove udruge Zagreb Film Festival, koja je kinom upravljala prethodnih desetak godina. Istupajući javno protiv odluke tadašnje gradske vlasti da ZFF-u ne produži ugovor o zakupu, Matić je u više navrata upozorio kako je čuo da bi se na tom kulturnom mjestu zagrebačke alternativne kulture mogao otvoriti 'narodnjački klub'. Ispisujući te riječi, i dan-danas čujem grmljavinu, njištanje konja i urlike nevine djece koje je Matić zasigurno pretpostavio da će čitatelji i čitateljice čuti čitajući tu apokaliptičnu najavu: *narodnjački klub?! Samo to ne!!* Sasvim je jasno na koju vrstu malograđanskog sentimenta je Matić igrao, zbog čega paniku nije potpirivao rock klubom, klubom dalmatinske šansone ili mongolskog grlenog pjevanja. Ono što je tom odbojnom spinu pritom davalo na dodatnoj znakovitosti samo je ime tog omiljenog kina u centru Zagreba, s vremenom potpuno normalizirano u lokalnoj imagini. Kao što je poznato, ono je najvećim dijelom svojeg života bilo vezano uz jedan Hrvatima danas bitno zazorniji kulturno-geografski kontekst: izvorno kao kino Balkan-Palace, a potom, za vrijeme socijalističke Jugoslavije, kao kino Balkan. Obje promjene imena – izostavljanje građanskog 'Palace', pa kasniji 'europski' zaokret – nose u sebi biljeg dvaju bitno različitih društveno-političkih prevrata. U tom smislu, današnje ime, kino Europa, koje uglavnom izgovaramo s toplom sjetom, zlokobni je trag

društvene regresije devedesetih, maskirane u skok u tržišno-demokratsku budućnost. Taj korak unatrag iz 'Balkana' u 'Europu', na koji bi jugoslavenski dadaisti gledali s posebnim prijezirom, sasvim doslovno uprizoruje onaj identitetski pomak na kojem se hrvatska malograđanština i nacionalizam

susreću kao dva lica istog konzervativizma – na razini kulturnih projekcija, u temelju projekta našeg 'osamostaljenja' leži šovinistička, pa i rasistička ideja 'povratka' Europi, kojoj hrvatska kultura, za razliku od orijentaliziranog Balkana, navodno izvorno pripada.

Ovih smo dana ponovnom prizivanju tih kategorija mogli posvjedočiti kada je pulski gradonačelnik FILIP ZORIČIĆ zabranio održavanje koncerta u Domu sportova na kojem su trebali nastupiti izvođači i izvođačice narodne glazbe DUŠKO KULIŠ, ANA BEKUTA, DRAGAN KOJIĆ i ZORANA MIČANOVIĆ. Kao što je poznato iz niza domaćih medija, u pojašnjenju takve odluke Zoričić je istaknuo kako smatra 'da ovaj glazbeni izričaj ne pripada našem podneblju, duhu i mentalitetu grada' te je napomenuo kako će, dok je on na vlasti, 'promovirati i čuvati identitet građanske, europske i mediteranske Pule'. Da je opozicija Europa-Balkan u podlozi Zoričićeve retorike djelotvorna u javnoj imaginaciji potvrdio je i njegov osječki kolega IVAN RADIĆ, koji je na sličan način najavio da se u njegovom gradu neće održati nadoknada pulskog koncerta: 'Osijek je srednjoeuropski grad koji ima naglašenu europsku dimenziju, grad koji se intenzivno razvija u pravu slavonsku metropolu', naveo je u svojem priopćenju, potvrđujući da se Hrvatska svom svojom dužinom nalazi s prave strane razgraničenja civilizacije od barbarstva.

Europejac Filip Zoričić, gradonačelnik Pule (Foto: Saša Miljević/PIXSELL) (gore). Europejac Ivan Radić, gradonačelnik Osijeka (Foto: Davor Javorović/PIXSELL) (dolje)

S jedne strane, Zoričićev i Radićev petparački elitizam nesumnjivi je dugoročni gubitnik u srazu sa zamahom preferencija hrvatske omladine koja, kao što digitalne platforme pokazuju, u ogromnoj mjeri sluša suvremenu regionalnu pop glazbu, na užas naših odreda za kulturnu dezinfekciju. No, kao što je poznato, šire promjene kulturnih navika ne podrazumijevaju promjene institucija i politike. Strukture koje su normalizirale odluke poput Zoričićeve i Radićeve okoštale su u dugotrajnim procesima – dugotrajnijima od postsocijalističkog životarenja naših državnica, premda su upravo tijekom zadnjih tridesetak godina ostvarile svoj neupitni legitimitet, zauzevši institucionalne pozicije i pozicije simboličkog kapitala. Umjesto da otpišemo pulske i osječke zabrane zbog njihovog raskoraka sa življenom kulturom, važno je podsjetiti se koliko je i dalje sveprisutno nasilje na kojem se one temelje, kao i kojim putem se ono urezivalo u kulturno tkivo našeg društva.

Z A početak, kada je riječ o glazbi, dovoljno je pogledati današnje playliste javnih radiopostaja. Ako Zoričićeve i Radićeve zabrane na prvu djeluju kao pojedinačni ekscesi lokalnih šerifa, kako pak shvatiti činjenicu da je s programa Hrvatskog radija prognana većina glazbe iz susjedstva, ne samo ona žanrovski nepoželjna? Nije li zastrašujuće da je, prema dostupnim podacima, tijekom sedam dana koji su prethodili pisanju ovog teksta, na HR 2, koji redovno vrti 'stranu' glazbu, emitirana tek jedna jedina pjesma izvođača iz Srbije – EKV-ova 'Umorna'? Podatak je to koji snažno upućuje na zaključak da se na institucionalnoj razini dosljedno provodi brisanje kulturnih veza s jugoslavenskom regijom, da se kao okvir života naše popularne muzike – a time i kulture u širem smislu – projicira isključivo euroamerička produkcija, dok se negira ona koja tvori svakodnevno slušateljsko iskustvo većine naše mlade publike.

Kada je riječ o muzici, to se brisanje devedesetih provodilo na razne direktne i indirektne načine. U svojoj studiji 'Zvuci granice: popularna muzika, rat i nacionalizam u Hrvatskoj posle 1991.' CATHERINE BAKER izdvaja cro-dance kao žanr usmjeren na 'europeizaciju' hrvatske pop glazbe kroz oslanjanje na zvuk njemačke i talijanske elektronske produkcije. Ako je vjerovati intervjuu koji je Nacionalu 2015. dao menadžer ZORAN ŠKUGOR, jedna od najvažnijih figura u toj pripovijesti, ključan poticaj za stvaranje naše dance scene bio je poziv koji je zaprimio iz ureda tadašnjeg predsjednika FRANJE TUĐMANA, u kojem mu je sugerirano da ratni kontekst zahtijeva nove oblike muzičke zabave. Dok je ovo primjer 'mekšeg' pristupa oblikovanju popularne kulture u okviru nacionalističke politike i njene fantazije o našem novom-starom europskom identitetu, neke druge su se instance pobrinule za primjenu znatno grubljih metoda. Kao važna poluga u tu je svrhu poslužila Hrvatska glazbena unija, tada novoosnovano strukovno udruženje, koje je, kako smatra Baker, predstavljalo 'institucionalnu prepreku službenom obnavljanju kulturnih tokova između Hrvatske i drugih bivših jugoslavenskih republika'. Između ostalog, HGU je pod svojim prvim predsjednikom, a današnjim potpredsjednikom Hrvatske udruge za zaštitu izvođačkih prava PAOLOM SFECIJEM tijekom devedesetih sudjelovao u nacionalističkim hajkama na bendove poput KUD Idijota, a zloglasne su bile i zabrane nastupanja koje je Unija izricala, poput one bendu Veliki bijeli slon – na pune tri godi-

ne, i to zbog najobičnijeg izvođenja pjesama Ekatarine Velike.

Napadi na domaće kulturnjačke 'izdajničke' nastavili su se nakon rata, osobito kada je bila riječ o nastupima u Srbiji i Crnoj Gori, i nisu bili rezervirani isključivo za glazbu. Uz napade poput onih na pjevačicu DORIS DRAGOVIĆ zbog nastupa u Igalu 1999. godine, vrijedi tako podsjetiti na pokušaj 'puča' ANJE ŠOVAGOVIĆ-DESPOT protiv tadašnjeg ravnatelja kazališta Gavella KREŠIMIRA DOLENČIĆA početkom dvijehiljaditih zbog koprodukcije Čehovljeva 'Galeba' s Crnogorskim narodnim pozorištem, dok je obrušavanje SDP-ovog ministra kulture ANTUNA VUJIĆA na Festival alternativne književnosti zbog gostovanja u Novom Sadu 2001. dokaz da nacionalistička po-

Zoričićev i Radićev petparački elitizam nesumnjivi je dugoročni gubitnik u srazu sa zamahom preferencija hrvatske omladine koja, kao što digitalne platforme pokazuju, u ogromnoj mjeri sluša suvremenu regionalnu pop glazbu, na užas naših odreda za kulturnu dezinfekciju

mračenja u tom razdoblju nisu bila strana ni nominalnoj ljevici.

Upravo je književnost od posebne važnosti za ovu temu jer se u njoj možda i najintenzivnije i najdugotrajnije radilo na razdvajanju hrvatske kulture od srpske i (jugo- i istočno)slavenske, i njenom pripajanju europskom kulturnom krugu. Opisujući u jednom intervjuu za portal Books.hr svoj razlaz s Filozofskim fakultetom u Zagrebu početkom devedesetih, DUBRAVKA UGREŠIĆ po svemu sudeći radi jednu znakovitu omašku: tvrdi, naime, da glasoviti 'Pojmovnik ruske avangarde', čijih prvih devet tomova je suuredivala s ALEKSANDROM FLAKEROM, zbog ideoloških razloga mijenja ime u 'Pojmovnik europske kulture'. Premda nije riječ o točnom podatku – novo ime je glasilo 'Zagrebački pojmovnik kulture 20. stoljeća' – poanta je u suštini onoga što Ugrešić opisuje. Brojni autoriteti u području književnosti u tom su razdoblju pristali s više ili manje entuzijazma sudjelovati u legitimaciji regresivnog društvenog zaokreta, garnirajući poželjnu, destilirano-europeiziranu predodžbu hrvatske kulture svojim znanstvenim radom i javnim djelovanjem.

Zapravo, može se reći da su za pripremu terena za eksploziju nacionalističke mržnje devedesetih, uključujući i uništavanje tisuća nepoćudnih knjiga, u velikoj mjeri odgovorne upravo naše akademske i intelektualne elite, s naglaskom na književnost. Na zlokožne je tendencije još u studenom 1982. ukazao utemeljitelj Zagrebačke slavističke škole i profesor na Filozofskom fakultetu FRANJO GRČEVIĆ. Dajući uvodnu riječ na prvom skupu projekta 'Komparativno proučavanje jugoslavenskih književnosti', koji se nastojao oduprijeti neumitnoj katastrofi, Grčević je naveo kako su 'posljednjih 10–15 godina osobne veze među jugoslavenskim filološkim stručnjacima znatno oslabile, a rad na zajedničkim jugoslavenskim znanstvenim projektima gotovo se u potpunosti ugasio'.

Kao kraj strukturiranih pokušaja da se u okviru naše znanosti o književnosti očuva

neka vrsta ideje o zajedničkoj, jugoslaven-skoj pripadnosti naših književnosti može se uzeti upravo kraj Grčevićevog projekta, koji se znakovito ugasio 1991. godine, u trenutku kada je već bio napustio svoju izvornu temu i završio u bavljenju ekologijom. U narednim su godinama u potpunosti zagospodarile nacionalističke pripovijesti, koje su iz kontekstualizacije naše književnosti pročitale sve jugoslavensko i srpsko kao kulturološki strano. Zloglasna je u tom smislu bila tvrdnja STANKA LASIĆA iz polemičke prepiske s IGOROM MANDIĆEM, objavljene 1997. u Vijencu, u kojoj utemeljitelj krležologije tvrdi da je srpska književnost u njegovim preokupacijama 'dobila status bugarske književnosti i daleko je ispod onoga što mi govore druge europske književnosti kao recimo španjolska, danska, nizozemska, da ne spominjem talijansku, francusku ili englesku književnost'. I ovdje jasno raspoznavamo trag opozicije Balkan-Europa iz današnje priče o otkazivanju pulskog koncerta, što nam govori da su nacionalističke predodžbe koje dan-danas zlostavljaju naš kulturni prostor oblikovali i legitimirali upravo intelektualni autoriteti poput Lasića.

U SHVAĆANJU književnosti i kulture, Europa i europsko posjeduju još jednu specifičnu funkciju u kojoj se slujuju šovinizam i građanski antikomunizam. Primjerice, kada PAVAO PAVLIČIĆ u knjizi 'Barokni pakao' čita GORANOVU 'Jamu' u okviru tradicije talijanskog i hrvatskog književnog baroka, on to radi kako bi po strani ostavio njen primarni povijesni i ideološki kontekst, od kojeg je neodvojiva, kao što će nacionalistički povjesničar književnosti SLOBODAN PROSPEROV NOVAK tvrditi da Goran svoj 'izvještaj iz Pakla' piše 'izvan ideologija'.

Moglo bi se reći da upravo ulazak partizana u oslobođene gradove 1945., koji Goran nažalost nije doživio, za našu malograđansku imaginaciju predstavlja onaj izvorni trenutak prodora 'balkanskih

Nije li zastrašujuće da je, prema dostupnim podacima, tijekom sedam dana koji su prethodili pisanju ovog teksta, na HR 2, koji redovno vrti 'stranu' glazbu, emitirana tek jedna jedina pjesma izvođača iz Srbije?

hordi', trenutak u kojem je naša 'europska uljudenost' bespovratno kontaminirana dolaskom neobrazovanih, primitivnih grubijana iz jugoslavenskih ruralnih krajeva, kako to često čujemo. Ne rezonira li takva vrsta paranoje na određen način s današnjom paranojom zaštitnika europskog identiteta pred migrantima koji 'nadiru' u naš civilizacijski Eden, prijeteci da ga unište? Priča o dvije glupave zabrane bezazlene muzike u Puli i Osijeku tako nam postavlja pitanje što predstavlja taj trop Europe, gdje je on u odnosu na one trijumfalne postsocijalističke refrene o civilizaciji i demokraciji.

Naše iskustvo sugerira da on prije stoji na braniku rasizma, šovinizma i antikomunizma – ukratko, na braniku najgoreg barbarstva, kojem se navodno suprotstavlja. ■

Велики дио експоната
музеју су уступили
грађани

Забавна страна социјализма

Музеј црвене повијести у Дубровнику поставио је хит-изложбу 'Како смо се забављали', посвећену градским изласцима и проводима седамдесетих и осамдесетих година прошлог стољећа, одупирући се изнова ревизионистичким прекрајањима недавне прошлости и чувајући органску везу с властитом локалном заједницом

На улазу у музеј, група некакве опуштене домаће чељади. Далеко смо изван туристичке сезоне па сад и та публика лакше долази на своје, а показат ће се да је ова манифестација нешто баш њихово. Циљана публика у пуном смислу те ријечи. Но дефинитивно није она само то, него и сураднички активан протагонист. Организатори су концептјски, наиме, унапријед зазвали штовано грађанство да загребе по кућним шкрабацима, обитељским фотоалбумима, подрумским кутијама и властитој меморији те самостално понуди изложбене експонате за ову прилику. Музејска просторија с но-

вом изложбом, иначе сасвим достатног формата, испаст ће помало тијесна за тај интерес. Барем судећи по овом наврату и усхиту затечених посјетитеља.

Наслов су изабрали аутори концепта и постава: 'Како смо се забављали'. Уђиру су дубровачке 70-е и 80-е прошлог стољећа, у бити вријеме кад забава и провод у том граду постају масовна активност, не тек хир бољестојећих доколичара. За та се чуда у Дубровнику данас понајвише, ако не искључиво, занима јединствени Музеј црвене повијести, домаћин и овог интригантног културног хита.

Прије средине 60-их, уосталом, није било материјалних увјета за ту и такву појаву у значајнијим размјерима, све док

мало виши стандард није шире прострујао опћенародним круговима. А као што се на самом почетку изложбеног постава може сазнати, није било ни примјерене инфраструктуре у довољној мјери. Простор ту заузимају панои с ауторским текстовима, новински изресци, фотографије, плакати, екран са снимкама онодобних приказа на задану тему, а средина је остављена за витрину с меморабилијама и карневалске костиме. И одмах с уводног текста прелази се на тематску цјелину – 'Хотелске и друге забаве'.

Хотели тих десетљећа, кад се довршава обимна градња лападских туристичких цјелина, нису били само комерцијалне јединице намијењене гостима. Они су

предвиђали и садржај за локалну заједницу коју су генерално једини могли сервисирати надмоћним капацитетима својих дворана и кухиња. Тешко је из садашње визуре уопће појмити тај суживот. Били су то објекти заправо отвореног типа, а што се тиче Дубровника, сјели су међу његове житеље таман навријеме да обогате дотадашњу оскудну селекцију амбијената као што је било пар ноћних барова и пионирских, испрва махом пловећих дискотека.

Истакнуту функцију 70-их такођер имају машкарате и дочеци Нових година. Тим се поводима сврховито пресијецало тад још дугачке периоде између двију сезона у којима се по дефиницији

сусретало више забавног садржаја. Потом долази мало већи број диско-клубова, а карневали посустају, али на сцену коначно приспијевају редовни поп-концерти.

С повјесничаром Иваном Лујом, који уз Маријету Радитић потписује кустоско ауторство над изложбом, разговарамо о реакцијама, па и самој чињеници да се нетко музеолошки позабавио забавом. Но, да се не заборави: поред њих двоје, за ликовни аспект изложбе одговарају Кристина Мирошевић и Крешо Главинић. Уједно је ријеч о екипи, кад их све збројимо, и с још пар имена, која води Музеј црвене повијести. — Крајње позитивне реакције добивамо јер људима је јако драго што смо се одлучили за овакву изложбу. Иначе, повијест свакодневног живота се и у Хрватској истражује све више последњих 20-ак година. Највише је томе придонио свеучилишни Центар за културолошка и повијесна истраживања социјализма у Пули – свједочи Лујо.

— Суочавање с повијешћу смо отпочетка у овоме музеју поставили на начелима отворености и знанствене објективности. Ако треба и сучељавања с нелагодом, али ништа се слично није овом пригодом читовало, било идеолошки или на који други начин. Напротив, приговара нам се да смо требали још више тога приказати. Осјећа се да је људима стало – наставља он.

Концепт, једнако изложбе и музеја, подразумијева укљученост непосредног домицилног окружења. Доживљај прошлости се овдје крижа од хисториографског приноса и увида те интерпретације живих свједока с њиховим друштвеним и особним искуством. Траг реализиране колаборације заузима највећи дио насловног паноа изложбе – имена преко 30 појединаца чији су предмети овдје заступљени. Упада у око нпр. оно Миховила Мишка Ђрцеговића, дубровачког фотографа који је управо прије пар тједана, како су пренијели медији, донирао своју збирку, преко 15 тисућа фотографија, негатива и картолина, Државном архиву у Дубровнику.

На лицу мјеста препознајемо још једног донатора експоната за ову презентацију. Ведран Бенић, новинар ХТВ-а, држи неформално предавање оној групи гостију с почетка ове посјете, евоцира заједничку им младост. Скупина је уствари дио удруге Љубитељи хрватских традиција и природних љепота Дубровник. И лијепо је видјети како валоризирају аутентично друштвено памћење мимо данас превладавајућих идеолошких смјерница.

‘Два десетљећа прошлог стољећа итекако су обиљежила забавни живот не само Дубровника него и цијеле тадашње државе Југославије’, гласи прва реченица уводног текста изложбе. ‘Била су то нека друга (боља) времена’, констатира се закључно, ‘у којима, чини се, забаве није недостајало’. Спомени се и овај или онај концерт народњака у градској спортској дворани, што је последњих тједана у Хрватској врућа тема, не без пејоративног реименовања тог жанра које наступа у међувремену. Тренутак након Бенићева прослова, његова публика надире у изложбену просторију, а рефлексија постаје опишљива. Ред носталгије, ред евалуације.

‘Бар су нам успомене остале’, коментира једна госпођа, а друга додаје више за себе да све то ‘ко’ да никад није ни било’, мада се даље у чуду пита како ‘свега ли је било’. Смијех, уздаси, шапат, затим нешто чујније опсервације. ‘Ево и на-

шега Вјeverице’, отима се трећи глас из мноштва. Вјeverица је надимак ГОРАНА ПРИШЛИЋА који је својим евент-водителством обиљежио дотично вријеме, па није тад овдје ни било јавног догађаја с разгласом без његова Студија ГДД. Аутори су повели рачуна о препознатљивости извјесних знаменитих ликова на фотосима. Уз једну слику директно се тако упућује на фигуру ИВА ЛАБАША ‘у Атласовој мајници’, славног дубровачког ориђинала из, разумије се, читаве плејаде тих репрезентаната града.

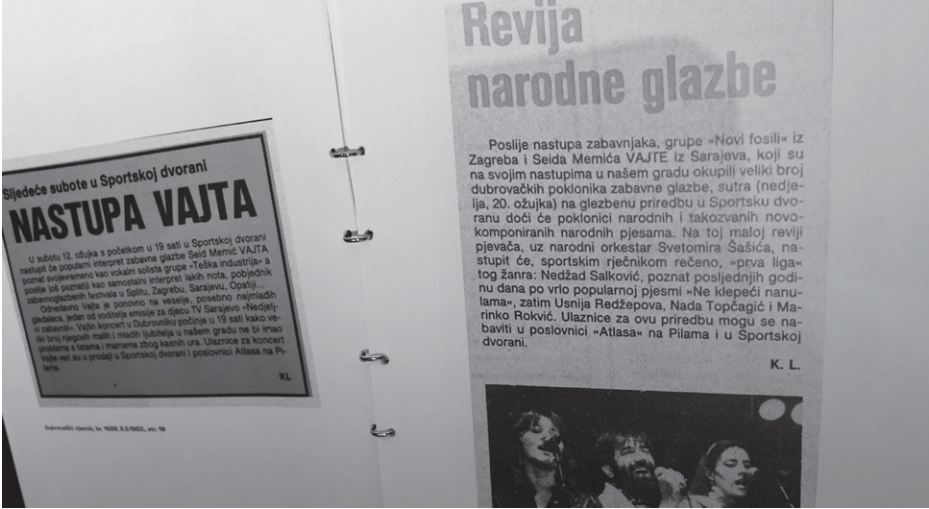
Понеко убрзо препознаје и себе на фотографијама, они донекле млађи с концерата у Лазаретима или Зеленој наранчи, старији с вељуна, маскенбала у Градској кавани. Истиче се и простор хотелског комплекса Бабин кук на Лападу који у назначено доба пресудно шири могућности сваке јавне забаве. Надаље су ту хотелске тараце Увале Лапад, жива музика и плесњаци.

Насупрот улазу у изложбену просторију, пак, једна врата отварају поглед на патинирано унутарње двориште Творнице угљенографитних производа у којем се налази музеј. Ниједна прича о Музеју црвене повијести није потпуна ни вјеродостојна без тог контекста. Вјечито презрени, шпорки туп у ионако скромном Грузу, лучкој четврти, данас је супериорно мјесто друштвеног и културног живота Дубровника. Но то није дио уобичајене постсоцијалистичке матрице истока Еуропе, гдје којекакви назови-музеји социјализма туристима продају нападном бизарну прошлост.

Ово је наспрам тога посве раритетна ситуација. туп још увијек ради, премда смањеним обујом, а повелики творнички комплекс припадао је донедавно самим преосталим радницима. Како су простора имали напретек, изнајмљивали су га за разне дјелатности, неријетко културне и алтернативне. Паралелно је Стари град као центар одумирао пред најездом бјелосвјетских мешетара некретнинама. Попратни девелопери бацили су око и на туп-ов комплекс, снујући о

Суочавање с њовијешћу смо оћњочешка у овоме музеју њосћавили на начелима оћвореносћи и знансћивене објекћивносћи. Ако ћреба и сучељавања с нелаћодом, али нишћа се слично није овом ћрићодом очићовало, било идеолошки или на који дрући начин, ћовори Иван Лујо

Слушали су се и народњаци (горе). Гужва на отварању (доље)

рушењу и градњи нове пословно-стамбене језгре Груза. Но растућа непланирана активност културњака иза творничких зидова резултирала је крајње неочекиваним обртом. Укратко, нагнали су Град Дубровник да откупи комплекс и намијењени му даљњи развој у истом смјеру, без пренамјене.

— Отпочетка смо у интеракцији с радницима, нисмо овдје дошли потпуно случајно па тако сурађујемо и на осмишљавању додатних садржаја. Претварање вишка простора у нови градски центар културних и разних сличних друштвених догађања постаје тако јако занимљива перспектива – препричава нам Иван Лујо.

Музеј ће на истом валу, у другој половини ове године, поставити изложбу о самом туп-у, поводом 70 година постојања. О његову развоју и важности за Дубровник, дакле, а зацјелио ће споменути и чињеницу да су баш туповци једини у прошлој држави, камоли овој, правили тзв. четкице за аутомобилске моторе. Штовише, праве их данаданас, то им је остао форте. Ако нам југокомунистички индоктринатори нису прегрубо мазали очи, туп је и онда био једна од двије или три еуропске творнице које су пласирале тај артикал. Није грешка, у Дубровнику се стварно каже артикал, не артикл, као што се говори и концерат, додуше, али није ред да баш претјерујемо за ову згоду.

Органска повезаност с материјално-производним те друштвеним супстратом, садржаним по туп-у, и такођер са укупном локалном заједницом с друге стране, остаје тако кључно упориште и резон Музеја црвене повијести. Његови креатори не доцирају притом, више спремни и сами учити, него ауторитативно подучавати. Срасли су с творницом и ширим опћинством, па не остављају вулгарни дојам кротитеља дивљих мачака социјализма. Оних, је ли, који ће припитомити ту прононсирану звјерку за потребе наше разоноде с повијесним одмаком.

Туристи у посјети музеју вјеројатно не би могли поуздано верифицирати такву оријентацију. Они су неизоставан дио

‘Два десетљећа ћрошлој сћњољећа ићше- како су обиљежила забавни живоћ не само Дубровника нећо и цијеле ћадашње државе Јућославије’, ћласи ћрва реченица уводној ћшексћа изложбе. ‘Била су ћо нека друћа (боља) време- на’, консћаћира се закључно, ‘у којима, чини се, забаве није недосћајало’

живота музеја – без прихода од улазница, та приватна установа неколицине ентузијаста, помало активиста, не би преживјела. Но великом дијелу туриста је свеједно јесу ли ступили овамо или у неки од музеја чоколаде каквих у Хрватској већ бројимо неколико. Они други сазнат ће да нам је и туризам некоћ био друкчији. Домаћи свијет, напосе љубитељи традиционалног, потврдит ће да је чоколаде било и раније, а самој традицији да је припадала и демократска самоуправа творничког радништва. ■

Tár (r: Todd Field)

(2022.)

PIŠE Damir Radić

Tar je gol

Drama o slavnoj dirigen-
tici i skladateljici reduci-
rana na pomračeno Sunce
u središtu i njegove satelite

GLUMAC i režiser TODD FIELD nije glumio ni režirao petnaestak godina, a onda se vratio na velika vrata trećim svojim dugometražnim redateljsko-scenarističkim ostvarenjem 'Tár'. Fielda se kao glumca najviše pamti po maloj, ali dramaturški bitnoj ulozi klavirista koji omoguću liku TOMA CRUISA da prisustvuje elitnoj orgiji u posljednjem KUBRICKOVU filmu 'Oči širom zatvorene' iz 1999. Kao režiser, s kritičarskim laudama debitirao je na dugom metru 2001. intrigantnim i subtilnim trilerom 'U zamci', a 2006. podjednako dobro dočekan je i njegov značenjski kudikamo eksplicitniji ostvaraj na razmeđu drame i satire 'Mala djeca'. No umjesto da ispunji očekivanja i postane jedan od vodećih američkih umjetnički ambicioznih režisera, Field je na dugo vrijeme malickovski nestao, da bi se pojavio prošle godine svojim prvim filmom snimljenim prema vlastitom izvornom scenariju (prethodna dva bili su adaptacije književnih djela), i njime oduševio gotovo svekoliku filmsku javnost. Otpora je bilo, uglavnom iz feminističkih redova, ali oni su se odnosili na ideologiju filma; visoku kvalitetu njegove izvedbe malo je tko dovodio u pitanje.

Film je konceptijski sveden na eponimnu protagonistkinju, čiji je rod u naslovu znakovito zaobiden neupisivanjem njezina imena. Slavna dirigentica i skladateljica Lydia Tár (CATE BLANCHETT), sredovječna Amerikanka na čelu Berlinske filharmonije, samouvjerena, dominantna, manipulativna, po mnogima je rodno muškarac (kod nas je JELENA VELJAČA najistaknutiji zagovornik te teze), čemu bi u prilog valjda trebalo ići i njezino lezbijstvo koje uključuje i ono što se (suviše lako) zna nazivati predatorstvom. Zapravo, riječ je o jednoj od mogućih varijanti ženske rodnosti čije izuzimanje iz cjeline ženskosti nije ništa drugo nego diskriminacija, usmjerena jednako prema 'toj vrsti' žena, kao i muškarcima *en général*. Činjenica da je lik Tár alfa i omega narativa, središte oko kojeg se vrte veći i manji satelitski likovi, povlači

Cate Blanchett u ulozi dominantne i manipulativne zvijezde Berlinske filharmonije

Werner Herzog:
Snoviđenje svijeta(s njemačkog preveo Milan Soklić,
Fraktura, Zaprešić, 2023.)

PIŠE Dragan Jurak

Nema predaje
Priča o japanskom
vojniku koji je sve do 1974.
branio položaje carske
vojske na Lubangu

PORUČNIK HIROO ONODA dobio je jasnu zapovijed. Eksplozivom uništiti uzletišta i pristanišni most, potom održavati japansku vojnu prisutnost na otoku gerilskom borbom; sve do povratka carske vojske. Filipinski otok Lubang Japanci su napustili u prosincu 1944. Poručnik Onoda povukao se s malom skupinom vojnika u džunglu i nastavio borbu. Sumnje u povratak carske vojske nije bilo. Sljedećih dvadeset i devet godina Hiroo Onoda držat će položaje japanske vojske na Lubangu i Filipinima, isprva sa svojim vjernim vojnicima, a potom i sam.

WERNER HERZOG upoznao je Onodu krajem devedesetih, kada je u Tokiju režirao operu. Možemo vidjeti taj susret. Čitav život Herzog je proveo u potrazi za osebnim filmskim i životnim junacima, marginalcima i vizionarima spremnima na iznimne pothvate. U očima su mu sada suze, u grudima tronutost. Hiroo Onoda je kapi-talac. Jeti među fitzcarraldima, aguirreima i grizzly manovima. Četvrt stoljeća kasnije u rukama nam je roman o tom posebnom prijateljstvu. 'Snoviđenje svijeta' (2021.) priča je o nastavljanju borbe. O fokusiranosti i halucinacijama. O pornografiji i satelitima. Promatrajući 1971. američke bombardere kako lete prema Vijetnamu Onoda se pita kakvi im motori omogućuju da lete tako visoko, to sigurno ne mogu biti zrakoplovi s propelerima. 'Želja mu je da se jedna od tih mašina sruši ovdje, na Lubangu, onda bih mogao detaljno proučiti kako su načinjeni ti mlazni strojevi.' Ubrzo će spaziti na nebu i umjetni satelit. A potom će u blizini filipinskog sela pronaći i pornografski časopis. Čuđenju nikad kraja. Sva ta desetljeća prolaze mu kao u mjesečarenju. Sve je nestvarno, a opet opipljivo. Džungla titra, i jest i nije ov-

Premda je objavio desetak proznih knjiga, ovo je Herzogov prvi roman

dje. Onoda kao da drijema. 'Negdje završiti neka noćna ptica i prošla je čitava godina.' A 'potom jedno jedino noćno stražarenje pod pritiskom premoćnog neprijatelja koji je posvuda naokolo postavio zasjede, stražarenje kojemu nema kraja'.

Sve je jasno, ne treba posebno isticati: 'Snoviđenje svijeta' izniman je roman. Werner Herzog napisao je zapravo priču o Bucku iz 'Ledenog doba 3', jednookoj lasici u lovu na mutantskog dinosaura Rudija. Možda zato što je priču o Onodi bilo nemoguće snimiti, a možda i zato što se Onoda već pojavio kao Bak u američkom crtiću, Herzog je napisao svoj prvi roman. 'Snoviđenje svijeta' negdje je između filma i knjige. Možemo ga zamisliti kao film, a pred nama je kao kraći roman. Zapravo se ponaša poput Onodove džungle, i jest i nije.

Hiroo Onoda okončat će svoj rat 1974. Uvjet pod kojim će se predati jest da mu nadređeni časnik izda zapovijed za obustavu neprijateljskih aktivnosti. Tako će i biti. Kada osamdeset i osmogodišnji bojnič TANIGUCHI izgovori zapovijed o obustavi svih borbenih aktivnosti, koja 'stupa na snagu odmah, danas, nula osamsto sati devetog ožujka 1974.', Onodu kao da je netko toljagom udario. 'Što vam je poručniče', upitao će bojnič. 'Ako je ovo danas deveti ožujka', odgovara Onoda, 'onda s kalendarom kasnim pet dana'.

Vodeći rat u džungli, s džunglom i s vremenom, Hiroo Onoda precizno je vodio kalendar. Promatrao je mjesečeve mijene, brojao prijestupne godine, bilježio izmjene zimskog i ljetnog solsticija. Nije to bilo jednostavno, mjesec je hirovit, a solsticije je na ekvatoru teško izmjeriti. No Onoda u svoj izračun nije sumnjao. Nekako se, za sve to vrijeme, o tome i radilo. Pitanja su se postavljala, ali sumnje nije smjelo biti. ■

PREPORUKE: STRIP

Darko Macan:
Organska borovnica

(Fibra, Zagreb, 2022.)

NOVE strip-preporuke posvećujemo ponajprije dvama dijametralno suprotnim djelima najznačajnijeg suvremenog hrvatskog strip-scenarista, DARKA MACANA koji, naravno, niz stripova potpisuje i samostalno, kao crtač. Među brojnim stripovima i strip-serijalima koje je Macan i napisao i nacrtao, široj publici je nedvojbeno najpoznatija ‘Borovnica’, serijal što je u Modroj lasti Školske knjige, časopisu za više razrede osnovne škole, počeo izlaziti prije čak 30 godina, u međuvremenu se nastavivši pojavljivati drugdje, od dnevnih novina do interneta. ‘Borovnicu’ se bez krznanja može nazvati stripom i za djecu i za odrasle – male je privlačila neobuzdanost i neustrašivost njenog djetinjeg karaktera, kao i neukrotivost cijele dječje ekipe, drčne i divlje, ali i dobroćudne, na tragu najvrednije tradicije francusko-belgijskog humorističnog stripa, koji je u regiji pustio itekako duboko korijenje. Velike je pak oduševljavala blaga anarhoidnost svjetonazora koji su utjelovili Borovnica, Kesten, Orašić, Mandarina, Banana, Pipun i ostatak njihove družine, zajednice malenih kakva funkcionira poput zajedljive, ali vjerne alternativne porodice nezainteresirane za uklapanje u bilo kakve tradicionalne društvene role. Smisao za humor ‘Borovnice’ spontano je neukalupljiv, a pritom ni prema kome uvredljiv; ako išta podbada i ne tolerira, djevojčica s neizmjereno dugim repom to čini učmalosti lošije polovice odraslog života. S njom je svaki dan nepredvidiv, što je, kako su godine prolazile, sve virtuoznije crtani strip-serijal odražavao iz stranice u stranicu, iz pasice u pasicu, koje se sada napokon pojavljuju u seriji integralnih izdanja (svi su stariji albumi ‘Borovnice’ odavno rasprodani), s ‘Organskom Borovnicom’ kao prvom u nizu. Prava domaća voćna poslastica!

Darko Macan i Marko Jačan: *Siva kronika*

(Fibra, Zagreb, 2022.)

SERIJAL od deset kratkih strip-priča, iz tipkovnice Darka Macana i flomastera MARKA JAČANA, unatoč dugom vremenu zrenja (kako Macan potanko pojašnjava u uvodnom tekstu) svoju je premijernu objavu u cjelini doživio u albumu Fibrine naklade, što ga čini, za hrvatski strip, neuobičajenim i ne baš čestim primjerom izdanja zbirke uglavnom bez ranije serijalizacije sadržaja u periodičnim medijima. Pojava koja je odavno postala posve standardna, mada ne isključiva, i za domaću prozu i za poeziju, sada se pojavljuje i u stripu, kako i taj medij sve više postaje dio standardizirane nakladničke branše i kulturnih politika za knjige i njihove autore/ice. Na stranu to, posrijedi je niz intenzivnih i uvjerljivih, slobodno se može reći i – bravuroznih minijatura, koje na stranicama stripa artikuliraju pripovjedni pristup kakav bi se mogao nazvati pandanom stvarnosnoj prozi u literarnom polju. Kako

na razini teksta, tako i crteža, jer Jačan Macanove scenarije o Viktoriji, reporterki nezavisnih novina Siva kronika, i Branku, fotografu i njenom suputniku, kroz priče iz sive ovdašnje zbilje iscartava ne u 50, nego u bezbroj nijansi sive koje odgovaraju beskonačnim slojevima realnosti što čine ljudske živote, sada i ovdje. U njima se više nego lako pogubiti, i Macanovim i Jačanovim antijunakinjama i antijunacima se to, naravno, i događa; pa ipak, u hrvatskom stripu dugo nije bilo djela kakvo svojom narativnom i grafičkom stilizacijom računa s profesionalnim standardima europskog strip-izdavaštva, a da pritom niti malo ne robuje bilo kakvim obrascima žanra, već likove oživljuje sa svom puninom ljudske empatije i dostojanstva. ‘Siva kronika’ je takav strip i umjetničko djelo.

Kvadrat br. 46/47

(urednik Vjekoslav Đaniš, Ogranak Matice hrvatske Bizovac, 2022.)

POLAKO, ali sigurno, Kvadrat, najdugovječniji živući medij za strip u Hrvatskoj, nakon 30 godina neprekidnog izlaženja, neovisno o tome što su pojedini svesci bili dvobroji, pa tako i aktualni, grabi prema jubilarom, 50. broju. Riječ je o nakladničkom pothvatu vrijednom respekta po sebi; no imajući na umu da je kronologija

Kvadrata analogna priči o poslijeratnom domaćem stripu, detaljno dokumentirajući njegove padove i pronicljivo mu anticipirajući uspone, postaje još jasnije kako je riječ o nezaobilaznoj referenci za svakog tko želi proučavati noviju povijest hrvatskog stripa. A kako smo s Macanom počeli, tako ćemo i završiti — njegov serijal jednostraničnih humoristično-karikaturalnih stripova ‘Walter Egg’, koji se sažeto može opisati kao lucidni strip o stripu, permanentni je dom našao upravo u Kvadratu, pa čitatelji/ce tako znaju da nove stranice ne mogu ne stići, čime je ‘Walter Egg’ postao i jedan od najdugovječnijih strip-serijala u Hrvatskoj. A to je tek jedno od mnogih postignuća Kvadrata.

■ Bojan Krištofić

Publicist, aktivist i voditelj festivala
‘50 Songs for Snow’SAŠA ŠIMPRAGA
Poezija, priroda i grad uvijek
su nam bili u prvom planu

‘50 Poems for Snow’ pokrenuli ste prije deset godina kao pjesnički festival koji se održava u raznim gradovima na dan prvog obilnijeg snijega na otvorenom. Osim na pjesništvo, događajem skrećete pažnju i na klimatske promjene. Što vas je sve navelo da pokrenete festival?

S obzirom na to da u Zagrebu snijega gotovo da više i nema i da će svaka iduća godina biti toplija od prethodne, ovo je zadnje izdanje festivala koji je kroz nestanak snijega nastojao osvijestiti klimatsku krizu, popularizirati poeziju u gradu, a u zagrebačkom slučaju i reafirmirati jedan javni park protivno pokušajima njegove privatizacije i koncesioniranja javnih igrališta. Dakle, barem u zagrebačkom slučaju, razlozi su višestruki, no poezija, priroda i grad uvijek su bili u prvom planu.

Foto: Privatna arhiva

pjesme i po jednu pjesmu pjesnikinje ili pjesnika kojem je izdanje posvećeno. Ove je godine to Federico García Lorca. Koja je ideja iza tih posveta?

Ideja je skrenuti pažnju na poeziju. Obično bismo osigurali i nove prijevode pojedinih pjesama, koje je radio Hut Kono. Posebno bih istaknuo primjer pjesme ‘Kron’ čileanskog pjesnika NICANORA PARRE, koju je maestralno i neočekivano prilagodio zagrebačkom kontekstu. Podsjetio bih i da je Zagreb nekad imao Park FEDERICA GARCÍJE LORCE koji je preimenovan 2002. godine, kada je nazvan po 101. brigadi koja danas u Zagrebu ima i istoimeni trg. Takva praksa duplih imenovanja protivi se pravilniku o imenovanjima i izvorno ime parku treba vratiti, između ostalog i zato što je rijetko metropolitansko obilježje grada.

Svako izdanje festivala prati i autorski plakat...

Plakati su doprinijeli vidljivosti festivala, a uglavnom su poklon prijatelja dizajnera. Ove godine, u povodu obljetnice, prvi put smo proveli mini natječaj na kojem je izabrano rješenje ANE OGRIZOVIĆ.

■ Ana Grbac

Svake godine na kratkom festivalu pjesnikinje i pjesnici čitaju dvije-tri svoje

KVADRAT

Odavno kazališna kritika nije tako odjeknula u regiji: nakon što je JETON NEZIRAJ (na slici) sasjekao predstavu Narodnog pozorišta Priština o MILOŠEVIĆU ‘Lift: Slobodan shou’, proglasivši samo pozorište ‘propagandnim oružjem’ vlasti Republike Srbije, medijskim napadima na poznatog prištinskog dramaturga pridružilo se javnim proglasom čak i ministarstvo kulture RS-a.

■ B. P.

Foto: Privatna arhiva

Osobna kartografija

Na izložbi koja je neplanirano zatvorena zbog obnove zgrade muzeja vidjeli smo novi ciklus slika jednog od naših najvažnijih autora srednje generacije, a tridesetak ulja na platnu donijelo je kolažni Vehabovićev dijalog s razlomljenom tradicijom nacionalnog moderniteta

ATLAS manjeg svijeta', naslov novog ciklusa slika ZLATANA VEHAHOVIĆA koji je nedavno predstavljen uživo (mada ga je autor počeo raditi prije više godina), protkan je brojnim značenjima kao i naslovi njegovih starijih ciklusa – 'Tamno bijele zemlje' (Umjetnički paviljon u Zagrebu, 2018.), 'Temelja u blatu' (Muzej suvremene umjetnosti, 2015.), 'Proklete posade' (Lauba, 2014.) i drugih. Vehabović naslove bira vrlo pažljivo, dopuštajući im da sporo dozrijevaju. Njihova poetična nota uvijek je ishod potrebe da promatračima predloži određeni putokaz doživljaja, ali nikad nametljivo, nikad naravno preizravno, već s trudom da i riječima stvori sliku ili, bolje rečeno – labavi okvir za sve slike koje čine ciklus. Pritom, on u pravilu poseže za literarnim citatima, aproprijacijama ili tek ugodajnim nadahnućem, pa svaki sljedeći naslov – kao, uostalom, i same slike obuhvaćene ciklusom – služi i tome da markira svojevrsno slikarevo kretanje prošlošću i sadašnjošću

umjetnosti, likovnih i inih, s općenitim naklonom romantičarskoj, simbolističkoj, (neo)ekspresionističkoj te donekle i metafizičkoj i nadrealističkoj duhovnoj tradiciji. Ukratko: umjetničkim ostvarenjima koja su otvoreno usmjerena prema ljudskoj podsvijesti i koja su više ili manje sklona fenomenu pripovijedanja. Vehabovićevi su naslovi nerijetko oksimoronskog karaktera i ispunjeni težnjom za pomirenjem suprotnosti u prirodnom i izgrađenom okolišu, odnosno okolišu autorove spiritualnosti. I 'Tamno bijela zemlja' i 'Temelji u blatu' sugeriraju prisutnost planetarnih kriza koje su svakako promatrane iz čak radikalno intimnog ugla, ali je istodobno osjetna i želja za smirajem, sidrištem, uplovljavanjem u dobrohotnu luku. Slikar je prešao dugačak, dojmljiv put od 'Proklete posade' do 'Atlasa manjeg svijeta' i autoreferencijalnost, koja je povremeno bila i grčevita, prepustila je obzor slike vrlo samopouzdanom sagledavanju pojava koje sada sadrži Vehabovićev autorski i osobni svijet. Novi naslov mogao bi upućivati

i na činjenicu da je u (post)pandemijsko doba potpuna povezanost suvremenog svijeta napokon postala nepovratno zastrašujuća i njegova je groteskna umanjenost mnoge ponukala, s pravom čak, da ispitaju snagu i stabilnost vlastitih, manjih svjetova. Da provjere granice raspona njihove relativne izdvojenosti i opcije opstanka u odasvud ugroženoj intimnosti. Dakako, u srazu ili suradnji s ostatkom svijeta, s kojim nipošto nije moguće prestati računati. Vehabović svojim novim ciklusom otprilike to i čini, u niši po mnogočemu jedinstvenoj za domaće slikarstvo i umjetnost.

Rad na 'Atlasu manjeg svijeta' započeo je ususret prijelomnoj 2020. godini, u kojoj je zagrebački Muzej za umjetnost i obrt trebao svečano obilježiti jubilarnih 140 godina postojanja, umjesto toga je buknuła pandemija, a s njom masovno zatvaranje javnih prostora, napose kulturnih, a ubrzo zatim i katastrofalni potres koji je preko noći razotkrio naličje već devastiranog grada. Premda je Vehabović već krenuo komponirati novi ciklus, kako bi na poziv Muzeja i ravnatelja MIROSLAVA GAŠPAROVIĆA dao svoj obol programu 'Suvremeni umjetnici u MUO' – čime živući autori ulaze u dijalog s muzejskim fundusom interpretirajući i redefinirajući ga – nije više moglo biti govora o postavljanju izložbe u oštećenoj zgradi kojoj tek predstoji vjerojatno dugotrajna obnova. No umjetnik je još prije elementarnih nepogoda odlučio da će u radu dominantno konzultirati digitalni arhiv MUO-a, što se pokazalo spasonosnim rješenjem za cijeli projekt jer, iako mu je MUO postao prostorno nedostupan, mogao se za vrijeme lockdowna izolirati u ateljeu, u stalnom posrednom doticaju s muzejskim umjetninama. Rezultat više nego dvogodišnjeg rada tridesetak je ulja na platnu raznovrsnih formata, među kojima mnoga stoje samostalno, ali se poneka vežu u diptihe i triptihe; nakon brojnih peripetija, napokon su i bila izložena u Nacionalnom muzeju moderne umjetnosti od 9. do 26. veljače 2023.

Izložba je trebala ostati otvorena do 12. ožujka, ali je zatvorena ranije, jer je odlukom Ministarstva kulture i medija RH počela postpotresna obnova i Vranyczanyjeve palače, gdje se NMMU nalazi; ipak, ostaje dostupna otprije 'postavljena' virtualna izložba na poveznici <https://atlas-manjeg-svijeta.muio.hr/>. Povođom izložbe, čiji su postav u NMMU oblikovali Vehabović i ravnatelj BRANKO FRANCESCHI, u nakladi MUO objavljen je dvojezični katalog, koji je dizajnirala RAFELA DRAŽIĆ, a slikareva platna je fotografirao DAMIR ŽIŽIĆ; tekstove posvećene 'Atlasu manjeg svijeta' napisali su SANDRA KRIŽIĆ ROBAN i MIROSLAV GAŠPAROVIĆ, a intervju s umjetnikom napravio je MARCEL BAČIĆ.

Atlas u pitanju je razlomljeni krajolik lokalne modernosti, rane i poslijeratne, i s njom povezano viđenje likovne umjetnosti kao apoteoze nacionalne građanske kulture, odnosno elitne kulture, koja je tek u relativnoj mjeri ispunila ili uopće zadržala svoje revolucionarne i avangardne potencijale. Neovisno o slikarevim svjesnim autorskim namjerama, slažući isprva foto-kolaže sačinjene od reprodukcija iz digitalnog arhiva MUO-a te potom uljanim bojama prenoseći najuspjelije kompozicije na platna, Vehabović je oslikao izvanredno precizno umjetničko shvaćanje tradicije lijepih i primijenjenih umjetnosti u Hrvatskoj unatrag više od sto godina, koje se, neizbježno, no zato ne manje poticajno, na slikama rastvara kao sveobuhvatna panorama diskontinuiteta. Naslikani kolaži, na kojima Vehabović jukstaponira motive s fotografija klasičnih i anonimnih autora, detalje s reklamnih plakata i sličnih primjera tržišnog grafičkog oblikovanja, reprodukcije dizajna interijera, namještaja, tekstila i drugog te potpuno apstraktne plohe, oblikuju obzor koji svjedoči o permanentnoj potrebi, pa onda i o potrazi za koherentnošću na kulturnom i geopolitičkom prostoru determiniranom periodičnim dramatičnim, prijelomnim promjenama. Među njima su potres i pandemija tek jedne od mnogih, prošlih i budućih. Naravno, Vehabović iz fundusa MUO-a motive za svoje slike-kolaže nije birao po principu općeg društvenog značaja, već u skladu s vlastitim, praktički podsvjesno ukojenjenim, intuitivnim izborima iz rečenog nasljeđa; oni pak čine atlas autorskog svijeta koji, sveden na gabarite ateljea, postaje nužna osobna kartografija povijesti prema kojoj se slikar odnosi i kritički i s empatijom, gradeći svojevrsno stablo svoje izabrane, umjetničke obitelji. Međutim, slikajući njene korifeje poput ANTUNA AUGUSTINČIĆA i EDE MURTIĆA, kao i buntovnike i otpadnike poput ANDRIJE MAUROVIĆA i VLADE KRISTLA, Vehabović plastično pokazuje da centri kulturne moći ne predstavljaju ništa bez svojih osporavatelja, i obrnuto. Dok je likovna umjetnost u Hrvatskoj, zbog fetišističkog karaktera vizavi slike, umjetničkog predmeta ili objekta, posebno pogodan pokazatelj promjenjivih mogućnosti protagonista elitne kulture da sebe osvijeste kao faktor ohrabrenja ili usporavanja progresivnih socijalnih kretanja. Bez obzira na to, nedovršena modernizacija regije u nužno se intimnom, samotnjačkom prostoru slike, koja se obraća uvijek samo jednoj osobi istodobno, pokazuje vitalnom građom za stvaranje legitimne osobne mitologije, kakva čini da se 'atlas manjeg svijeta', zapravo, doima jedinim mogućim. Jer, kako se danas može biti siguran u postojanje šireg svijeta onkraj njegovih granica? Samo prizori i pojave koje ljude svakodnevno dotiču čine se vrijednim sjećanja i slikanja. U Vehabovićevom slučaju, umjetnički mu atlas postaje najsigurnije među nudenim utočištima, dok su njegove novije slike uključene u 'Atlas manjeg svijeta' meditacija o mogućnosti umjetnosti da tu ulogu ispunjava i u životima drugih. U najboljem slučaju – svih. ■

Sveobuhvatna panorama diskontinuiteta – Zlatan Vehabović (Foto: Luka Stanzl/PIXSELL)

TV RAŠETANJE

Kadrovi
rado lete

PIŠE Boris Rašeta

Na godišnjicu početka ruskog napada na Ukrajinu, Dnevnik HRT-a podsjeća, prigodno i klišeizirano, na početak sukoba. Fraze, šabloni, oportunizam – to je univerzalni jezik Prisavlja. U godinu dana rata na HRT-u nismo čuli pluralističku raspravu o njegovim uzrocima i prirodi

Oblak u službi zakona, HRT, 20. i 21. veljače, 21:16

Nitko da ne dođe, do prijatelj drag... Bila je to topla, simpatična obiteljska serija, koja u minijaturama – posve nehotično – zapravo prikazuje društvenu trulež. Crni talas u formi goblena! Iz 'Oblaka' se (premda to nije bila namjera kreatora serije) razabire zašto ovom zemljom već 30 godina gazduje HDZ, uz rijetke pauze koje nastaju nakon što ha-dezeovci ogreznu u samovlasti i kriminalu pa ih, dok su na klupi za rezerve, solidarno mijenja jednojajčani blizanac zvan SDP. U 'Oblaku' se, naime, posve jasno vidi da je 'kljentelizam' (muljanje, filozofija 'snađi se druž'e', varanje države, neplaćanje poreza, neprijavlivanje radnika) temeljna vrijednosna orijentacija društva, koju SDP, kad 'preuzme odgovornost za Hrvatsku' (frazu bljutava do gađenja), samo ublažava, ali ne uništava. U 'Oblaku' mulja mama, mulja pametni sin, mulja priglupi sin, mesarica mulja, mulja cijela policijska postaja, svi se snalaze osim tate, poštenjačine i sirotana. Temeljne jedinice društva, obitelj i mjesna zajednica, tako su koncipirane, pa kako onda možemo očekivati da ljudi biraju poštenu vlast? Ako Oblakova žena zakida

razumijevanje. Benigna, humoristička nanizanka postaje tako analiza društva, odraz mentaliteta koji neminovno porađa kleptokraciju. Osim tate, ovdje svi varaju; u državi je varanje s Tatom još 1991. dobilo trajni blagoslov. Od privatizacije, preko menadžerskih kredita, formule o 200 bogatih obitelji do privatiziranog Ksanadua na Tuškancu, sve je počelo s Tatom, a to što se nastavlja do danas, znači da nije kriv Tata, nego Mi. Prošlog tjedna oprostili smo se, kratko rečeno, od simpatične i šarmantne 14-dijelne serije. Jesmo li za nastavak i nove sezone? Jesmo.

RTL Danas, 23. veljače, 19:00

Gradonačelnik Pule mogao bi dobiti nagradu za najvećeg promotora turbofolka u regiji! FILIP ZORIČIĆ – tako se zove taj lik – zabranio je, naime, turborasprodani koncert turbofolka u organizaciji Hiljadarke, s obrazloženjem da takvi koncerti nisu dio identiteta grada, iako je ulaznice kupilo tri i pol tisuće ljudi! Pa tko ih je kupio, migranti? Zidari iz Prnjavora, na privremenom radu u Puli? Zoričić je tako učinio poznatima domaćina koncerta DUŠKA KULIŠA i njegove goste ANU BEKUTU, DRAGANA KOJIĆA KEBU i ZORANU MIČANOVIĆ. Nema voća kao što je zabranje-

oko 44 posto srednjoškolaca iz Pule i okolice', otkrila su njih dvojica, pa usput zapitali gradonačelnika – zašto svoju (hipo)tezu o odbojnosti turbofolka, nije testirao u životu. 'Ako je Pula', lucidno kažu njih dvojica, 'mediteranski grad kojem su cajke strane, onda će i sam koncert jamačno propasti jer nitko neće kupiti kartu. S obzirom na to da je gradonačelnik uvjeren da je tako, čudno je zašto nije dopustio debakl. Ako pak ljudi dođu, a koncert bude uspješan, onda Pula ima krizu identiteta (barem onakvog kakvim ga Zoričić vidi) i to je u korijenu problema. Mladi danas slušaju to što slušaju, a činjenice su, kako je jednom navodno neki student rekao HEGELU, tvrdoglave', kaže ovaj dvojac, a RTL je u anketi pitao građane Pule što misle o zabrani, a oni misle da zabrane nisu u duhu i tradiciji Pule.

Dnevnik, HRT, 24. veljače, 19:00

Na godišnjicu najgoreg datuma u 21. stoljeću, početka ruskog napada na Ukrajinu, Dnevnik podsjeća, prigodno i klišeizirano, na početak sukoba. Kliše, fraze, šabloni, oportunizam – to je univerzalni jezik Prisavlja. U godinu dana rata na HRT-u – a takvo je stanje u svim *mainstream* medijima – nismo čuli pluralističku raspravu o uzrocima i prirodi rata u Ukrajini, a i nećemo. Ovaj ćemo prostor stoga ostaviti za oproštaj s dvojicom vrhunskih vanjskopolitičkih novinara, DRAGANOM NIKOLIĆEM i MARKOM STRIČEVIĆEM. Obadva, obadva su pala, rečeno jezikom hrvatske domoljubne retorike. Nikolić – čovjek koji govori pet-šest stranih jezika, malen kao lakat, veseo kao ptica, hrabar kao Kraljević Marko, mudar kao knjiga, a dobar kao sunce, morao je otići, zbog cenzure i maltretiranja. Kad je, svojevremeno, napravio dokumentarac o PUTINOVOJ Rusiji – GRLIĆ RADMAN tad je zanosno hvalio poetsku dušu SERGEJA LAVROVA – zamjerili su mu da nema dovoljno Kremļa. Isti ti ljudi, kad je počeo rat u Ukrajini, odnosno njegovo drugo poluvrijeme, stavili su na ekrane ukrajinsku zastavu – ali je, avaj, bila naopaoko okrenuta i tako stajala sve dok im učeni i knjiški ljudi nisu sugerirali da to poprave. Prle je nakon niza poniženja zatražio mjesto dopisnika iz Beograda, i ponuđeno mu je – ali tako da plaću dobiva po satnici, prema učinku, koliko 'cvika karticu' (metafora), a ne kao BRANKA SLAVICA i drugi izvjestitelji uhljebi sa zapada, 'jaka' imena i još jači radnici, fiksno. Dragan Nikolić Prle nije pristao i otišao je – tržište dobiva još jedan nepoderivi radni stroj, a HRT gubi još jednog čovjeka sa znanjem i integritetom, najboljeg vanjskopolitičkog reportera, autora desetak dokumentaraca, MILIĆA bez mrlja. Zapravo, ne jednog nego dvojicu, njega i Stričevića, čovjeka koji o Rusiji i cijelom tom prostoru zna više nego cijeli ostatak vanjske politike zajedno. Šteta, beskonačno šteta, rekao bi pjesnik, ali to je Hrvatska radiotelevizija, lobotomizirani mastodont kojemu kuca smrćeveška vura. ■

Petar Vlahov u javljanju iz Kijeva posegnuo za usporedbama ukrajinskog i Domovinskog rata (Foto: Screenshot/HRT)

državu gdje god može, a muž joj je Država, pa s Državom liježe, ustaje i živi, zašto bi onda Josipa R. i A. P. bili bolji? Narod vara i zakida državu, država zakida i vara narod. Oni nama serdaru, mi njima vojvodo... a i jedni i drugi znamo koja smo... Svaki narod – lijepo je rekao njemački filozof – ima vladu kakvu zaslužuje. Nikola Oblak predstavnik je države u kakvoj biste volji živjeti: pošten, neiskvaren, sklon moralnom propitivanju svojih i obiteljskih akcija, ali on je usamljen, jedinstven egzemplar. Za razliku od njega, obitelj odlično zna gdje živi, pa svi pomalo petljaju, krijumčare, varaju državu jednako fino kao što država vara njih, snalaze se, onako nasitno. I sve nam je to simpatično i razumljivo. Nijemci i Švicarci 'snalaženja' obitelji Oblak (izuzev tate Nikole) prijavili bi, mi pokušavamo – i uspijevamo – naći

no, to zna svatko sa zrnem soli u glavi, a ta se mudrost dokazala i u ovom slučaju, jer je cijela regija danima brujala samo o Hiljadarki, o tome je li Kuliš Srbin ili Hrvat, je li gradonačelnik vrijedao organizatore po tzv. nacionalnoj osnovi i slično. Sociolozi KREŠIMIR KROLO i SVEN MARČEVIĆ, koji su proveli znanstveno istraživanje kulturnih potreba i glazbenog ukusa mladih u Hrvatskoj, egzaktno su dokazali da je konstatacija o glazbi koja ne pripada podneblju Pule činjenično netočna. 'Prema podacima prikupljenim u periodu 2015. i 2016. godine, koncerte i slušaonice regionalne narodno-zabavne glazbe, ili popularnih 'cajki', posjećivalo je redovno

